

2

Η Θ Ι Κ Η

ΠΡΟΣ

ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Υπό Ι. ΚΑΜΠΗ.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

Μεταφρασθεῖσα καὶ ὀωρηθεῖσα τῇ Φιλεκκαίδευ
τικῇ Ἑταιρίᾳ.

Ἐκδίδεται δαπάνῃ

Σ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ καὶ Σας.

Πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν Σχολείων.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΠΡΟΟΔΟΥ».

1874.

1871.

252

Η Θ Ι Κ Η

ΠΡΟΣ

ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Υπό Ι. ΚΑΜΠΗ.

Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

Μεταφρασθεῖσα καὶ δωρηθεῖσα τῇ Φιλεκπαιδευ-
τικῇ Ἑταιρίᾳ.

Ἐκδίδεται δαπάνῃ

Σ. ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ καὶ Σας.

Πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν Σχολείων.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΝΕΩΤΑΤΗ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ «ΠΡΟΟΔΟΥ».

1871.

ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΘΕΝ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΤΑΘΙΣΤΟΥ ΚΑΙ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΣΤΑΘΙΣΤΟΥ ΚΑΙ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1871

Η Ο Ρ Η

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

Δέν είναι καιρός πολὺς, ὦ παιδιά μου, ὅπου ἔζη ὁ Θεόφιλος Τιμαῖος, ἄνθρωπος φρόνιμος καὶ καλός.

Ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν τὸν ἀγαποῦν ἀκόμη ὡς τώρα, διότι ἦτο ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, καὶ εἶχε μόνην χαρὰν τοῦ νὰ εὐεργετῇ. Ἀπὸ μικρὸς εἶχε σύστημα νὰ μὴν ἀφίνη νὰ παρέρχεται ἡμέρα χωρὶς νὰ πράττη καλὴν τινα πράξιν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ βράδυ νὰ χαίρεται. Ὅταν ἔβλεπέ τινα στενοχωρημένον καὶ μὴ ἠξεύροντα τί νὰ πράξῃ, τὸν εἶδιδε καλὰς συμβουλάς, διότι εἶχε πολλὰς ἰδέας καὶ μεγάλην πείραν. Ὅταν ἐμάνθανεν ὅτι ἄλλος ἐπασχεν ἀπὸ ἐνδειαν, ὄχι μόνον τὸν συνέτρεχε μὲ φιλόανθρωπα δῶρα, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸν ἐβοήθει προμηθεύων εἰς αὐτὸν εὐκαιρίας νὰ πορίζεται μόνος τοῦ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅπου εὗρισκε δυσυχῆ, εἴτε Χριστιανός, εἴτε Τοῦρκος ἦτον, εἴτε Ἑβραῖος, τὸν συνέτρεχε μὲ ὄλας τοῦ τὰς δυνάμεις, καὶ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ τὸν ἐπαρηγόρει. «Εἶναι » ἄνθρωπος, ἔλεγε, καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος· μὲ ἀρκεῖ τοῦτο!» Ὅταν ἐμπρὸς τοῦ ἤκουε νὰ κατηγοροῦν κανένα ἀπόντα, τὸν υπερασπίζετο ὡς νὰ ἦτον ὁ ἀδελφός του. Δέν υπέφερε νὰ βλέπῃ ὅτι κανεὶς ἀδικεῖται. Ἄν ὅμως εὗρισκοντο καὶ κακοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ βλάψουν αὐτὸν τὸν ἴδιον, αὐτός ποτε δέν ἤθελε νὰ τοὺς πληρώσῃ τὸ κακὸν μὲ κακὸν, οὔτε εἶχε κατ' αὐτῶν μῖσος, ἐλεεινολογοῦσε τὴν ἀνοησίαν των. *Ὅχι οἶδασιν*, ἔλεγε, *εἰ ποιούσι*· δέν ἠξεύρουσιν τί κάμνουν, καὶ δέν τοὺς ἐσυλλογίζετο πλέον. Πρὸ πάντων εὐηριστεῖτο νὰ συναθροίξῃ τριγύρω του τὰ παιδιά του καὶ τῶν γειτόνων του τὰ παιδιά, καὶ νὰ τὰ διδάσκῃ πῶς ἡμποροῦν νὰ γείνουν ἄνθρωποι εὐτυχεῖς καὶ καλοὶ. Καὶ

παρετηρήθη ἔπειτα, ὅτι ὅσα παιδιά ἤκουσαν τὴν διδασκαλίαν του καὶ ἠκολούθησαν τὰς πατρικὰς συμβουλὰς του, δὲν μετενόησαν.

Ἐβδομηκοντούτης ἦτον, ὅταν καθήμενος μίαν ὥραίαν καλοκαιρινὴν ἑσπέραν εἰς τὴν ρίζαν παλαιᾶς ἐλαίας, ἐνθυμείτο τὴν παρελθοῦσαν ζωὴν του. Οἱ ὀφθαλμοὶ του, τοὺς ὁποίους ἔστρεψε συχνὰ εὐγνωμόνως πρὸς τὸν οὐρανόν, ἔλαμψαν μὲ σπινθῆρας ἀνεκφράστου χαρᾶς, διότι ἐσυλλογίσθη ὅτι δὲν ἔζησε ματαίως ἐπὶ τῆς γῆς. Τὰ καλὰ ἔργα, ὅσα εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ πράξῃ εἰς τὰς παρελθούσας ἡμέρας του, παρουσιάσθησαν εἰς τὴν μνήμην του, καὶ τὰ βλέφαρά του ἐβράχχησαν μὲ εὐχαριστήσεως δάκρυα. Διότι ἕως ὅτου σὰς τὸ διδάξῃ ἡ πείρα, πιστεύσατε, ὅ καλὰ μου παιδιά, τοὺς ἐμπειροτέρους φίλους τῆς ἀρετῆς « ὅτι δὲν ὑπάρχει εὐδαιμονία μεγαλειτέρα ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῶν καλῶν πράξεων. »

Ἐνῶ ἐκάθητο εἰς τὸ δένδρον ἐκεῖ, ἀπολαμβάνων στιγμὰς τοιαύτης μακαριότητος, ἤλθε πρὸς αὐτὸν ὁ ἀγαθὸς γείτων του Ἀνδρέας Εὐμένης, καὶ ἐκάθισεν εἰς τὸ πλάγι του, διὰ νὰ συνομιλήσῃ μαζῇ του. « Ἀφ' ὅτου σὲ γνωρίζω, ἀγαπητὲ γείτον, τὸν εἶπε λαμβάνων τὴν γεροντικὴν χεῖρά του, δὲν σὲ εἶδα ποτὲ λυπημένον. Ὡ! εἰπέ με, πῶς κατορθώνεις νὰ ἦσαι πάντοτε τόσο ἥσυχος, τόσο εὐθυμος καὶ εὐχαριστημένος; Ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ τὸ μάθω. » — « Ἄν δὲν τὸ ἤξεύρης, ἐμπορῶ νὰ σὲ τὸ εἰπῶ », ἀπεκρίθη ὁ Τιμαῖος ἀποτεινόμενος μὲ γλυκύτητα πρὸς τὸν γείτονά του. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο κράξε τὰ παιδιά μας, τὰ ἰδικά σου καὶ τὰ ἰδικά μου, ἀπὸ τὸν κῆπον, ὅπου παίζουν αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Εἶμαι τόσο εὐτυχὴς ὅταν μὲ τριγυρίζουν, καὶ ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσουν κ' ἐκεῖνα τί πρέπει νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ γείνη εὐδαίμων.

Ὁ Εὐμένης ἔκραξε τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα μόλις ἤκουσαν ὅτι ὁ γέρον Τιμαῖος θέλει νὰ λαλήσῃ μαζῇ των, καὶ ἔρριψαν ὅλα των τὰ παιγνίδια, καὶ πηδῶντα ἔτρεξαν καὶ ἐκρεμάσθησαν εἰς τὰ γόνατά καὶ εἰς τὸν λαιμόν του. Τότε ὠμίλησε τὰ ἀκόλουθα.

ΠΡΩΤΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ.

Περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθηκόντων.

Παιδιά, ὁ καλὸς γείτων Εὐμένης θέλει νὰ μάθη πῶς κατῶρ-
θωσα νὰ ἦμαι εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν, καὶ ὡς αὐτὴν τὴν στιγ-
μὴν, εὐθυμὸς πάντοτε, ἢ τοῦλάχιστον εὐχαριστιμένος μὲ τὸν
ἑαυτὸν μου καὶ μὲ τὴν τύχην μου· θέλετε ἴσως καὶ σεῖς νὰ τὸ
ἀκούσετε;— «ὦ! ναί, ναί! πάτερ, ὦ, ναί!» ἐφώναζαν ὅλα διὰ
μιᾶς, σκιρτώντων ἀπὸ χαρᾶν. Τότε ὁ γέρον ἐξηκολούθησε.

Δὲν ἔχω πλέον πολὺ νὰ ζήσω, ἀγαπητά μου παιδιά, ἢ καὶ
ἂν ἐζῶσα πολὺ ἀκόμη, δὲν ἤθελα πάντοτε μένει πλησίον σας,
διότι οὔτε σεῖς δὲν θέλετε πάντοτε μένει ἐδῶ. Εἰς ὀλίγους χρό-
νους θέλετε ἴσως σκορπισθῆ ἄλλος ἐδῶ καὶ ἄλλος ἐκεῖ. Τότε δὲν
θὰ ἔχετε ξένην χειραγωγίαν, καὶ ἂν δὲν ἦσθε φρόνιμοι καὶ κα-
λοὶ, θὰ γείνετε οἱ ἴδιοι αἰτία τῆς δυστυχίας σας. Θὰ ἀσθενή-
σετε, ἢ θὰ πτωχύνετε, ἢ θὰ μισθηθῆτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν
ἐνὶ λόγῳ θὰ ζήσετε δυσηρεστημένοι. Καὶ τότε ὅλα τὰ κιλὰ
τοῦ κόσμου τί σᾶς ὠφελοῦν;

Ἡξεύρετε πόσον σᾶς ἀγαπῶ. Ἄν ἔπρεπε ν' ἀποθάνω, ἡξεύρω
ὅτι θὰ γίνετε μόνον σᾶς αἰτία τῆς δυστυχίας σας, εἰς τὸ προσκέ-
φαλον τοῦ θανάτου μου, ὃ ἀγαπητά μου παιδιά, δὲν ἤθελα εὖρει
ἀνάπαυσιν. (Τὰ παιδιά δὲν ἠμπόρουν εἰς αὐτὰς τὰς λέξεις νὰ
κρατήσουν τὰ δάκρυά των.) Ὅμως ἡξεύρω ὅτι δὲν θὰ θελήσετε
«ἐκ προθέσεως» νὰ λυπήσετε τόσον τὸν γέροντά σας πατέρα.
Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ τὸ κάμετε ἐξ ἀγνοίας, θέλω νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι
δύναται κατὰ τὴν ιδέαν μου νὰ σᾶς καταστήσῃ ὅσον τὸ δυνα-
τὸν καλοὺς καὶ φρονίμους ἀνθρώπους, καὶ ἐπομένως ὅσον τὸ
δυνατὸν εὐτυχεῖς καὶ εὐχαριστημένους.

Ἀκούσατέ με λοιπὸν μὲ πολλὴν προσοχὴν,

Δὲν εἶναι ἀληθές, παιδιά μου, ὅτι ὡς τώρα ὅλοι σας ἀσθενή-
σατε καμμίαν φορὰν;— Σᾶς ἤρσκε νὰ ἦσθε ἄρρωστα; Δὲν ἐπρο-
τιμάτε νὰ ἦσθε ὑγιῆ; Ὅταν ἦσθε ἄρρωστα, δὲν ἠθέλετε οὔτε νὰ
φάγετε, οὔτε νὰ πίετε. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐμένετε εἰς τὸ στρῶμα,

ἢ τοῦλαχιστον δὲν ἔθγαίνετε ἀπὸ τὸν κοιτῶνά σας. Ὅταν οἱ σύντροφοί σας ἐπῆγαιναν εἰς τὰ περιβόλια, ὅταν ἔπαιζαν ἢ ἐλούοντο εἰς τὴν θάλασσαν, δὲν σὰς ἦτο συγχωρημένον νὰ τοὺς ἀκολουθήσετε. Εἶχετε πόνους, τὴν νύκτα δὲν εἶχετε ὕπνον, καὶ τὴν ἡμέραν δὲν εἶχετε ἡσυχίαν. Ὅ,τι ἐβλέπετε καὶ ὅ,τι ἠκούετε, ἦ, ὅτι σὰς ἐδίδαν, δὲν σὰς εὐχαριστοῦσεν. Ἐπιθυμεῖτε ν' ἀρρωστήσετε καὶ ἄλλην φορὰν;

Ὡ! ὄχι, ὄχι ἐφώναζαν τὰ παιδιὰ. Πολλὰ πολλὰ καλλίτερον εἶναι νὰ ἡμεθα ὑγιεῖς πάντοτε.

Ἔχετε δίκαιον, ἐξηκολούθησεν ὁ Θεόφιλος καὶ ὅμως ἀκόμη δὲν ἤξεύρετε πόσον σὰς ὠφελεῖ νὰ ἦθε ὑγιεῖς καὶ εὐρωστοί. Εἰς τὴν νεότητά μου εἶχα ἓνα φίλον, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε μὲ τὸ παράδειγμά του νὰ διδάξῃ ὅποιον δὲν τὸ ἤξευρε, πόσον ἀληθὲς εἶναι αὐτὸς ὁ στίχος:

Ἡ ὑγεία φέρει πλοῦτον,
Κ' ἡ ἀσθένεια πτωχεῖαν.

Τὸν δυστυχῆ ἐξ χρόνου ἐτυράννησεν ἡ ἀσθένεια, τὴν ὁποῖαν μία στιγμή ἀπερὶσκεψίς τὸν ἔδωσεν. Ἀκούσατε τὴν θλιβερὰν ἱστορίαν του.

Εἶχε γυναῖκα καὶ πέντε τέκνα, ἀπὸ σὰς ἀκόμη μικρότερα. Πρὶν ἀσθενῆσῃ ἦτον εἰς ἀρίστην κατάστασιν, διότι εἶχεν ὑπόληψιν τιμίου ἐμπορίου, καὶ αἱ ὑποθέσεις του προῶδουον κατ' εὐχὴν. Ἐνόσω διεύθυνε μόνος του τὸ γραφεῖόν του, ἀπελάμβανε κοινὴν πίστιν, καὶ ἐπετύγχανεν εἰς ὅ,τι ἐπεχειρίζετο. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἤρχισεν νὰ ἦναι φιλάσθηνος, ὅλα ὠπισθοδρόμησαν.

Εἶχε μισθωτὸν γραμματέα, καὶ ἔκτοτε ἠναγκάζετο νὰ ἐμπιστεύηται εἰς αὐτὸν τὰ περισσώτερα. Ὁ γραμματεὺς ὅμως αὐτὸς ἦτον κατὰ δυστυχίαν κακὸς ἄνθρωπος, καὶ ὄχι μόνον παραμελοῦσε τοῦ κυρίου του τὰ συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔκλεπτε, καὶ ἔκλεπτε καὶ ἄλλους ὑπὸ τὸ ὄνομά του. Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ κακοῦργος αὐτὸς δὲν εὐτύχησεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν, διότι ὁ κόσμος ἔμαθεν ὅτι ἔκλεπτε καὶ ἀπατοῦσε τὸν κύριόν του, καὶ κανεὶς πλέον δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ καμμίαν σχέσιν μαζῆ του, ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ τόσον ἐπτώχαιεν ὁ δυστυχῆς φίλος μου εἰς τοὺς

τέσσαρας πρώτους χρόνους τῆς ἀσθενείας του, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ ὅλα του, τὰ κτήματα ὀλίγα κατ' ὀλίγα, καὶ νὰ παραιτήσῃ ὡς τέλος καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἄν εἶχε προτῆτερα παρατηρήσει τὸν δόλον τοῦ γραμματέως του, καὶ ἂν ἡ σύζυγός του ἐπρόσθεχε περισσότερον, εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας του, ὅλα ὅσα ἐγίνοντο εἰς τὸν οἶκόν του, τὸ κακὸν δὲν ἤθελε καταντήσῃ ἕως ἐκεῖ. Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν εἶχε πιστευθῆ εἰς τὸν ἀχρεῖον πρὶν τὸν ἐξετάσῃ προηγουμένως, καὶ ἡ ἀσθενεία του τὸν ἐμπόδιζε νὰ βλέπῃ τὰς πράξεις του. Ἡ δὲ σύζυγός του ἦτον ἀμελής.

Ἡ κητέστασις του ἐπροχωροῦσεν εἰς τὸ χειρότερον. Ὁ ἰατρὸς, ἄνθρωπος ἐλεήμων, τὸν ἐπισκέπτετο ἀμισθί καὶ κατέβηκε πολλοὺς κόπους διὰ νὰ τὸν σώσῃ ὅμως ματαίως. Ἀφοῦ δὲ δυστυχῆς ἀσθενὴς ἐθασανίσθη ἕνα χρόνον ἀκόμη, ἀπέθνε, καὶ ἀπέθνε πτωχὸς καὶ ἄθλιος. Καὶ ἠξέυρετε πῶς ἔλαβεν αὐτὴν τὴν ἀσθένειαν; Εἰς τὴν χαρὰν φίλου του ἐχόρευσε καὶ ἴδρωσε, καὶ διὰ νὰ δροσισθῆ ἐπῆγεν εἰς τὸ πρᾶθυρον, ἀνύϊζε τὸ φόρεμά του καὶ ἔπιε ψυχρὸν νερόν. Τοῦτο τὸν ἐπέφερε φθίσιν, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀνάτος.

Ἐπειδὴ ἦτον ἄνθρωπος καλὸς, ἤθελεν ὑποφέρει τὴν δυστυχίαν του μὲ ὑπομονὴν, καὶ ὁ θάνατος ἀκόμη δὲν θὰ τὸν ἐφαίνετο φοβερός. Ἐπειδὴ ὅμως ἠξέυρεν ὅτι «ἡ ἀπερισκεψία» του ἦτον ὄλων τῶν δεινῶν του αἰτία, διὰ τοῦτο ἦτον ἀπαρηγόρητος. Πολλάκις τὸν ἤρχετο πρᾶφροσύνη, ὁσάκις ἐνθυμεῖτο, ὅτι ἐφθασε διὰ μίαν ἀπερισκεψίαν του εἰς ἐσχάτην πενίαν, ὥστε μόλις εἶχαν μὲ τί νὰ σκεπάσουν τὸ σῶμά των τέσσαρα ἄθῳα παιδία, τὰ ὁποῖα ἠγάπα καὶ τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσαν νὰ εὐτυχήσουν.

«Τέσσαρα», λέγω, ἄθῳα παιδία, διότι τὸ πέμπτον ἀπέθανεν εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας του, δὲν ἠξέυρω πῶς. Ἐνθυμεῖσαι, γαίτων Εὐμένη;

Ἐνθυμοῦμαι, μάλιστα, εἶπεν ὁ Εὐμένης Ἦλον ὁ λιμασμένος Θεόδωρος· ἐγάθη ἐξ αἰτίας τῆς πολυφαγίας του. Ἐφαγε πλακούντια τόσον θερμὰ καὶ τόσον πολλὰ, ὥστε ἐξεψύχασε μετ' ὀλίγον.

Ναί, ναί, εἶπεν ὁ γέρον Τιμαῖος, ἐνθυμοῦμαι τώρα καὶ ἐγώ. Ὁ πτωχὸς πολυφάγος δὲν ἤκουσε ποτὲ, φαίνεται, αὐτὸ τὸ γνωμικόν:

Ἡ ἐγκράτεια μᾶς δίδει καὶ δυνάμεις καὶ υἰεῖαν,
Καὶ ὁ κόρος ἀσθενείας προξενεῖ καὶ ἀηδῖαν.

Ἦτο τῷ ὄντι θλιβερόν θέαμα νὰ ἰδῆτε πῶς ὁ δυστυχὴς ἐστρέφετο καὶ ἐστρίπτετο πρὶν ἀφήσῃ τὸν κόσμον. Ὁ πτωχὸς του πατὴρ ἤξεύρει τί ὑπέφερε, βλέπων ἀπὸ τὸν κράσβατόν του τὴν κατάστασιν ταύτην τοῦ τέκνου του.

Ἄλλ' ἀκόμη περισσότερο τὸν ἐθλίψεν ἡ τύχη τῆς γυναικὸς του, τῆς μητρὸς αὐτοῦ τοῦ παιδίου. Σᾶς εἶπα ὅτι δὲν ἐπρόσεχεν ἀρκετὰ τὴν οἰκονομίαν της. Αἰτία τούτου ἦτον ἡ ἐξῆς. Ἐπειδὴ εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνδρός της δὲν εἶχε τὴν νύκτα τὴν ἡσυχίαν της, οὔτε τὴν ἡμέραν τὸ τακτικὸν γεῦμα της συνέλαβε τὴν ἀνόητον ἰδέαν ν' ἀναπληρώσῃ τροφήν καὶ ἀνάπαυσιν μὲ πνευματικὰ ποτά. Κατ' ἀρχὰς ἔπινε βέβαια πολλὰ ὀλίγον. Καθὼς ὁμως συμβαίνει πάντοτε, ἡ ἐπιθυμία της ἤυξανε καθ' ἡμέραν, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον τόσον συνείθισε νὰ πίνη, ὥστε δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ ζήσει χωρὶς νὰ ἦναι ἀκατάπαυστα σχεδὸν μεθυσμένη. Τοῦτο συνετέλεσεν ἀρκετὰ εἰς τὸν ἀφανισμόν τῆς οἰκογενείας. Διὰ τὰ δυστυχῆ παιδιὰ κανεὶς δὲν ἐφρόντιζεν. Ὁ γραμματεὺς ἦτο κύριος νὰ πράττῃ ὅ,τι ἤθελεν, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἐπρόσεχε, καὶ τὸν πτωχὸν πατέρα ἐξώριζε διὰ τοῦτο ἡ μέριμνα. Τέλος πάντων ἐπλήρωσε τὸ σφάλμα της ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τῆς οἰνοποσίας ὑπέπεσεν εἰς φλόγωσιν τοῦ πνεύμονος, ἡ ὁποία τὴν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον. Ἦμην παρὼν ὅταν ἀπέθανεν, ὦ παιδιὰ μου, ὁμως δὲν ἠμπορῶ νὰ σᾶς περιγράψω τί ἠσθάνθην εἰς τὴν στιγμὴν ἐκείνην, οὔτε τῶρα θέλω νὰ ἀνακαλέσω αὐτὸ εἰς τὴν μνήμην μου. Διότι ἂν ἐνθυμηθῶ ζωηρῶς τὴν ἀπελπισίαν τῆς ἀποθηνησκούσης, τοῦ ἀνδρός της τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμοὺς, καὶ τὰς φωνὰς καὶ ὀλοφυρμούς τῶν πτωχῶν, καὶ δυστυχῶν της παιδιῶν, δὲν θὰ ἦμαι εἰς στάσιν νὰ ὀμιλήσω πλέον. Ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τοιοῦτον θάνατον.

Βλέπετε, παιδιὰ μου, τί ἠμπορεῖ νὰ πάθῃ ὅποιος δὲν φυλάττει ὅσον ἠμπορεῖ τὴν υἰεῖαν του. Ἀποφεύγετε λοιπὸν ὅ,τι ἠμπορεῖ νὰ σᾶς προξενήσῃ ἀσθένειαν, δηλ. ζῆτε, καὶ ἀφοῦ μεγαλώσετε, καθὼς σᾶς συνειθίζομεν τώρα. Ἐπειδὴ πόθεν προέρχεται

νά ἦσθε σχεδὸν πάντοτε ὑγιεῖς καὶ εὐθυμοὶ καὶ φαῖδροι, ἐνῶ ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Διοικητοῦ, ὁ νέος Ἀριστείδης, εἶναι φιλάσθενος καὶ χλωμὸς καὶ κατηφής, ὡς νὰ ἦναι κατάδικος καὶ νὰ ἐκάθησε χρόνους εἰς τὴν φυλακὴν; Ἰδοὺ πόθεν.

Τοῦτο προσέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι σεῖς ἀναπαύεσθε εἰς σκληρὸν στρώμα καὶ μ' ἐλαφρὸν πάπλωμα, ἐνῶ ἐκεῖνος κοιμᾶται εἰς μαλακὰ πτερὰ· ὅτι σεῖς τρέφεσθε μὲ τροφὴν ἀπλήν, ἐνῶ ἐκεῖνος τρώγει πάντοτε ἔντεχνα καρυκεύματα καὶ γλυκύσματα. Ὅτι σεῖς πίνετε νερὸν μόνον καὶ γάλα, ἐνῶ ἐκεῖνος πίνει τζάϊ καὶ καφρὸν καὶ οἶνον καὶ ζύθον· ὅτι σεῖς πηγαίνετε καθ' ἡμέραν εἰς τὸν κῆπον καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς, καὶ ἐργάζεσθε καὶ κυλίεσθε εἰς τὰ χόρτα ὅ,τι καιρὸς καὶ ἂν ἦναι, ἐνῶ ἐκεῖνος ζῆ σχεδὸν πάντα κατάκλειστος, σπανίως ἀναπνέει καθαρὸν ἀέρα, φυλάττεται ἀπὸ κάθε βρᾶνίδα βροχῆς· καὶ ὅτι δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ κοπιάζῃ· ὅτι τέλος σεῖς, ὅταν αἰσθάνεσθε καμμίαν μικρὰν ἀσθένειαν, ἰατρεύεσθε μὲ τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὸ καθαρὸν ὕδωρ, μὲ κίνησιν τοῦ σώματος καὶ μὲ νηστείαν, ἐνῶ ἐκεῖνος ἀναγκάζεται νὰ καταπίνη ἀμέσως ὅλα τοῦ φαρμακοπωλείου τὰ ἰατρικὰ, τὰ ὁποῖα νικοῦν ἴσως τὴν ἀσθένειάν του, ἀφίνουν ὁμῶς τὸ σῶμά του τόσον ἀσθενὲς καὶ εὐαίσθητον, ὥστε δὲν δύναται πλέον τίποτε νὰ ὑποφέρῃ εἰς τὸ ἐξῆς.

Ἡ ἰδική σας, ὡ τέκνα μου, ὀνομάζεται φυσικὴ δίαιτα, ἡ δὲ ἰδική του ἀβρὰ καὶ ἠδυπαθής. Ἡ πρώτη μᾶς κάμνει εὐρώστους, ἡ δὲ δευτέρα, τρυφεροὺς, ἀδυνάτους ἀθλίους. Ἡ πρώτη μᾶς ἀντάμειβει μὲ φαῖδρότητα καὶ ὑγίαν· ἡ δευτέρα μᾶς δίδει δυσαρρεσκείας, πόνους καὶ ἀσθενείας.

Μὴ λησμονεῖτε ποτὲ σας τὸ ἀκόλουθον γνωμικόν·

Ἡδοπάθεια κ' ὑγεία,
Καὶ τρυφή καὶ εὐρωστία,
Εἶναι ἄκρα ἐναντία.

Μὲ τὴν ἀνειμένην αὐτὴν καὶ ἀβρὰν δίαιταν, κατὰ τῆς ὁποίας ὄσας συμβουλὰς καὶ ἂν σᾶς δώσω, θὰ ἦναι ὀλίγαι, συνδέεται σχεδὸν πάντοτε ἡ ἀδράνεια καὶ ἡ ὀκνηρία, ἡ ὁποία μόνη τῆς ἡμπορεῖ νὰ μᾶς καταντήσῃ ἀθλίους καὶ δυστυχεῖς. Ὅταν κοιμη-

θήτε πολὺ, δὲν εἶναι ἀληθές, ὅτι μὲ δυσαρέσκεια πηγαίνετε εἰς τὴν ἐργασίαν σας; καὶ ὅταν δὲν ἐγυμνάσατε τὸ σῶμά σας ὅσον ἐπρεπεῖν, ὅτι δὲν τρώγετε καὶ δὲν πίνετε μὲ τόσην εὐχαρίστησιν καθὼς ὅταν ἐτρέξατε εἰς τὸν κῆπον καὶ ὅταν ἐσκάψατε; ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ ἀρρώστιας. Ἄν ἠθέλετε ἐξακολουθήσει νὰ κοιμᾶσθε πάντοτε τόσον καὶ νὰ μένετε πάντοτε ὀκνηροί, ἡ ἀσθένεια ἤθελε καθ' ἡμέραν αὐξάνει, ἠθέλετε γίνεσθε καθ' ἡμέραν πλέον κατηρεῖς, καὶ τέλος πάντων οὔτε ὄρεξιν οὔτε δύναμιν ἠθέλετε ἔχει οὔτε νὰ ἐργάζεσθε, οὔτε ἀκόμη νὰ παίζετε.

Ἰπάρχουν ὁμῶς παιδία μου, δύο εἶδη ἐργασιῶν, ἐπίσης ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμα καὶ τὰ δύο, αἱ ἐργασίαι τῶν χειρῶν, τὰς ὁποίας κυρίως μὲ τὰς χεῖράς μας ἐκτελοῦμεν, καὶ αἱ ἐργασίαι τῆς κεφαλῆς, τὰς ὁποίας ἐκτελοῦμεν μὲ τὴν κεφαλὴν, ἢ μᾶλλον μὲ τὴν ψυχὴν μας Ὁ ἐπιμελὴς ὑποδηματᾶς π. χ. ὁ ὁποῖος ράπτει τὰ ὑποδήματα καὶ τὰς ἐμβάδας σας, ἐργάζεται μὲ τὰς χεῖρας. Ὁ διδάσκαλος ὁμῶς ὁ ὁποῖος σκέπτεται πῶς νὰ σᾶς κάμνη ἀνθρώπους εὐτυχεῖς καὶ καλοὺς, ἐργάζεται μὲ τὴν κεφαλὴν. Καὶ τὰ δύο τῶν ἐργασιῶν εἶδη εἶναι ἀναγκαιότατα εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἂν θέλωμεν νὰ μένωμεν ὑγιεῖς κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν. Πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν μίαν ἐργασίαν τῶν χειρῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ν' ἀσχῆται τὸ σῶμά μας, διότι ἀλλέως ὅ,τι φάγωμεν δὲν χωνεύει καλᾶ, καὶ ἀμέσως ἔχομεν ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας. Ὅμως πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα καὶ μὲ τὴν ψυχὴν, ἢ νὰ προσπαθῶμεν νὰ σποσδάζωμεν ἐπωφελῆ πράγματα, διότι ἀλλέως μένομεν ἀνόητοι, καὶ διὰ τὸν κόσμον ἐντελῶς ἀχρηστοί, καὶ καταπτῶμεν τέλος πάντων πτωχοὶ καὶ περιφρονημένοι.

Ἐγνώρισα ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου τοιαύτη ἦτον ἡ τύχη. Εἶχε γονεῖς πλουσίους, οἱ ὁποῖοι ἀνοήτως ἔλεγον εἰς τὸ τέκνον των ὅτι ἔχουν πολλὰ χρήματα δι' αὐτὸ συνηγμένα, καὶ ὅτι θὰ τὰ ἔξη εὐθὺς ὅπου μεγαλώσῃ. Τὸ τέκνον λοιπὸν ἐσυλλογίσθη ὅτι δένειχεν ἀνάγκην νὰ ἐργάζηται καθὼς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἢ νὰ μάθῃ τίποτε, διότι ἠμποροῦσε ν' ἀγοράσῃ μὲ τὰ χρήματά του ὅ,τι ἂν ἤθελε. Διὰ τοῦτο συνείθιζε νὰ ἐξυπνᾶ ξώρας, ἔπειτα ὡς τὴν μεσημβρίαν σχεδὸν ἐστολίζετο, χωρὶς ὁμῶς ὁ κύριος οὔτε δάκτυλον νὰ κινήσῃ, διότι ὁ ὑπηρέτης τὸν ἐνδυσεν, ἔπειτα μίαν, ἢ

δύω ὥρας ἔτρωγεν, ἔπειτα ἔπαιζεν, ἔπειτα εἰς τὴν τράπεζαν πάλιν, μετὰ ταῦτα ἐκοιμᾶτο πολλὰς ὥρας πάλιν ἕως τὴν ἄλλην ἀνατολήν, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρήρχοντο ὅλαι αἱ ἡμέραι ὁμοίως.

Ἀλλὰ τί συνέβη; Ὅταν ἦτον εἰκοσιτεσσάρων χρόνων σχεδόν, συνέβη διὰ νυκτός πυρκαϊὰ εἰς τὸν οἶκόν των, καὶ κῦξανε τὸ πῦρ μὲ τόσῃ ὀρμῇ καὶ ταχύτητι, ὥστε μόλις ἐπρόφθασεν ὁ Κύριος νὰ πηδήσῃ μὲ τὰ νυκτικά του ἀπὸ τὸ πικράθυρον. Ἐντὸς μιᾶς ὥρας ὅλη του ἡ κατάστασις ἦτον στάκτη, καὶ ἰδοὺ αὐτὸς πτωχὸς καὶ ἀβοήθητος καὶ μὴ ἡξέυρων τί νὰ ἐπιχειρισθῇ. Ἐπειδὴ δὲν ἔμαθε ποτέ του τίποτε βιωποριστικόν, καὶ αἰσχύνετο νὰ ζητεύσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἄλλοτε εἶχε ζήσει τόσον πολυτελῶς, ὑπῆγεν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἠθέλησε νὰ γείνη ὑπηρετὴς χωρικοῦ, μόνον διὰ ν' ἀποζῆ. Ἀλλ' ἀφοῦ τρία τέταρτα τῆς ὥρας μόλις εἰργάζετο, ἢ διὰ νὰ πηγαίῃ εἰς τὸ πλησίον χωρίον, ἐπιπτε λυποθυμημένος, καὶ ὁ χωρικός εἶδεν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, διότι ἦτον πολλὰ ἀδύνατος· εἶχε βέβαια καὶ χεῖρας καὶ πόδας, ὅμως σχεδόν δὲν ἐχρησίμευον. Τέλος πάντων δὲν τὸν ἔμεινεν ἄλλος τρόπος παρὰ νὰ παρακάθηται εἰς τοὺς δρόμους καὶ νὰ ζητεύῃ τὸν ἄρτον του ἀπὸ τοὺς διαβάτας. Ἔχετε πάντοτε, ὦ παιδία μου, τὸ παράδειγμά του παρὸν εἰς τὴν μνήμην σας, καὶ ἐνθυμεῖσθε τὸ ἐξῆς γνωμικόν:

Ἡ ἀδράνεια φονεύει, καὶ ἡ ἐργασία τρέφει.

Καὶ μὴ φρονεῖτε ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι ἐπίπονος. Ἐξ ἐναντίας ὅστις τὴν συνειθίσῃ τόσον εὐχαριστεῖται, ὥστε δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζήσει χωρὶς ἐργασίαν. Ἐπίπονος εἶναι ἡ ἀργία. Ὅστις μένει ἀργός, εἶναι στενοχωρημένος δυσηρεστημένος καὶ κατηφής· καὶ ὅταν δὲν ἔχωμεν κανὲν εἶδος ἐργασίας, ἐπιχειροῦμεθα, διὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς μυρίας ἀνοησίας. Διὰ τοῦτο λέγει ἡ παροιμία:

Ἄργια, μήτηρ κακίας,

Τότε πρῶγομεν χωρὶς πείναν, πίνομεν χωρὶς δίψαν, καὶ μὲ ἀσωτείας γινόμεθα ἀσθενεῖς καὶ ἄθλιοι, πτωχοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τότε κανεὶς δὲν μᾶς συμπονεῖ, διότι ὅλοι λέγουσι: Ὁ δκηρὸς! ἂν ἤθελε νὰ ἐργασθῇ, ἠμποροῦσε νὰ ἦναι ὅσον καὶ ἡμεῖς πλού-

σιος. Δὲν ἀξίζει νὰ τὸν βοηθήσωμεν. Ὡ παιδία μου, καὶ πικρὰ ἀν ἦναι ἡ ἐργασία, τοῦτο εἶναι βέβαια δεκάκις πικρότερον.

Ἐπειτα δὲν λέγω ὅτι πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα πάντοτε· διότι οὔτε τὸ σῶμά μας ὑποφέρει τοὺς τόσους κόπους. Ὅχι, παιδία μου· πρέπει νὰ ἀναπαυώμεθα καὶ νὰ προμηθεύωμεν καὶ εἰς τὸ σῶμά μας εὐχαρίστησιν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν. Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον καὶ διὰ τὴν διατήρησιν τῆς υγείας μας. Ἀλλ' ἡ ἀνάπαυσις αὕτη εἶναι τῷ ὄντι εὐάρεστος μόνον, ὅταν ἀναπαυώμεθα ἀφοῦ κοπιᾶσωμεν.

Τῆς ἀναπαύσεως εἶναι ὁ κόπος ἄλλας.

Παίζετε λοιπὸν ἢ εὐθυμεῖτε ἀφοῦ τελειώση ἡ ἐργασία σας. Ἀποφεύγετε ὅμως ὅλας τὰς διασκεδάσεις ὅσαι ἡμποροῦν νὰ βλάψουν τὴν υγείαν σας, ἢ νὰ ἐκθέσουν καὶ τὴν ζωὴν σας. Πολλάκις εἶδα εἰς τὴν ζωὴν μου παιδία, τὰ ὁποῖα μὲ ἀπερίσκεπτα παιγνίδια ἔχασαν τὴν υγείαν των, καὶ μερικὰ ὡς καὶ τὴν ζωὴν των. Ὁ βαπτιστικὸς σου, ὁ μικρὸς Χαρίλαος, γείτον, ἦτον φαιδρὸν καὶ ὠραῖον παιδίον. Ὅμως τί τῷ ἠκολούθησεν; Ἦτο μόνος μὲ τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν αὐλὴν, καὶ τοὺς ἤλθεν ἡ ἰδέα ν' ἀναβῶν εἰς τὸ στόμα τοῦ πηγαδίου, καὶ νὰ δοκιμάσων ποῖος ἡμπορεῖ νὰ τὸ τριγυρίσῃ καλλίτερα. Μόλις ὅμως ἐκαλοκάρησε, καὶ καθὼς εἶδε τοῦ πηγαδίου τὸ βάθος, τὸν ἤλθε ζέλη ἀμέσως, καὶ πᾶφ! ἔπεσε μέσα. Οἱ ἄνθρωποι ἤκουσαν τὰς φωνὰς τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ἔτρεξαν νὰ τὸν σώσουν, ὅμως κατὰ δυστυχίαν πολλὰ ἀργά. Εἶχε βουλήσει, καὶ ὅταν μὲ πολλὴν δυσκολίαν κατῴρθωσαν νὰ τὸν σύρουν ἐπάνω, εἶχεν ἀποθάνει, χωρὶς σωτηρίας ἐλπίδων.

Αὐτὸς τοῦλάχιστον δὲν ἐσχάνισθη πολὺν καιρὸν, διέκοψεν ὁ γέρον Εὐμένης. Ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ ἐμπόρου Χονδροπούλου, τὸ ἀγριόπαιδον, ὁ Εὐστράτιος, ἐπλήρωσεν ἀκόμη ἀκριβώτερα τὴν ἀπερίσκεψίαν του. Ἐένος ἔφιππος ἤλθε μίαν ἡμέραν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν πατέρα του, καὶ ἔδесе τὸ ζῶν του εἰς τῆς θύρας τὸν κρίκον. Μόλις ὁ ξένος ἐμβῆκεν τὴν θύραν, καὶ νὰ σου ὁ καλὸς σου Εὐστράτιος, θέλει νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν περίστασιν διὰ νὰ ἀναβῇ καὶ αὐτὸς πρῶτην φορὰν εἰς ἵππον. Νὰ πηδήσῃ ἐπάνω δὲν ἐδυσκολεύθη, διότι ὁ ἵππος ἦτο δεμένος πλησίον εἰς τὴν ἀναβάθραν. Ὁ ἵππος ὅμως ἀσυνεθίστος νὰ ἰππεύεται ἀπὸ ἄλλους ἵππεις, μάλιστα

ἤσθάνθη εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ τῷ παιδίον, ἤρχισε νὰ πιδᾶ ἔμπρὸς καὶ ὀπίσω, ἕως ὅτου ἐβρίψεν αὐτὸ κατὰ γῆς. Ἀφ' οὗ ἔπεσε, τὸ ἐκτύπησε καὶ μὲ τὸ πέταλον εἰς τὸ στῆθος μὲ τόσῃ δυνάμει, ὥστε ἐκυλίσθη τρία βήματα μακρὰν, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ὡς νεκρὸν. Τὸ αἷμα ἔτρεχε ποταμηδὸν ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἀπὸ τὴν μύτην του, καὶ ὅλοι ἐνόμιζον ὅτι ἀπέθανε. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀνέλαβε τὰς αἰσθήσεις του, ἀλλ' ἀπὸ τότε ἤρχισαν τὰ βάσανά του· ἡ βλάβη τὴν ὁποίαν ἔπαθεν εἰς τὸ στῆθος ἦτο ἀνίατος. Μὲ πολλοὺς πόνους ἔπτυε πάντοτε αἷμα, καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐζῆσε τέσσαρα ἐβδομάδας ἀκόμη πρὶν παραδώσῃ τὸ πνεῦμα. Ἀπὸ τότε ποτὲ δὲν ὑπέφερα νὰ πλῆσιάζουν τὰ παιδιά εἰς ἵππους.

Ἐχεῖς δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ Τιμαῖος· εἶναι τρώντι πολλὰ ἐπικίνδυνον. Οἱ ἵπποι εἶναι δι' ὅσους γνωρίζουν νὰ ἱππεύουν καὶ νὰ τοὺς δαμάζουν. Προσέξατε εἰς τοῦτο, παιδιά! Ἀποφεύγετε ἐν γένει κάθε παιγνίδιον, τὸ ὁποῖον ἡμπορεῖ νὰ σᾶς προξενήσῃ κακόν. Ἰπάρχουν τόσα ἐπιτετραμμένα παιγνίδια, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον θὰ σᾶς διδάξωμεν ὅλα. Διὰ τὴν νὰ ἐκλέξετε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἡμποροῦν νὰ βλάψουν ἢ σᾶς ἢ τοὺς φίλους σας;

Ἀκόμη καὶ ἄλλο μέσον πρέπει νὰ σᾶς εἰπῶ, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μᾶς διατηρῆ ὑγιεῖς. Τὸ μέσον τοῦτο εἶναι ἡ καθαριότης.

Ἡ καθαριότης τέρπει καὶ συγχρόνως ὠφελεῖ,
Εἶναι φύλαξ τῆς ὑγείας καὶ τοῦ σώματος στολή.

Ἄν δὲν νίπτεσθε καθ' ἡμέραν, οἱ πόροι τοῦ σώματός σας κλείονται ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἰδρῶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ τοὺς διαπεράσῃ πλέον, σχηματίζονται πολλαὶ καὶ κακαὶ ἀσθένειαι. Διὰ τοῦτο πλύνεσθε συνεχῶς, τοῦλάχιστον τὰς χεῖρας, τὸ πρόσωπον, τὸ στῆθος καὶ τοὺς πόδας. Τὸ θέρος λούεσθε καθ' ἡμέραν, ἀλλ' ἐννοεῖται, ποτὲ χωρὶς ἐπιτήρησιν μεγαλειτέρων, ποτὲ ὅταν εἴσθε ἰδρωμένοι, καὶ ποτὲ ὅταν ἔχητε γεμάτον τὸν στόμαχον, διότι τότε τὸ λουτρὸν βλάπτει. Ἐπίσης βλάπτει καὶ ὅταν μένετε πολὺν καιρὸν εἰς τὴν θάλασσαν. Πέντε, ἢ ἂν ὁ καιρὸς ᾖ πολλὰ θερμὸς, δέκα, ἢ τὸ πολὺ δεκαπέντε λεπτά· περισσότερο δὲν πρέπει νὰ μένετε, διότι τότε τὸ λουτρὸν ἐξασθενεῖ ἀντὶ νὰ ἐνδυναμώσῃ.

Μὴ λησμονῆτε καὶ κάθε πρωτῶ, καὶ ὁσάκις φάγετε νὰ πλύνετε τὸ στόμα σας καὶ νὰ καθαρίζετε τοὺς ὀδόντας σας, δὲν εἶναι μόνον ἀπὸδες καὶ ἀνυπόφορον διὰ τοὺς ὀδόντας σας, δὲν εἶναι μόνον ἀπὸδες καὶ ἀνυπόφορον διὰ τοὺς ἄλλους, ὅταν τὸ στόμα σας ἔχη ἀποφορὰν, ἀλλ' ἡ ἀπρέπεια αὐτὴ ἔχει καὶ τὰς θλιωτέρας συνεπείας δι' ὅποιον τὴν ἔχει. Οἱ ὀδόντες του σήπονται καὶ τὸν προξενοῦν τοὺς δριμυτέρους πόνους. Ἡ σήψις μεταδίδεται εἰς τὸν σίελον, ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὸν στόμαχον, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὅλα τὰ ὑγρά τοῦ σώματός μας, ὅθεν προκύπτουν πολλοὶ δειναὶ καὶ ἐπικίνδυνοι ἀσθένεια.

Ἀκόμη καὶ ἄλλο πρᾶγμα πρέπει νὰ σᾶς εἰπῶ, τὸ ὅποῖον εἰς πολλὰ παιδιὰ καὶ πολλοὺς νέους, ὅσοι δὲν εἶχον ποῖος νὰ τοὺς διδάξῃ, ἐπέφερε τρομερὰς ἀσθενείας καὶ πρόωρον θάνατον. Σᾶς παρακαλῶ νὰ προσέξετε καὶ νὰ ἐνθυμεῖσθε καλὰ ὅ,τι θὰ σᾶς εἰπῶ.

Μερικὰ μέλη τοῦ σώματός μας, καθὼς π. χ. τὰ χεῖλη, ἡ μύτη, εἰ μαστοὶ, εἶναι τόσον τρυφερά, ὥστε εὐκόλως ἠμποροῦν νὰ βλαφθοῦν, καὶ ἡ βλάβη νὰ ᾖ ἐπικίνδυνος. Ὅταν παίξῃ κανεὶς μὲ αὐτὰ, ἢ τὰ τρίβῃ, ἢ τὰ ἐγγίξῃ ἐν γένει χωρὶς ἀνάγκην, γεννᾶται ἡ τρομερὰ ἀσθενεία ἢ καλουμένη *καρκίνος*. Ἡξέυρετε βεβαίως τί εἶναι τὸ ἐπικίνδυνον τοῦτο πάθος καὶ ὅτι συνήθως δὲν ἰατρεύεται.

Προσέξατε ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐξῆς συμβουλὰς, αἱ ὁποῖαι χρῆσιμεύουν ἐπίσης εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας.

Ἀφίνετε νὰ ἐμβαῖνη συχνὰ καθαρὸς ἀῆρ εἰς τὸν θάλαμόν σας, καὶ προσέχετε νὰ ᾖ καὶ αὐτὸς καὶ ὁ κοιτῶν σας πάντοτε καθαρὸς. Διότι διεφθαρμένος ἀῆρ εἰς ἀκάθαρτον θάλαμον εἶναι δηλητήριο ἐπικίνδυνον. Μὴ τρώγετε καὶ μὴ πίνετε τίποτε, πρὶν φρόνιμοι ἄνθρωποι σᾶς εἰποῦν ὅτι εἶναι ὑγιεινόν. Μεταξὺ δὲ τῶν πραγμάτων ὅσα εἶναι ὑγιεινὰ, προτιμᾶτε, ὅταν ἠμπορῆτε νὰ ἐκλέξητε, τὰ ἀπλούστερα καὶ φυσικώτερα πάντοτε, καὶ τρώγετε μετρίως καὶ μ' εὐθυμίαν.

Ἰδοῦ, παιδιὰ μου· τώρα σχεδὸν ἠξέυρετε τί πρέπει νὰ πράττετε διὰ νὰ προφυλάττετε τὸ σῶμά σας ἀπὸ τὸ νὰ γείνη χειρότερον, ἀφ' ὅ,τι ἀπὸ τὴν φύσιν τὸ παρελάβετε. Ἀλλὰ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ νὰ γείνητε εὐτυχεῖς. Διότι πολλοὶ ἠμποροῦν νὰ ᾖναι ὑγιέστεροι, καὶ μ' ἔλον τοῦτο πολλὰ δυστυχεῖς. Πρέ-

πει να ηξεύρετε, αγαπητά μου τέκνα, ότι εις αυτό τὸ ὄρατόν σώμά μας, κατοικεῖ ἄλλο ὄν ἀόρατον, τὸ ὁποῖον καλεῖται «ψυχή», καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκείνο τὸ ὁποῖον σκέπτεται καὶ αἰσθάνεται, χαίρεται καὶ λυπεῖται, εὐτυχεῖ καὶ δυστυχεῖ. Ἄν λοιπὸν τὸ μὲν σώμά σας εἶναι εὐρωστον καὶ ὑγιές, ἡ δὲ ψυχὴ σας ἀδύνατος καὶ φιλάσθενος, θέλετε εἰσθαι πάντοτε δυστυχέστατοι ἄνθρωποι. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ σας διδάξω ἀκόμη πῶς ἡμπορεῖτε νὰ διατηρήσετε καὶ τὴν ψυχὴν σας ὑγιῆ καὶ εὐρωστον.

Προσεῖξτε διὰ νὰ μὲ ἐννοήσετε.

« Ἡ ψυχὴ εἶναι ὑγιής ὅταν γνωρίζῃ ὀρθῶς πολλὰ πράγματα καὶ εἶναι πάντοτε δραστηρία, καὶ ἐλευθέρα ἀπὸ μωρίας καὶ ἐλαττώματα ». Τοῦτο εἶναι πολλὰ ὑψηλὸν διὰ σας· θέλω προσπαθήσει νὰ σας τὸ καταστήσω πλέον καταληπτόν.

Λέγω, ὅτι ἡ ψυχὴ διὰ νὰ ἦναι ὑγιής πρέπει νὰ συνάξῃ πᾶν τὸς εἶδους ἐπωφελεῖς γνώσεις, καὶ νὰ ἦναι πάντοτε δραστηρία· τοῦτο σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μάθῃ πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα νὰ προξενοῦν ἔπειτα εὐχρηστοῖν καὶ εἰς αὐτὴν καὶ εἰς ἄλλους. Ψυχὴ εὐθήσις ἔχει ὀλίγας εἰς τὸν κόσμον εὐχρηστῆσεις· ἐξ ἐναντίας ψυχὴ φρονίμη καὶ πεπαιδευμένη ἔχει μυρίας τέρεσιων περιγασίας. Πολλὰ παραδείγματα τούτου ἡμποροῦσα νὰ σας ἀναφέρω.

Ὅταν ἤμην ἀκόμη εἰς τὸ σχολεῖον, εἶχα δύο παῖδας συντρόφους εἰς τὸν κοιτῶνά μου, ἀδελφοὺς μετξὺ των. Βεβίως ὁμοῦ ἀδελφοὶ ἀνομοιώτεροί ποτε δὲν ὑπῆρξαν ἀπὸ αὐτοὺς. Ὁ νεώτερος ἦτο ὅλως φιλομάθεια καὶ πάντοτε προσεκτικὸς εἰς τὰς ὥρας τῶν παραδόσεων, ἤθελε νὰ μανθάνῃ τὸν λόγον ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅσα ἐβλέπεν ἢ ἤκουε, καὶ παραιτοῦσε τὸ γεῦμά του πολλάκις καὶ τὰ παινίδια του, ὅταν εὕρισκε περιστάσεις νὰ συνομιλῇ μὲ ἀνθρώπους φρονίμους, καὶ νὰ μανθάνῃ τίποτε καλὸν ἀπὸ αὐτοὺς· ἐξ ἐναντίας ὁ πρεσβύτερος εἶχεν ὀλιγίστην ὄρεξιν νὰ σπουδάζῃ, καὶ ἦτο παντάπασιν ὀκνηρός! Ἐν ὅσῳ διαρκοῦσαν αἱ παραδόσεις, ἐνύσταζεν ἢ ἐπαιζεν ὑποκάτω ἀπὸ τὴν τράπεζαν, καὶ δὲν ἐπρόσεχε παντελῶς εἰς ὅτι ὁ διδάσκαλος ἔλεγεν. Ἀφοῦ τὸ μάθημα ἐτελείονεν, ἡ μόνη του φροντίς ἦτο νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ καὶ νὰ τριγυρᾷ. Τί νομίζετε ὅτι ἀπέγειναν οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοί;

Ὁ Κλεόβουλος (αὐτὸ ἦτο τοῦ νεωτέρου τὸ ὄνομα), εἴγινετο

ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν φρονιμώτερος, ἀγαπητότερος καὶ εὐτυχέστερος. Ἐξ ἐναντίας ὁ ἀδελφός του Ἀντώνιος ἐγένετο πλέον ἀνόητος καθ' ἡμέραν πλέον ἀνυπόφορος καὶ πλέον δυστυχής. Ὄταν ἐβγαίναμεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ὁ φιλομαθὴς Κλεόβουλος εὐρισκε πανταχοῦ ἡδονὰς καὶ εὐχαριστήσεις, διότι ἐξέταζε μὲ ἀκρίβειαν ὅλα τὰ πράγματα. Πότε παρατηρῶν ἐν ἄνθος, ἐν δένδρον, ἐνθυμεῖτο τί μᾶς εἶχεν εἶπει ὁ διδάσκαλος περὶ τῆς φύσεως, τῆς μεταφυτεύσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν φυτῶν καὶ τῶν δένδρων. Πότε βλέπων τὸν οὐρανὸν ἐχαίρετο ὅτι ἤξευρε τί εἶναι ὁ ἀήρ καὶ τὰ σύννεφα, πῶς γίνονται ὁ ἀήρ, ἡ δρόσος καὶ οἱ ἄνεμοι, καὶ εἰς τί τὸ καθὲν ὠφελεῖ. Πότε καθήμενος εἰς σκιὰν δένδρου μᾶς ἀνεγίνωσκε τερπνά διηγήματα ἀπὸ τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶχε μαζῇ του. Ὁ Ἀντώνιος ἐξ ἐναντίας ἦτο πάντοτε δυσαρεστημένος καὶ δύστροπος, καὶ δὲν ἤθελε νὰ παρατηρήσῃ τίποτε ἀφ' ὅσα ἦσαν τριγύρω του καὶ πλησίον του, ἐπειδὴ δὲν ἤξευρε τίποτε περὶ κανενὸς πράγματος. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ πάντοτε ἀργός, ἤθελε νὰ εὕρισκῃ εὐκαιρίας εἰς φιλονεικίας, ἕως ὅτου ἐζητήσαμεν τέλος πάντων τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους νὰ τὸν ἀποκλείσωμεν ὅλως διόλου ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μας καὶ δὲν ἠθέλαμεν νὰ ἔχωμεν κάμμίαν μὲ αὐτὸν σχέσιν. Τοιοῦτοι ἔμειναν καὶ οἱ δύο δι' ὅλης τῶν τῆς ζωῆς.

Ὁ Ἀντώνιος δὲν ἠμποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ τίποτε εἰς τὸν κόσμον, δὲν εἶχε τὰς ἀναγκαίαις γνώσεις διὰ νὰ ἐπιχειρισθῇ τίποτε, διὰ τοῦτο ἦτο κατηφὴς πάντοτε καὶ βῆρος εἰς ὅλους ὅσοι τὸν συνανεστρέφοντο. Ἐξ ἐναντίας ὁ Κλεόβουλος ἔγεινε πεπειδευμένος καὶ καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἐπροξενίουσεν εὐχαρίστησιν ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαινε, διότι καὶ ὁ ἴδιος ἦτο φαῖδρος πάντοτε, καὶ τοὺς ἄλλους ἐφαίδρυνε μὲ τὴν παρουσίαν του. Ὁ Ἀντώνιος ἀπέθανε πρὶν γίνῃ τριάκοντα ἐτῶν ἀπὸ μαρασμὸν κακίας καὶ δυστροπίας. Ὁ Κλεόβουλος ὅμως ζῆ ὡς τὴν σήμερον καὶ εἶναι εὐθυμος καὶ φαῖδρός καθὼς καὶ ἐγὼ. μ' ὄλον ὅτι εἶναι κατὰ δύο ἔτη γεροντότερος ἀπ' ἐμέ.

Ἄ! γείτον, ἔκραζε τότε ὁ Εὐμένης. Καταλαμβάνω τὴν κατὰ μέρος, διατί σὲ βλέπω πάντοτε τόσον εὐθυμον. Εἶναι βέβαια,

διότι πολλά ἔμαθες, καὶ ἤμπορεῖς διὰ τοῦτο νὰ διασκεδάζης μὲ περισσότερα πράγματα ἀπὸ ἡμᾶς.

Ἐπειδὴ τό λέγεις, ἀγαπητέ μου, ἀπεκρίθη ὁ Τιμαῖος, χρεωσῶ νὰ ὁμολογήσω ὅτι οὐδὲ τὸ τέταρτον τῶν εὐχαριστήσεων ὅσας ἀπήλαυσα ἤθελα ἔχει εἰς τὴν ζωὴν μου, ἂν εἶχα μάθει ὀλιγώτερα πράγματα ἐπὶ νεότητός μου. Διὰ τοῦτο ἐνόησα ὅτι εἶχε δίκαιον ὁ πατήρ μου, ὅταν τὸν ἐρώτησα τί μᾶς ὠφελοῦν τὰ μαθήματα; καὶ αὐτὸς ἀπεκρίθη·

Ὡ τέκνον μου, ἂν ἐρωτᾷς τί ὠφελοῦν τὰ φῶτα,
Εἰς τοὺς ἀγροὺς τί ὠφελεῖ τὸ ἄρωτρον ἐρώτα.

Ὅμως ἡ μόνη μάθησις δὲν ἀρκεῖ. Ἄν θέλωμεν νὰ ᾖναι ἡ ψυχὴ μας πάντοτε ὑγιῆς καὶ εὐτυχῆς, πρέπει νὰ τὴν συνειθίσωμεν νὰ ᾖναι προσεκτικὴ ὄχι μόνον εἰς τὸ βιβλίον ἢ εἰς τὸ σχολεῖον, ἀλλὰ παντοῦ ὅπου ἂν εὐρισκώμεθα, καὶ εἰς ὅ,τι ἂν μᾶς συμβαίη, εἰς ὅ,τι ἂν βλέπωμεν, ἀκούωμεν, ὁσφραίνωμεθα, γευώμεθα ἢ αἰσθανώμεθα, εἰς ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ οἴκου, εἰς ὅ,τι κατασκευάζουν οἱ ἐργάται καὶ τεχνῖται, καὶ τὰ ἐργαλεῖα καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους τὰ κατασκευάζουν· εἰς ὅ,τι βλέπομεν εἰς τὴν φύσιν τριγύρω μας, εἰς τὸν κῆπον, εἰς τὸν ἀγρὸν, εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ δάση· ἰδιαιτέρως ὅμως εἰς τὴν διαγωγὴν, τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις ἄλλων ἀνθρώπων. Εἶναι ἀπίστευτον, ἀγαπητά μου παιδία, πόσον ἡ ψυχὴ γίνεται τοιοτοτρόπως εἰδημονεσττέρα συνετωτέρα καὶ φρονιμωτέρα, καὶ πόσον ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἐπιτηδειότερος νὰ συμβουλεύη καὶ νὰ βοηθῆ καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἄλλους εἰς πάντοτε εἶδους δεινὰς περιστάσεις. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἀποκτῶμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συνειθίζομεν νὰ ὀνομάζωμεν ὀρθὸν λόγον, δηλαδὴ ἀποκτῶμεν ὀρθὰς ἰδέας καὶ ἤμποροῦμεν νὰ κρίνωμεν ὀρθῶς περὶ αὐτῶν. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο εἶναι πολύτιμον εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, καὶ πολυτιμότερον ἀσυγκρίτως ἀπὸ τὴν πολυμαθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσετε αὐτὸ τὸ προτέρημα, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ βλέπετε ἢ νὰ ἀκούετε τίποτε χωρὶς νὰ σκέπτεσθε περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὠτα καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητήριά σας νὰ ἔχετε καὶ τὸν νοῦν σας ἀνοικτὸν πάντοτε. Εἰς κάθε νέον

πράγμα όπου ἀπαντᾶτε πρέπει νὰ στέκεσθε καὶ νὰ ἐρωτᾶτε· τί εἶναι τοῦτο; πῶς γίνετε; πόθεν προέρχεται; τί ὠφελεῖ; ἡμπορῶ καὶ ἐγὼ νὰ τὸ κάμω; καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅσάκις ἀκούετε κρίσεις ἀνθρώπων περὶ κανενὸς πράγματος, πρέπει νὰ σκέπτεθε, εἶναι ἄρα γε καθὼς τὸ κρίνουν ἢ μὴ ἀπατῶνται; Ὅσάκις βλέπετε ἄλλους, καὶ μάλιστα φρονιμωτέρους καὶ μεγαλειτέρους σας, νὰ πράττουν ἢ νὰ ἐπιχειρῶνται τίποτε, πρέπει νὰ ἐρωτᾶτε, πῶς τὸ κάμνουν, ἢ διατί τὸ κάμνουν κατ' αὐτὸν καὶ ὄχι κατ' ἄλλον τρόπον; Διατί εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν φέρονται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ὄχι μ' ἄλλον; Ὅ,τι σας φαίνεται, ἢ σας λέγουν ὅτι εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, πρέπει συντόμως νὰ τὸ σημειώσετε εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἀπομνημονευμάτων σας διὰ νὰ μὴ τὸ λησμονήτε. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον, παιδιά μου, ἡμπορεῖτε νὰ λάβετε ὀρθὴν γνῶσιν πολλῶν ἀναγκαιῶν πραγμάτων καὶ νὰ ἐνδυναμώσετε καὶ ν' αὐξάνετε ὅλας τὰς ψυχικὰς σας δυνάμεις. Διὰ νὰ μὴ λησμονήσετε αὐτὴν τὴν συμβουλήν, σημειώσατε τὸ ἀκόλουθον γνωμικόν·

Πρόσθε εἰς ὅσα βλέπεις καὶ ἀκούεις περὶ σέ,
Καὶ θὰ σέ στολίσουν γνώσεις καὶ ἰδέαι· περισσάι.

Αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι ὁ μόνος τρόπος. Ἄν θέλωμεν νὰ ἦναι ὑγιής ἡ ψυχὴ μας, πρέπει νὰ τὴν φυλάττωμεν καθαρὰν καὶ ἀμόλυντον ἀπὸ πᾶσιν κακίαν.

Κακίαν, παιδιά μου, ὀνομάζομεν κάθε τι, μὲ τὸ ὁποῖον ἐνγνώσει βλάπτομεν τὸν ἑαυτὸν μας ἢ ἄλλους. Ἡ ἀπειθεία π. χ. εἶναι κακία, διότι βλάπτομεν περισσότερο τὸν ἑαυτὸν μας, ὅταν δὲν ὑπακούωμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας. Διότι ὄχι μόνον κάμνομεν ὅ,τι μᾶς βλάπτει, ἀλλὰ στερούμεθα καὶ τῆς ἀγάπης τῶν ἀνωτέρων μας· καὶ πόσον κακὸν εἶναι διὰ τὸ παιδίον νὰ μὴ ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους του! « Νὰ φιλονεικῶμεν, νὰ ὑβρίζωμεν καὶ νὰ κτυπῶμεν » εἶναι κακίαι καὶ αὐταί, διότι λυπούμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ λυποῦμεν καὶ ἄλλους. Ἄλλους, λέγω, ἐπειδὴ ποῖος δέχεται μὲ εὐχαρίστησιν φιλονεικίας, ὑβρεῖς καὶ κτυπήματα; ἡμᾶς δὲ λυποῦμεν, διότι πολλὰς δυσσεκειῶς ἐπιφέρομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ διότι κανεὶς πλεόν δὲν θέλει νὰ συναντρέφεται μὲ ἡμᾶς. Καταλαμβάνετε τώρα

τί είναι κακία; Ἢ! βέβαια, πάτερ, ἔκραξε τὸ πρῶτον παιδίον· τὸ καταλαμβάνομεν κάλλιστα· «κακία εἶναι κάθε τι μετὰ τὸ ὁποῖον ἐν γνώσει προξενούμεν βλάβην εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ εἰς ἄλλους.»

Πολλὰ καλὰ, τέκνον μου· βλέπω ὅτι ἐπρόσεξες. Ἡξέυρετε τώρα πῶς ὀνομάζεται τῆς κακίας τὸ ἐναντίον; ἐννοῶ τὴν διαγωγὴν, διὰ τῆς ὁποίας γινόμεθα οἱ ἴδιοι καὶ κάμνομεν καὶ τοὺς ἄλλους πλέον εὐτυχεῖς καὶ εὐχαριστημένους· ὀνομάζεται ἀρετή.

Εἶμαι γέρων καὶ εἶδα πολλά. Διὰ τοῦτο, παιδία μου, πρέπει νὰ με πιστεύσετε εἰς τὸν λόγον μου, ὅτι κάθε κακὴ πράξις καθιστᾷ τὴν ψυχὴν μας ἀσθενῆ καὶ ἀθλίαν, ἐκάστη ἐνάρετος πράξις, ὑγιῆ, ῥωμαλέαν καὶ εὐθυμον.

Τὴν εὐτυχίαν ἐφυγες τὴν ἀρετὴν ἂν φύγῃς.

Κατὰ μέρος ἠμπορεῖτε νὰ τὸ ἠξέυρετε καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικίας σας παρατηρήσεις. Εἶπατέ μοι, ὅταν κάμνετε τίποτε τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζομεν, εἰσθε τόσο εὐχαριστημένοι καθὼς ὅταν κάμνετε καμμίαν καλὴν πράξιν; Ὁχι βέβαια. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις ὅτι ἡ ψυχὴ σας ἤρχισε ν' ἀσθενῆ. Ἄν εἶχετε ἐξακολουθήσῃ νὰ πράττετε κακὰ, ἤθελεν αὐξάνει καὶ ἡ ἀσθένεια. Ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἠθέλατε εἰσθαι ὀλιγώτερον εὐχαριστημένοι μετὰ τὸν ἐαυτὸν σας καὶ μετὰ τὴν κατάστασίν σας. Καὶ πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα σᾶς εὐχαριστοῦν τώρα δὲν θὰ σᾶς ἦσαν τότε εὐάρεστα.

Διότι αἱ ἀσθένειαι αὐταὶ τῆς ψυχῆς μας εἶναι ὅμοιαι μετὰ τὰς ἀσθενείας τοῦ σώματός μας. Τὸ κακὸν καὶ εἰς τὰς πρώτας καὶ εἰς τὰς δευτέρας δὲν ἔρχεται διὰ μιᾶς, ἀλλ' αὐξάνει ἀργὰ, καὶ γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπαισθητόν. Ὅταν π. χ. φάγωμεν τίποτε βλαβερὸν, κατ' ἀρχὰς δὲν αἰσθαινόμεθα πόνον, ἀλλὰ μετὰ μερικᾶς ὥρας ἢ καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀρχίζουν κεφαλόπονοι καὶ κοφίματα. Ἄν δὲν μεταχειρισθῶμεν τότε ἀμέσως τ' ἀναγκαῖα μέσα διὰ νὰ θεραπεύσωμεν τὸ δεινόν, ἢ ἂν ἔχωμεν τὴν μωρίαν νὰ φάγωμεν καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ βλαβερὸν φαγητόν, ἢ κατὰσάσις μας ἤθελε προβαίνει πρὸς τὸ χειρότερον πάντοτε, ἕως ὅτου νὰ γίνῃ ὅλως διόλου ἀνίατος.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος πράττει κακὴν τινα πράξιν. Κατ' ἀρχὰς αἰσθάνεται ὀλίγην ἢ καὶ καμμίαν ἴσως δυσἀρέσειαν εἰς τὴν ψυχὴν του. Ἄν ὅμως ἀμέσως

δὲν μετανοήσῃ ἐξ ὅλης καρδίας, ἢ ἔχῃ τὴν ἀνοησίαν νὰ πράξῃ καὶ δευτέρων φοράν τὴν αὐτὴν κακὴν πράξιν, εἴ,αι βέβαιον, ὅτι ὡς τέλος θέλει λάβει μεγάλας δυσαρσεκείας, καὶ ὅτι ἡ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς του θέλει δυσκόλως ἰατρευθῆ.

Ἄν κανεὶς ἀπὸ σᾶς π. χ. ὁ μὴ γένοιτο φθορήσῃ ποτὲ τὸν ἀδελφόν του, διότι ἀπέκτησε τίποτε, τὸ ὁποῖον αὐτὸς καὶ ἄλλοι δὲν ἔχουν, ἢ, ἂν κανεὶς ἀπὸ σᾶς πάθῃ τίποτε καὶ θυμώσῃ διὰ τοῦτο, δὲν θὰ ἦναι πολλὰ εὐχαριστημένος εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ φθόνου ἢ θυμοῦ του. Ἄν ὅμως ἀναγνωρίσῃ ἀμέσως ὅτι εἶχεν ἄδικον καὶ ζητήσῃ συγχώρησιν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἀποφύγῃ ἕκτοτε νὰ μὴ μεταπέσῃ ποτὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἀσθένειαν, ἢ βλάβῃ τῆς ψυχῆς του ἢ μὴ, ἀκόμη νὰ ἰατρευθῆ. Ἄλλ' ἂν εἰς πᾶσαν ἄλλην ὁμοίαν περίστασιν ἐξκολουθῆ νὰ θυμόνῃ ἢ νὰ φθονῆ, ἢ μὴ, ἢ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι θὰ μείνῃ ἐπὶ ζωῆς του δυστυχῆς ἄνθρωπος.

Διὰ τοῦτο, ὡςάκις φθόνου ἢ θυμοῦ αἴσθημα θέλει νὰ παρεῖσθῃ εἰς τὴν καρδίαν σας, συνάγετε ὅλας τὰς ψυχικὰς σας δυνάμεις διὰ νὰ τὸ πολεμήσετε, καὶ λέγετε περὶ τοῦ κακοῦ αὐτοῦ αἰσθημάτων:

Εἰς τὴν καρδίαν μου θυμὸν δὲν θέλω οὐδὲ φθόνον.

Ἄντὶ νὰ τὴν εὐχαριστοῦν τὴν φαρμακεύουν μόνον.

Δὲν ἤξεύρω ἂν σᾶς διηγῆθην ποτὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Κάιν. Τί ἔπαθεν; Ἐθύμωσε μὲ τὸν Ἄβελ τὸν ἀδελφόν του, διότι ὁ Θεὸς καὶ οἱ γονεῖς του ἠγάπησεν ἰδιαιτέρως αὐτὸν διὰ τὰς ἀρετάς του. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν δὲν εὗρισκε πλέον εὐχαρίστησιν ὁ Κάιν ἐπὶ τῆς γῆς. Πάντοτε ἔβλεπεν ἔμπρὸς του τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀγανακτοῦσε πάντοτε δι' αὐτὴν, κ' ἐζήτει πάντοτε εὐκαιρίας διὰ νὰ καταφέρεται κατὰ τοῦ Ἄβελ, μ' ὅλον ὅτι ὁ Ἄβελ ποτὲ δὲν τὸν ἔβλαψε. Τί ἔγινεν ὡς τέλος; Ὁ θυμὸς τὸν ἔφερεν εἰς παραφροσύνην, καὶ ἐκτύπησε τὸν ἀδελφόν του μὲ δαυλὸν καὶ τὸν ἐθανάτωσε, καὶ ἠναγκάστη νὴ πλανᾶται μόνος καὶ τρέμων εἰς τὸν κόσμον ὡς βδελυρὸς καὶ κακοῦργος. Ἄν τὴν πρῶτην φοράν, ὅταν ἐθύμωσε μὲ τὸν ἀδελφόν του τὸν ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἤθελε καταντῆσαι ποτὲ ὡς ἐκεῖ, βεβαίως δὲν ἤθελε τὸν πιεσεύ-

σει. Ἀλλὰ αὐτὰ συμβαίνουν, παιδιὰ μου, ὅταν ἀμέσως κατ' ἀρχὰς δὲν ἐναντιωνώμεθα εἰς τὰς κακίας. Ἀλλοίμονον ἂν ριζώσουν εἰς τὴν καρδίαν μας! Τότε ἔχε ὑγίαν πᾶσα θεραπεία, ἔχε ὑγίαν πᾶσα εὐδαιμονία! Καθὼς σφαῖρα χιόνος ὅταν κρημνίζεται ἀπὸ ὑψηλὴν κορυφὴν μεγαλόνει ὅσον καταβαίνει, καὶ ὅσον μεγαλόνει καταβαίνει ταχύτερα, ὁμοίως καὶ αἱ κακαὶ μας ἐπιθυμίαι, ὅσον συνεχέστερα τὰς εὐχαριστοῦμεν, καὶ ὅσον μεγαλείτεροι γινόμεθα, τόσον ἰσχυρότεροι καὶ τυραννικώτεροι γίνονται. Καὶ πάλιν λοιπὸν, κλά μου παιδιὰ, ἀποφεύγετε τὴν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ· ἢ ἂν πράξετε ποτὲ κανὲν σφάλμα, φυλάττεσθε μὴ τὸ ἐπαναλάβετε. Ἀλλῶς κινδυνεύει ἡ ἀρετὴ σας, κινδυνεύει καὶ ἡ εὐτυχία σας νὰ διαφθρῆ διὰ πάντοτε. Ὡ! ἂν ἤμπορουσα νὰ γράψω τὸ ἐξῆς μὲ μεγάλα γράμματα εἰς τὴν καρδίαν σας:

Τὸ πρῶτον βῆμα, τῆς ζωῆς τὸν δρόμον μας ἀνοίγει,
Καὶ, ἢ εὐθὺ ἢ μὴ εὐθὺ,
Τὸ δευτερον ἀκολουθεῖ,
Καὶ εἰς τιμὴν ἢ ὄνειδος τὸ στάδιόν μας λήγει.

Ἄν λοιπὸν προσέχετε εἰς ὅλα ὅσα σᾶς διδάσκουν, ἂν παρατηρῆτε ὅλα ὅσα ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις σας, καὶ πρὸ πάντων ἂν ἀποφεύγετε πᾶσαν κακίαν, θέλετε διατηρῆσαι τῆς ψυχῆς σας τὴν ὑγίαν καὶ εὐταξίαν.

Ὅμως, παιδιὰ, ἔχετε σῶμα, τὸ ὁποῖον πρέπει ὄχι μόνον νὰ φυλάττετε ὑγιές, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ τρέφετε καὶ νὰ τὸ περιποιῆσθε. Νομίζω περιττὸν νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι εἶναι θλιβερόν νὰ πεινώμεν ἢ νὰ διψῶμεν, νὰ μὴ ἔχωμεν φορέματα, ἢ στρῶμα, ἢ κατοικίαν. Πόθεν θὰ τὰ λάβετε ὅλ' αὐτά; Τώρα, ὅσον εἴσθε μικροί, φροντίζουν διὰ σᾶς οἱ γονεῖς σας. Ὅταν ὁμως αὐτοὶ ἀποθάνουν, ὅταν κανεὶς πλέον διὰ σᾶς δὲν θέλει φροντίζει, πόθεν θέλετε προμηθευθῆ ὅ,τι χρησιμεύει εἰς τὴν συντήρησιν καὶ εἰς τὴν εὐχαρίστησίν σας;

Λέγετε ἴσως· Οἱ γονεῖς θέλουν μᾶς ἀφήσει τόσα χρήματα, ὥστε νὰ ζήσωμεν ἀνέτως πάντοτε. Κακὴ ἐλπίς εἶναι αὕτη, τέκνα μου· διότι καὶ τόσα χρήματα οἱ γονεῖς σας ἂν ἔχουν, ἤξεύρετε πόσον εὐκόλον εἶναι νὰ τὰ χάσουν. Καὶ μεγάλους θη-

σαυρούς ἂν σᾶς ἀφήσουν, πόσον καιρὸν θέλετε τοῦ ἔχει, ἂν δὲν ἤξεύρετε νὰ τοὺς οἰκονομήσετε;

Ὁ μόνος τρόπος τοῦ νὰ προφυλαχθῆτε ἀπὸ τὴν πτωχείαν εἶναι, νὰ ἠμπορῆτε νὰ ἀπολαμβάνητε μόνοι σας τῆς ζωῆς σας τὸν πόρον, καὶ νὰ οἰκονομῆτε ὅ,τι ἀπολαμβάνετε. Ἡ βιοποριστικότης καὶ ἡ οἰκονομία εἶναι διὰ τοῦτο ἀναγκαιόταται ἀρεταί· διότι ὁποῖος δὲν πορίζεται τίποτε καὶ δὲν ἤξεύρει νὰ οἰκονομῇ ὅ,τι ἔχει, κατανατᾷ τέλος πάντων πτωχὸς, ὅσον πλούσιος καὶ ἂν ἦτο εἰς τὴν ἀρχήν. Νὰ πτωχεύσῃ ὁμως κανεὶς ἐξ αἰτίας ἐδικῆς του, εἶναι μέγα δυστύχημα.

Ὅστις πτωχεύει χωρὶς νὰ πταίῃ ὁ ἴδιος, εὐρίσκει πάντοτε συμπαθεῖς φίλους, οἱ ὅποιοι τὸν βοηθοῦν. Ὅστις γεννηθῆ ἀπὸ πτωχοὺς γονεῖς, ἤξεύρει νὰ συμμορφῶται μὲ τὰς περιστάσεις του, διότι ἐσυνείθισεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας του, καὶ διότι ἔμαθε νὰ ἐργάζεται δι' ἄλλους. Ὅστις ὁμως εἶχεν ἢ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη περιουσίαν, καὶ ἐπτώχευσεν ἐξ αἰτίας ὀκνηρίας ἢ ἀσωτίας ἢ ἀταξίας ἢ ἀμελείας, ἐκεῖνος εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν. Κανεὶς δὲν θέλει νὰ δώσῃ τίποτε εἰς τὸν ἐπαίτην, ὁ ὁποῖος, ἂν ἤθελεν, ἠμποροῦσε νὰ μὴ ζητεύῃ. Κανεὶς τοιοῦτον ἄνθρωπον δὲν ἐμπιστεύεται ὑπηρεσίαν, ὅσον ἐπιτήδειος καὶ ἂν ἦναι. Διότι καθεὶς λέγει, καὶ δικαίως νομίζω, — ἂν ἦτον ἀμελής καὶ ἄσωτος ὡς πρὸς τὰ ἴδια πράγματά του, τί θὰ ἦναι ὡς πρὸς τὰ ξένα;

Ἄνθρωπος πτωχὸς ἢ ὑποπέσας εἰς δυστυχίας, ἂν ἦναι φρόνιμος καὶ καλὸς, τιμᾶται εἰς πολλὰς περιστάσεις περισσότερον ἀπὸ τὸν πλούσιον, ὅταν αὐτὸς ἦναι ὀλιγώτερον καλὸς καὶ ὀλιγώτερον φρόνιμος. Περισσότερον ἐμπιστευόμεθα εἰς αὐτὸν, ζητοῦμεν ἀπ' αὐτὸν συμβουλὰς καὶ θέλομεν τὴν φιλίαν του, διότι ὅσον πτωχὸς καὶ ἂν ἦναι, ἠμποροῦμεν νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπὸ τὴν τιμιότητα καὶ τὸν νοῦν του. Ὁ πένης ὁμως ὅστις εἶναι ὁ ἴδιος αἰτία τῆς πτωχείας του, ἐνῶ ἠμποροῦσε νὰ ἔχη καλὸν πόρον, περιφρονεῖται παντοῦ, μισεῖται, διότι πταίει μόνος του, διότι δὲν ἔχει πλέον μὲ τί νὰ ὠφιλῆσῃ ἄλλους, καὶ ἐξ ἐναντίας γίνεται ὁ ἴδιος βᾶρος εἰς ἄλλους. Κανεὶς δὲν τὸν ἐμπιστεύεται τίποτε, διότι εἶναι γνωστὸν πόσον κακὰ οἰκονόμησε τὰ ἴδιά του. Κανεὶς δὲν περιμένει συμβουλήν ἀπ' αὐτὸν, διότι εἶναι γνωστὸν

πόσον κακά ἐσυμβούλευσε τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι εἰς ἄλλο χρῆσιμος παρὰ εἰς ὅ,τι καὶ ὁ καλὸς ἵππος, ἢ ὁ καλὸς βουὸς ὅταν ἔχουν εὖρωστα μέλη, διὰ τοῦτο δὲν τιμᾶται καὶ πολὺ περισσότερον. Βλέπετε, παιδιά, πόσον ἀναγκαιὸν εἶναι νὰ ἤξεύρετε νὰ μεταχειρίζεσθε ὅ,τι ἔχετε, καὶ μὲ καλὴν οἰκονομίαν νὰ τὸ αὐξάνετε. Διὰ τοῦτο σημειώσατε τὸ ἐξῆς γνωμικόν·

Φίλεργος καὶ οἰκονόμος, δὲν φοβεῖται νὰ πεινάσῃ.

Ἀκούσατε τὴν ἱστορίαν ἐνὸς παιδίου, τὸ ὁποῖον, ἐπειδὴ ἤξευρε νὰ οἰκονομῇ ἀπέκτησε μεγάλα πλούτη, μ' ὅλον ὅτι οὔτε λεπτόν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του. Πλούσιος ἔμπορος τῆς Σμύρνης εἶχε δεχθῆ ἀπὸ φιλανθρωπίαν εἰς τὸν οἶκόν του ἐν πτωχὸν καὶ ὀρφανὸν παιδίον. Ὁ πτωχὸς Δημήτριος Ἐστιάδης ἦτον τόσον μικρὸς ὥστε δὲν ἠμποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τίποτε. Διὰ τοῦτο ὁ ἔμπορος τὸν ἄφινε νὰ τρέχῃ ἐλεύθερος εἰς τὸν οἶκόν του. Αὐτὸς ὁμως ἄρχισε μόνος του νὰ συνάγῃ ὅπου εὕρισκεν ἐρριμμένας καρφίδας, βελόνας καὶ κλωστάς, καὶ νὰ τὰς φυλάττῃ μὲ προσοχὴν. Ἀφ' οὗ ἐφθασεν ὁ ἀριθμὸς τῶν βελονῶν του εἰς δώδεκα, καὶ ἡ κουβαρίς του εἶχε γεμίσει ἀπὸ κλωστάς, τὰς ἔφερεν εἰς τοῦ αὐθέντου του τὸ γραφεῖον. Τοῦτο ἤρесе νὰ εἰς τὸν ἔμπορον, διότι παρετήρησεν ὅτι τὸ παιδίον θέλει γίνεαι οἰκονόμος καὶ πιστὸς ἄνθρωπος· ἔκτοτε ἤρχισε νὰ τὸ περιποιῆται περισσότερον, καὶ τὸ ἠγάπησεν.

Ὅταν μίαν ἡμέραν ὁ ἵπποκόμης ἤθελε νὰ πνίξῃ νέα γατούδια, τὸ παιδίον παρεκίλεσε τὸν κύριόν του νὰ τῷ χάρισῃ ἐν διὰ νὰ τὸ πωλήσῃ. Ἡ ζήτησίς του ἐνεκρίθη, καὶ ἔκτοτε ἤρχισε νὰ τρέφῃ τὸ γατούδι ἕως ὅτου ἔγινε μεγάλη γαλῆ. Μετ' ὀλίγον καιρὸν ὁ ἔμπορος ἠθέλησε νὰ στείλῃ μέγα πλοῖον μὲ πραγματεῖς νὰ πωληθοῦν εἰς ἄλλον τόπον. Ἐνῶ ἐπῆγαινε νὰ ἰδῆ ἔάν τὸ πλοῖον ἦναι ἑτοιμον, ἀπήντησε τὸ παιδίον κρατοῦν τὴν γαλῆν του. Δημήτριε, τῷ εἶπε, δὲν ἔχεις νὰ στείλῃς καὶ σὺ τίποτε διὰ νὰ ἔμπορευθῆς; ἔ; κύριέ μου, ἀπεκρίθη τὸ παιδίον, ἤξεύρετε ὅτι εἰμαι πτωχὸς καὶ δὲν ἔχω παρ' αὐτὴν τὴν γαλῆν. Στείλε τὴν γαλῆν σου λοιπὸν, τῷ ἀπεκρίθη ὁ ἔμπορος. Τότε ὁ Δημήτριος ἔτρεξε μὲ τὸν ἔμπορον εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἄφησε τὴν γαλῆν του. Τὸ πλοῖον ἀπέπλευσε.

Τὸ πλοῖον ἦτον προσδιορισμένον διὰ τὰς Ἰνδίας, κ' ἐφθασε μετ' ὀλίγους μῆνας εἰς μέρος τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον γνωστόν. Ὁ πλοίαρχος ἐξετάσας ἔμαθεν ὅτι διοικεῖται ἀπὸ βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς ἀκούσας ὅτι ἦλθον ξένοι, τοὺς ἐπροσκάλεσε νὰ φάγουν μαζῆ του. Μὲ ὄλον ὁποῦ τὰ φαγητὰ ἦσαν πάμπολλα, οἱ ξένοι δὲν ἠμπόρεσαν ὅμως οὔτε νὰ δοκιμάσουν αὐτὰ, διότι ὁ θάλαμος ἦτον πλήρης ἀπὸ χιλιάδας ποντικῶν, οἱ ὅποιοι τάγματα τάγματα ἐπηδοῦσαν εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ εἶχον τὴν αὐθάδειαν ν' ἀρπάζουν τὸν ἄρτον ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν προσκεκλημένων. Τρόπος δὲν εὐρίσκετο πρὸς διόρθωσιν, μ' ὄλον ὁποῦ ὁ βασιλεὺς εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς ὅποιον τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πληγὴν μεγάλην ποσότητα χρυσοῦ πρὸς ἀνταμοιβήν.

Οἱ ξένοι ὅταν τὸ ἤκουσαν εἶπον εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι εἶχον ἐν ζῶον τὸ ὁποῖον ἤθελε φάγει ὅλους τοὺς ποντικούς, καὶ ἔφεραν τὴν γαλῆν ἀμέσως. Ἐπρεπε νὰ ἦσθ' ἐκεῖ νὰ ἰδῆτε τί θρῆνος ποντικῶν ἔγινε τότε. Ἡ καλὴ μας γαλῆ εἰς ἡμῖσειαν ὥραν δὲν ἄφησεν οὔτε ἓνα ζωντανὸν εἰς τὸν θάλαμον. Ὁ βασιλεὺς τόσον ἐχάρη διὰ τοῦτο, ὡς ἂν τὸν εἶχον χαρίσει ὀλόκληρον βασιλείον. Καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἄρκετὰ πλούτη, ἔδωσε διὰ ν' ἀγοράσῃ τὴν γαλῆν ἓνα σάκκον χρυσοῦ. Τὸ πλοῖον ἐπέστρεψε.

Ἄν ὁ ἔμπορος ἦτο δόλιος, ἤθελε κρατήσῃ τὸ χρυσίον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, χωρὶς νὰ εἰπῆ τίποτε εἰς τὸν πτωχὸν Δημήτριον. Ἦτο ὅμως τίμιος ἄνθρωπος. Μόλις ἤκουσε διὰ πόσῃ τιμῇ ἐπωλήθη ἡ γαλῆ, ἔκραξε τὸν Δημήτριον· τὸν διηγήθη τὴν εὐτυχίαν του, καὶ τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ πλοῦτος εἰς αὐτὸν καὶ μόνον ἀνήκει. Τὸν ἐδίδαξεν ἐπομένως τὸ ἔμπόριον, καὶ ἐπειδὴ ὁ νέος ἐξηκολούθησε νὰ ἦναι πιστὸς, ἐπιμελὴς καὶ οἰκονόμος, τὸν ἔδωσε τὴν μονογενὴ θυγατέρα του, ὅταν ἐμεγάλωσε, καὶ τὸν κατέστησε κληρονόμον του.

Βλέπετε, παιδιά; Ἴδου πῶς ὁ Δημήτριος Ἐστιάδης εὐτύχησεν ἐπειδὴ ἦτον οἰκονόμος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας του. Θὰ εἰπῆτε ὅτι ἡ τύχη τὸν ἐβοήθησε περισσότερον ὅμως ἡ οἰκονομία του ἦτον ἡ πρώτη αἰτία ὄλων ὅσα τὸν συνέδησαν ἔκτοτε. Ἄν δὲν ἦτο οἰκονόμος, δὲν ἤθελε τρέφει τὴν γαλῆν διὰ νὰ τὴν πωλήσῃ, καὶ ἂν διὰ τῆς οἰκονομίας του δὲν εἶχε κερδήσει τὴν ἀγάπην τοῦ ἀρ-

χηγοῦ του δὲν ἤθελε τοῦ συγχωρηθῆ νὰ λάβῃ καὶ ν' ἀναθρέψῃ τὸ γατοῦδιον· καὶ τότε ἡ καλὴ περίστασις δὲν ἤθελε τύχει.

Ἀλλὰ τί πρέπει νὰ κάμνῃ ὅποιος θέλει νὰ ἦναι οἰκονόμος καὶ νὰ κερδίξῃ; ἠρώτησεν ὁ Πέτρος ὁ υἱὸς τοῦ Τιμαίου.

Ἄκουσε τί, τέκνον μου, ἀπεκρίθη ὁ πατήρ του. Πρέπει, Πέτρε μου, ν' ἀποκτήσῃ πολλὴν ἐπιτηδειότητα εἰς ἐπιωφελεῖς ἐργασίας, καὶ νὰ συνειθίσῃ νὰ μὴ μένῃ ποτὲ ἀργός. Ἐπειτα νὰ προσέχῃ ὅλα του τὰ πράγματα νὰ τὰ μεταχειρίζεται εἰς ὅ,τι εἶναι προσδιορισμένα, καὶ νὰ μὴ τὰ φθείρῃ καὶ νὰ μὴ τὰ χάνῃ. Τέλος πάντων πρέπει νὰ ἔχῃ τάξιν εἰς ὅλα, νὰ ἔχῃ κάθε τι εἰς τὸν τόπον του, νὰ μὴ παραρρίπτῃ ποτὲ τίποτε, καὶ νὰ μὴ ἀγοράζῃ ποτὲ πράγματα, τὰ ὁποῖα τὸν εἶναι ἄχρηστα. Αὐτὸ εἶναι ὅλον τὸ μυστικόν.

Ἄν π. χ. φορῆτε τὰ ἐνδύματά σας, ὅμως τὰ προφυλάττετε ὅσον εἶναι δυνατόν, ἂν ἀναγινώσκετε τὰ βιβλία σας μ' ἐπιμέλειαν, χωρὶς ὅμως νὰ τὰ ρίπτετε ἢ νὰ τὰ σχίζετε, ἂν ὅ,τι μεταχειρίζεσθε, τὸ θέτετε πάλιν εἰς τὸν τόπον του διὰ νὰ μὴ χαθῆ, ἂν δὲν ἐξοδεύετε τὰ χρήματα ὁποῦ οἱ γονεῖς σας δίδουν εἰς γλυκύσματα καὶ παιγνίδια, ἀλλὰ τὰ φυλάττετε ἕως ὅτου εὐρεθῆ περίστασις νὰ τὰ μεταχειρισθῆτε εἰς τίποτε χρήσιμον, ἢ πρὸς ἀξιέπαινον κανένα σκοπὸν, τότε εἶσθε ἀληθῶς οἰκονόμοι. Καὶ ἂν συνειθίσετε ἀπὸ τώρα νὰ κάμνετε μὲ προσοχὴν καὶ ἐπιμέλειαν ὅ,τι ἐπιφορτίζεσθε, καὶ νὰ εὐρίσκετε εὐχαρίστησιν εἰς τὴν φιλεργίαν, βεβαίως θὰ ἠμπορῆτε καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ πορίζεσθε τ' ἀναγκαῖα σας καὶ νὰ τὰ ἔχετε ἄφθονα· καὶ τοῦτο εἶναι εὐτυχία μεγάλη. Διότι ὅχι μόνον δὲν θὰ ἔχετε μερίμνας περὶ τῆς καθημερινῆς σας τροφῆς, ἀλλ' εἶσθε καὶ ἀσφαλεῖς ὅτι δὲν θὰ γίνετε ἀπατεῶνες ποτὲ, καὶ ὅτι θὰ ἔχετε πάντοτε ἀρκετὰ διὰ νὰ δίδετε ὅταν χρεωστῆτε εἰς ἄλλους ἀνθρώπους. Τότε ἠμπορεῖτε νὰ ἦσθε ἀγαθοεργοὶ, νὰ τρέφετε πεινῶντας, νὰ ποτίζετε διψῶντας, γυμνοὺς νὰ ἐνδύετε, ἐνῶ ἄλλοι ὅσοι δὲν ἔχουν κατάστασιν, δὲν θὰ ἠμποροῦν νὰ σας μιμηθοῦν. Ὡ! εἶναι πράγμα ὠραίων ν' ἀποκτῶμεν διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς οἰκονομίας μας ὅ,τι χρειαζόμεθα, καὶ νὰ βοηθῶμεν μὲ τὸ περισσευμὰ μας ὁκεῖνον ὁποῦ ἔχει ὀλιγώτερα ἀφ' ὅ,τι χρειάζεται.

Μὴ νομίζετε ὁμῶς ὅτι ἡ οἰκονομία συνίσταται εἰς τὸ νὰ φυλάττωμεν καὶ νὰ κρύπτωμεν ὅ,τι ἔχομεν, χωρὶς νὰ τὸ μεταχειρίζομεθα οὔτε δι' ἡμᾶς αὐτοὺς, οὔτε δι' ἄλλους. Ὁχι, παιδία μου, αὐτὸ εἶναι φιλαργυρία, αἰσχρὰ κακία, ἡ ὁποία καταστρέφει τὴν εὐτυχίαν ἐκείνου ὁποῦ τὴν ἔχει. Ὁ φιλάργυρος στερεῖται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς αἰσθήσεως ὄλων τῶν ἀθῶων ἀπολαύσεων. Εἰς ὄλον τὸν ὥραϊον αὐτὸν κόσμον δὲν εὐρίσκει ἄλλην ὥραιότητα, ἄλλην εὐχαρίστησιν εἰμὴ μόνα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὁμῶς καὶ αὐτὰ δὲν ἔχει ὀρεξίν νὰ τὰ μεταχειρισθῆ. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ οἰκονομήσῃ αὐτὰ, στερεῖται πολλῶν πραγμάτων ἀναγκαίων εἰς τὴν υἰείαν του, εἰς τὴν εὐζωίαν του καὶ εἰς τὴν εὐπρέπειαν. Τὴν οὐρανίαν ἡδονὴν τῆς ἀληθοῦς φιλίας δὲν αἰσθάνεται. Καθὼς κανένα δὲν ἀγαπᾷ, ὁμοίως ἀπὸ κανένα δὲν ἀγαπάται. Δὲν ὑπηρετεῖ κανένα ἄνθρωπον, ἐκτὸς ἂν ἔχη νὰ κερδήσῃ ὑπηρετῶν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι δὲν φροντίζουν νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Διὰ τοῦτο πολλάκις οἱ φιλάργυροι εἰς αἰτίας τῆς φιλαργυρίας των καταντοῦν εἰς ἀθλιότητα καὶ πτωχείαν. « Αὐτὸ ὁμῶς, διέκοψεν ὁ γείτων Εὐμένης, σὲ ὁμολογῶ ὅτι δὲν τὸ ἐνεῶ οὐτ' ἐγώ. Πῶς ἡ φιλαργυρία δύναται νὰ ἐπιφέρῃ πτωχείαν ; »

Πῶς; βλέπω ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγηθῶ. Δὲν ἐνθυμῆσαι τὸν ποτὲ τραπεζίτην Κυριακὸν, τοῦ ὁποίου ἡ κατοικία ἦτο ἐκεῖ κάτω πρὸς τὴν παλαιὰν ἀγοράν; Πῶς νὰ μὴ τὸν ἐνθυμῆσαι, ἀφοῦ μόλις πρὸ πέντε χρόνων ἀπέθανεν. Εἰς τὰ γηρατεῖά του δὲν ἦτο ὅσον τὸ δυνατόν φιλάργυρος, καὶ προτῆτερα δὲν εἶχε γίνεи πλουσιώτατος κληρονομήσας τὴν μάμνην του; Καὶ μ' ὄλον τοῦτο ἀπέθανε πάμπτωχος. Πόθεν τοῦτο;

« Δὲν ἤκουσας νὰ τὸν συνέβῃ καμμία δυστυχία ἰδιαιτέρᾳ. »

Οὐτ' ἐγώ. Ἠξέυρω ὁμῶς ὅτι ἡ φιλαργυρία του τὸν κατήνησεν εἰς τὴν πτωχείαν. Διὰ νὰ κερδήσῃ μὲ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησεν ὅσπν ἠμποροῦσε μεγαλειτέραν κατάστασιν, περιπλέχθη διὰ μιᾶς εἰς πολλὰς καὶ μεγάλας ἐμπορίου ἐπιχειρήσεις. Πρὸς τοῦτο ἐχρειάζετο τέσσαρας γραμματεῖς. Ἀπὸ φιλαργυρίαν ὁμῶς ἤθελε νὰ κάμνη ὄλα μόνος του. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐργασθῆ ἐργασίαν περισσοτέραν ἀπὸ ἐνὸς ἀν-

θρώπου, διὰ τοῦτο πολλαί ὑποθέσεις ἐγίνοντο μ' ἀταξίαν ἢ ἀμελοῦντο, καὶ αὐτὸς ἐβλάπτετο. Εἰς τοὺς ὑπηρετάς του ἔδιδε τόσον ὀλίγον μισθὸν καὶ τόσῃ ὀλίγῃ τροφῇ, ὥστε αὐτοὶ μὴ ἔχοντες τ' ἀναγκαῖα, τὸν ἐκλεπτον. Καὶ εἰς τὰ κτήνη του αὐτὰ, — διότι κατεγίνετο καὶ εἰς ἀγρονομίαν, μ' ὄλον ὅτι αὐτῇ δὲν ἐσυμβιβάζετο μὲ τὸ ἐμπόριον, — δὲν ἔδιδε τὴν ἀναγκαίαν τροφῇν, καὶ τὰ ἠνάγκαζε νὰ ἐργάζωνται περισσότερον ἀφ' ὅ,τι πρέπει. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ ψοφοῦν ἢ νὰ καταντοῦν δι' ἀσθένειαν ἄχρηστα. Τότε ἀπὸ τὴν λύπην του ἐξεργίζονε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, καὶ χωρὶς αἰτίαν ἐκτόπιζεν ὑπηρετάς καὶ ὑπηρετρίας καὶ ἐπλήρονε πρόστιμον εἰς τὴν Ἀστυνομίαν. Ὁ οἶκος του καὶ αἱ ἀγροικίαι του ἐβλάθησαν. Μὲ ὀλίγα ἔξοδα ἦτο δυνατόν νὰ τὰς ἐπισκευάσῃ ὅμως τὰ ἐλυπεῖτο καὶ αὐτὰ, διὰ τοῦτο τέλος πάντων ἐκρημνίσθησαν, κατὰ μέρος ἢ ἐντελῶς, καὶ ἀγροικίαι καὶ οἶκος. Ὅσάκις ἤρχοντο πτωχοὶ νὰ ζητήσουν ἐλεημοσύνην τοὺς ἀπέβαλλεν. Ὅσάκις ὁ γείτων ἐχρειάζετο κανὲν ἐργαλεῖον, δὲν τὸ ἔδιδε διὰ νὰ μὴ φθαρῇ, ὅσον ἀναγκαῖον καὶ ἂν ἦτο διὰ τὸν γείτονα. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρξε κανεὶς νὰ τὸν ἀγαπᾷ, κανεὶς δὲν ἤθελε τὸ καλὸν του, καὶ ὁσάκις ἐχρειάζετο τίποτε, ἔπρεπε νὰ τὸ πληρόνῃ τριπλασίαν τιμῇ. Τέλος πάντων ἀπεφάσισε νὰ ἐργάζεται ὅλα, ὡς καὶ τὰ φορέματά του ὁ ἴδιος, διὰ νὰ μὴ πληρόνῃ τὰ ῥαπτικά. Διὰ τοῦτο αἱ σπουδαιότεραι ὑποθέσεις του παρημελοῦντο πάντοτε περισσότερον, καὶ αἱ ζημίαι του ἦσαν πάντοτε μεγαλείτεραι. Ποτὲ δὲν ἔτρωγεν ἀρκετὰ νὰ χορτάσῃ, καὶ πολλάκις ἐπρόκρινε τροφὰς ἐπιβλαβεῖς, διότι ἦσαν εὐθηνότεραι. Διὰ τοῦτο κατῆντησεν ἐντὸς ὀλίγου ἀσθενὴς καὶ ἄθλιος. Ἦμποροῦσεν ἴσως νὰ ἰατρευθῇ, ὅμως ὁ ἰατρός καὶ τὰ ἰατρικὰ τὸν ἐφαίνοντα πράγματα πολυ῔ξοδα. Μετὰ μακρὰν ἀσθένειαν, εἰς τὸ διάστημα τῆς ὁποίας αἱ ὑποθέσεις ἐπροχώρουν ἀπὸ κακὸν εἰς χειρότερον, ὅταν τέλος πάντων ἀπέθνε δὲν ἄφησεν ἄλλο εἰς τὸν ἀδύνατον υἱὸν του, παρὰ οἶκος ἐτοιμορρόπους, φορέματα μερικὰ παμπάλαια, καὶ τὸ ὄνομα χαμερποῦς ἐξηναβελόνου. Δὲν εἶχα δίκαιον λοιπὸν νὰ λέγω, ὅτι τὸν ἐπτώχαινε ἢ φιλαργυρία; Ἢ μήπως δὲν εἶναι ἄληθές ὅ,τι λέγει τὸ γνωμικὸν τοῦτο:

Ὁ φιλάργορος κτήτωρ θησαυρῶν ἀμετρήτων
Εἶναι πένης πενήτων.

Ἀποφεύγετε λοιπὸν, παιδιά μου, καὶ αὐτὴν τὴν κακίαν. Μὴ ἐξοδεύετε περισσότερα ἀφ' ὅ,τι πρέπει, οὔτε ὀλιγώτερα ὅμως. Μὴ ἀφαιρῆτε ἢ ὀλιγοστεύετε ποτὲ τὸν μισθὸν τῶν ἐργατῶν, τὸν ὁποῖον κερδίζουσι μετὰ τοῦ προσώπου τῶν ἰδρωτῶν, καὶ ὅταν ποτὲ μεγαλώσετε καὶ ἔχετε ὑπηρέτας, δίδετε εἰς αὐτοὺς ὅσα χρειάζονται νὰ ζοῦν εὐτυχεῖς κατὰ τὴν τάξιν των, καὶ τότε ποτὲ δὲν θὰ σᾶς κλέπτουν. Ἐξοδεύετε εἰς τὸ σῶμά σας ὅσα πρέπει διὰ νὰ τὸ φυλάττετε ὑγιὲς καὶ εὐρωστον. Μὴ φειδωλεύεσθε καὶ ὡς πρὸς τὰς μετρίας καὶ ἐπιτετραμμένας ἡδονὰς διὰ σᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς σχετικούς σας, καὶ ὡς πρὸς τοὺς πτωχοὺς ὅταν ἤμπορῆτε νὰ τοὺς βοηθήσετε. Ὅ,τι ὅμως εἶναι περιττὸν, εἶναι καὶ ἐπιβλαβές. Περισσότερα φορέματα, σκευὴ καὶ ἐπιπλα ἀφ' ὅσα χρειάζεσθε καὶ ἀφ' ὅσα ἀπαιτεῖ ἡ εὐπρέπεια, περισσώτεροι ὑπηρέται ἀφ' ὅσους εἶναι ἀναγκαῖοι, περισσώτερα φαγητὰ, ἀφ' ὅσων ἔχετε ἀνάγκην διὰ νὰ χορτάσετε καὶ νὰ εὐφρανθῆτε, περισσώτεροι ἡδοναὶ ἀφ' ὅσας εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ νὰ σᾶς ἀναπαύσουν διὰ νέαν ἐργασίαν, ὅλ' αὐτὰ τρώγουσι ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν περιουσίαν σας, καὶ σᾶς φέρουσι τέλος πάντων εἰς δυστυχίαν.

Τώρα, φίλοι μου, ὅταν, καθὼς βλέπετε, ἡ φύσις ὅλη τριγύρω μας ἀναπαύεται, πρέπει ν' ἀναπαυθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ τερπνοῦ ὕπνου, διὰ νὰ λάβωμεν νέας δυνάμεις διὰ τὰς αὐριανὰς ἐργασίας μας. Αὐριον ὅταν φανῆ ὁ ἑσπερινὸς θέλω ἐξακολουθήσει νὰ σᾶς διδάξω τί πρέπει νὰ πράττετε διὰ νὰ γίνετε εὐτυχεῖς καὶ καλοί.

Τότε ἐκαλονοκτίσθησαν τὰ παιδιά, καὶ εὐθυμα ἐπῆγαν νὰ κοιμηθῶν.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Περὶ καθηκόντων πρὸς τὸν πλησίον.

Ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν ἐπιούσαν διατρέξει ὄλον τὸ στάδιόν του, καὶ ὁ Εὐμένης ἐκάθητο ἤδη μὲ τὰ παιδία του εἰς τὴν ῥίζαν τῆς παλαιᾶς ἐλαίας. Μετ' ὀλίγον ἤλθε καὶ ὁ γείτων Τιμαῖος μὲ τὰ παιδία του, καὶ μὲ τὴν φειδρότητα τοῦ προσώπου ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐπέχεε τέρψιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἄλλων.

Ἀγαπητά μου παιδία, τοῖς εἶπεν, ἀφοῦ ἐκάθησε καὶ τὰ ἐνηγαλίσθη ὅλα κατὰ σειράν. Ὅ,τι σᾶς εἶπα χθὲς ἠμποροῦσε σχεδὸν ν' ἀρκέσῃ εἰς τὸ νὰ σᾶς καταστήσῃ εὐτυχῆ, ἂν ἐμέλλετε νὰ ζήσετε μόνον σας εἰς τὸν κόσμον. Ὁ κόσμος ὁμῶς δὲν ἔγινε διὰ μόνους σᾶς. Καθὼς θέλετε σεῖς νὰ ζῆτε καὶ νὰ εὐτυχῆτε, θέλου καὶ ἄλλοι. Αὐτοὶ ὁμῶς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι μὲ τοὺς ὁποίους θὰ συζήσετε δὲν εἶναι πάντοτε καλοὶ καὶ φρόνιμοι. Καὶ κλοὶ καὶ φρόνιμοι ἐὰν ὑποτεθοῦν, πάντοτε ἄνθρωποι εἶναι καὶ ἐπομένως σφάλλουν, καθὼς καὶ σεις συχνὰ σφάλλετε. Πρέπει λοιπὸν νὰ μάθετε τί ἔχετε νὰ κάμετε διὰ νὰ ζήσετε μεταξύ των ἀσφαλεῖς, ἡσυχοὶ καὶ εὐτυχεῖς, καὶ διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἐπιθυρίαν νὰ συντελέσουν εἰς τὴν εὐτυχίαν σας.

Ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν εἶπέτε ὅτι ἔγινε φροντίς. Ἦτο καιρὸς παιδία μου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι δὲν ἦσαν πολλὰ ἀσφαλεῖς μεταξύ των. Ὁ καιρὸς οὗτος ἦτο, ὅταν δὲν ἐγνώριζον οὔτε τῆς κοινωνίας ὀργανισμὸν, οὔτε νόμους, οὔτε ἀρχάς. Καθεὶς ἐζοῦσε τότε ὡς ἤθελε. Καθεὶς ἤθελε νὰ εὐτυχῆσῃ μόνος του ὅσον ἠμποροῦσε. Περὶ τοῦ ἄλλου κανεὶς δὲν ἐφρόντιζεν, οὔτ' ἐπροστατεύετο κανεὶς ἀπὸ ἄλλον. — Καθεὶς ἐκαμνεν ὅ,τι ἤθελε καὶ δὲν εἶχε νὰ φοβῆται παιδείαν. — Κατ' ἀρχὰ ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων σᾶς φαίνεται πολλὰ καλὴ. Σταθῆτε ὁμῶς νὰ ἰδῶμεν τί ἠκολούθησεν ἔπειτα.

Καθεὶς λοιπὸν, καθὼς εἶπα, ἐφρόντιζε μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ οὔτε ἤρχετο εἰς κανενὸς τὴν ιδέαν νὰ συντρέξῃ ἢ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄλλον. Ἄν π. χ. τοῦ ἐνὸς ἐπιπτεν ὁ ἵππος εἰς λάκκον,

ἢ ἔσπανεν ἢ ἄμαξα, ἢ ἂν ὁ ἴδιος ἔμενεν ἀσθενὴς εἰς δρόμον, ὅλοι ἐπερνοῦσαν ἐμπρὸς του, καὶ τὸν ἔβλεπον ὡς νὰ ἦσαν ξένοι εἰς τὸ συμβάν του. Καὶ ὅταν πάλιν ἐκεῖνος ὁποῦ τὸ ἔπαθεν ἔβλεπε κανένα ἀρ' ὄσους τὸν ἐγκατέλιπον νὰ πάθῃ ἄλλο δυστύχημα, ἐμακρύνετο ἐπίσης χωρὶς νὰ τὸν βοηθήσῃ, διότι καὶ αὐτὸς δὲν εἶχε βοηθηθῆ. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἄφινεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ τὸν συντρέξῃ.

Ἰπνάχουν ὅμως τόσα καὶ τόσα πράγματα εἰς τὸν κόσμον, τὰ ὁποῖα ἕκαστος ἄνθρωπος δὲν ἔμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ μόνος του, καὶ τόσκι περιστάσεις τὰς ὁποίας μόνος του δὲν ἔμπορεῖ νὰ οἰκονομήσῃ. Μόνοι σας π. χ. δὲν ἔμπορεῖτε νὰ οἰκονομήσητε τοὺς οἴκους σας, ἢ νὰ ράψητε τὰ φορέματά σας, ἢ νὰ ἐτοιμάσητε τὸ γεῦμά σας, ἢ ν' ἀντισταθῆτε ὅταν ἄλλος δυνατώτερος θέλῃ νὰ σας βλάψῃ, ἢ νὰ ἐπισκεφθῆτε καὶ νὰ νοσοκομήσητε τὸν ἑαυτὸν σας ὅταν ἀσθενήσητε. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθεὶς ἐφρόντιζε διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον, ἡ δυστυχία ἦτο μεγάλη.

Ἐκτός τούτου μόνον ὑπῆρχον καὶ κακοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὅταν ὑπῆρχον δυνατώτεροι ἤρπαζον τῶν ἀσθενεστέρων τὰ κτήματα. Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὀρμῶντες ἐναντίον ἐνὸς τὸν ἀπεδίωκον ἀπὸ τὴν καλύβην του, ἐλήττειον τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἐτρούφων μὲ τοὺς καρπούς τῶν κόπων του. Ἐκεῖνος ἐν τούτοις ἀπέθνησκε τῆς πείνης, διότι μόνος δὲν ἔμπορεῖ ν' ἀντιπαραταχθῆ κατὰ πολλῶν εἰς τοιοῦτους φόβους ἔζων τότε οἱ ἄνθρωποι, καὶ δὲν ἦσαν ποτὲ ἀσφαλεῖς, ἂν εἰς κάθε στιγμὴν δὲν θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ τοὺς διώξῃ ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν ἢ καὶ νὰ τοὺς θανατώσῃ.

Τέλος πάντων ὅμως συνῆλθον μερικοὶ φρόνιμοι καὶ καλοὶ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ βοηθῶνται μεταξύ των. Ἐπειδὴ ὁ μὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν ιδεάν καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἄλλην, διὰ τοῦτο δὲν ἔμπορουσαν νὰ κατορθώσουν τίποτε. Ἐβοηθοῦντο μεταξύ των, χωρὶς τάξιν ὅμως καὶ διακρίσιν. Ὁ μὲν ἤρχετο πολλὰ ἑνωρὶς, ὁ δὲ πολλὰ ἐξώρως. Ὁ μὲν ἠργάζετο, ὁ δὲ ὄχι. Οἱ δὲ κακοὶ ἄνθρωποι ὑπερήσχυον πάντοτε, καὶ ἐτελείοναν τὰς ληστείας των πρὶν οἱ καλοὶ ἔλθουν νὰ τοῖς ἐναντιωθοῦν.

Τότε οἱ καλοὶ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν νὰ βοηθῶνται μεταξύ των, ἐστοχάσθησαν νὰ ἐκλέξουν ἕνα ἢ μερικὸς, καὶ νὰ

ὕπακούουν εἰς αὐτοὺς ὅταν προστάζουσι πράγματα ὠφέλιμα εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἐσυμφώνησαν νὰ δίδῃ καθεὶς συνεισφοράν τινα εἰς αὐτὸν ἢ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐκλελεγμένους διὰ νὰ φροντίζουσι διὰ τὴν κοινὴν ἡσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς κοινωνίας. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ ἡγεμόνες, οἱ βασιλεῖς.

Οἱ ἀρχηγοὶ λοιπὸν ἐπρόσεχον ὅταν οἱ κακοὶ ἤθελαν ν' ἀφαιρέσουσι τίποτε ἀπὸ τοὺς καλοὺς ἢ νὰ τοὺς βλάψωσιν. Ὅσάκις συνέβαινε νὰ παρατηρήσουσι τίποτε, εἰδοποιοῦσαν μ' ἐν σημεῖον, καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔτρεχον ὅλοι ν' ἀντιπαραταχθῶσιν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὅταν κανεὶς δὲν ἤρχετο, ὅστις ἐχρεώσται νὰ ἔλθῃ, οἱ ἄλλοι τὸν ἀπέκλειον ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Διότι, ἔλεγον, ἂν ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἔλθει κατὰ σοῦ, ὅλοι ἡμεῖς ἠθέλαμεν τρέξει πρὸς βοήθειάν σου, διότι τὸ ὑπεσχέθημεν, καὶ διότι ἐνομίζαμε, ὅτι καὶ σὺ ἤθελες τρέξει πρὸς βοήθειάν μας. Ἄν λοιπὸν δὲν θέλῃς νὰ ἔλθῃς νὰ μᾶς βοηθήσῃς, οὐδ' ἡμεῖς δὲν θέλομεν νὰ σὲ βοηθήσωμεν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διήρκεσε τὸ πρᾶγμα ὀλίγον καιρὸν ἕως πάντων ὁμοῦ παρετήρησαν οἱ ἄνθρωποι ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ καὶ πάντοτε. Διότι οἱ ἐκλεγόμενοι ἀρχηγοὶ πολλάκις οἱ ἴδιοι δὲν ἦσαν καλοὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μερικοὶ ἦσαν ἢ ἐγίνοντο φίλαρχοι, τραχεῖς, σκληροὶ, πλεονέκται καὶ ἀδικοὶ. Διὰ τοῦτο πολλάκις δὲν διώριζον καὶ δὲν ἐπρόσταζον ὅ,τι ἦτο ὠφέλιμον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀλλ' ὅ,τι ἦτο ὠφέλιμον εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, μετεχειρίζοντο ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκλεξαν ὡς ἡγεμόνας καὶ ἀρχηγοὺς μὲ περιφρόνησιν, τραχύτητα καὶ σκληρότητα, καὶ ἐν γένει ἐφέροντο τόσον κατὰ ὥστ' ἐγίνοντο ἀνυπόφοροι.

Εἰς τοῦτο προσετέθη καὶ ἄλλο. Καὶ μεταξὺ τῶν καλῶν ἀκόμη, οἵτινες συνεδέθησαν εἰς κοινωνίαν καὶ ἐκλεξαν ἀρχηγοὺς, ἐγεννήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον παντὸς εἶδους παρεξηγήσεις καὶ φιλονεικίαι, αἱ ὁποῖαι ἐπάραττον πολὺ τῆς κοινωνίας τὴν ἡσυχίαν. Πότε ὁ μὲν ἐνόμιζεν ὅτι ἠδικήθη ἀπὸ τὸν δέ. Πότε ὁ ἄλλος ὑπέθετεν ὅτι ἄλλος τρίτος δὲν αἶψά διδῃ ὅ,τι εἰς αὐτὸν ἀνήκει, ἢ ὅτι τὸν κατέστρεψε τίποτε, ἢ ὅτι τὸν ἐκατηγόρησε. Πότε ἄλλοι ἤθελαν ν' ἀποδώσουσι οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ἐχυτὸν τῶν δικαιοσύνην καὶ νὰ ἐκδικήσουσι μόνοι τῶν τὴν ἀδικίαν τὴν ὁποίαν ἐ-

νόμιζον ὅτι ἔπαθον. Πότε ἐπήγαινον εἰς τὸν ἀρχηγὸν διὰ ν' ἀποφασίσῃ ποῖος ἔχει δίκαιον καὶ ποῖος ἄδικον, αὐτὸς ὅμως ἀπεφάσιζε κατ' ἀρέσκειαν καὶ κατ' εὐνοίαν καὶ ὄχι κατὰ δικαιοσύνην. Ἡ κοινωμία λοιπὸν ἐταράττετο δι' ὅλα αὐτὰ καὶ ἐδυσαρεστεῖτο.

Τέλος πάντων οἱ φρονιμώτεροι ἐπροσχάλεσαν ὄλον τὸν λαὸν, ἢ ὄλην τὴν κοινωμίαν, νὰ συναχθῆ, κ' ἐξήγησαν εἰς αὐτόν, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπιδέχεται ἄλλην διόρθωσιν, παρὰ νὰ σκεφθοῦν ὅλοι ἑαυτοῦ καὶ νὰ ἀποφασίσουν εἰς τὸ μέλλον πῶς ἔχουν νὰ κάμουν. Ἐπειδὴ ὅμως πολλαὶ χιλιάδες ἀνθρώπων δὲν ἤμποροῦσαν νὰ συνομιλοῦν συγχρόνως καὶ νὰ συσκέπτονται, διὰ τοῦτο ἐκλεξάν ὅσους μεταξὺ τῶν ἐνόμιζον φρονιμωτέρους καὶ δικαιοτέρους, καὶ τοῖς ἔδωσαν πληρεξουσιότητα νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ἀποφασίσουν ἐν ὀνόματί των τί πρέπει νὰ γίνεταί εἰς τὸ ἐξῆς.

Τοῦτο ἔγεινε, καὶ πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἐσύνησαν νόμους δηλ. διατάξεις κατὰ τὰς ὁποίας ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ συμμορφώσῃ καθεὶς τὴν διαγωγὴν του, διὰ νὰ ἠξέυρῃ τί τὸν εἶναι καὶ τί δὲν τὸν εἶναι συγχωρημένον νὰ πράττῃ. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἦτο πολλὰ ἀναγκαῖος, διότι καὶ οἱ καλλίτεροι ἀνθρώποι δὲν ἤμποροῦν νὰ βλέπουν πάντοτε ὅ, τι ὠφελεῖ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν κοινωμίαν. Ἄν εἶχε καθεὶς τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ περὶ αὐτοῦ στοχασθῆτε μόνοι σας τί ἤθελε γίνεαι. Αὐτὸς ἤθελε λέγει, ναι, πολλὰ καλὸν εἶναι! Ὁ ἄλλος, ὄχι, μ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ γίνῃ! Ὁ ἄλλος, ὄχι, νὰ γίνῃ κατὰ τὸν τρόπον ἐκεῖνον· καὶ ὡς τέλος δὲν ἤθελε γίνεαι κατὰ κανένα τρόπον· διότι ἠξέυρετε ὅτι ὅπου λαοῦν πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεῖ νὰ ζῆμερῶσῃ. Καὶ ὅταν παίζητε δὲν σᾶς συμβαίνει πολλάκις τὸ ἴδιον· αὐτὸς λέγει, αὐτὸ θὰ παίξωμεν, ὁ ἄλλος, ὄχι, ἐκεῖνο θὰ παίξωμεν. Αὐτὸς λέγει, μ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ κάμωμεν· ὁ ἄλλος, μ' ἄλλον τρόπον νὰ κάμωμεν. Καὶ ἀφοῦ ἀρκετὰ φιλονεικήσητε περὶ τοῦ παιγνιδίου ἢ ὡρα καὶ χωρίζεσθε, καὶ καθεὶς σας παίζει μόνος του, χωρὶς βεβαίως νὰ εὐχαριστῆται καθὼς ἤθελεν εὐχαριστηθῆ ἂν ἐπαίζετε ὅλοι μαζῆ. Τὸ ἴδιον ἤθελε γίνεαι καὶ εἰς τῶν ἀνθρώπων τὴν κοινωμίαν, ἂν καθεὶς ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ὅ, τι νομίζει καλόν. Διὰ τοῦτο εἶναι φρόνιμον ν' ἀποφασισθῆ ἅπαξ διὰ παντὸς κατὰ κανόνας ἢ νόμους, τί εἶναι καλόν καὶ τί μὴ καλόν, τί εἶναι δι-

καιον και τί ἄδικον, τί εἶναι και τί δὲν εἶναι συγχωρημένον, και ὄλοι νὰ συμμορφῶνται μ' αὐτούς. Τοῦτο και ἔγινε.

Ἐπρεπεν ὁμως νὰ ὑπάρχουν και ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι νὰ προσέχουν εἰς τῶν νόμων αὐτῶν τὴν ἐκτέλεσιν, και ὁσάνεις συνέπιπτον φιλονεικίαι, ν' ἀποφασίζουσι ποῖος ἔχει δίκαιον και ποῖος ἄδικον. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι διωρίσθησαν λοιπὸν παντοῦ και ἔλαβον πληρεξουσιότητα νὰ τιμωροῦν ὅσους παραβαίνουν τὸν νόμον, καθὼς γράφει ὁ νόμος. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν *Δικασταί*.

Μετὰ ταῦτα ἀπεφάσισαν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ ἂν θέλη ἔχει ἓνα ἢ πολλοὺς ἀρχηγούς, εἰς τί θέλει συνίσταται ἡ δύναμις και εἰς τί τὰ χρέη αὐτῶν, και τί θέλει δίδει ὄλος ὁ λαὸς εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχηγούς διὰ νὰ ζοῦν εὐπρεπῶς, νὰ μὴ ἐμποδίζονται ἀπὸ μερίμνας τῆς οἰκονομίας των και νὰ ἐπαγρυπνοῦν εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοὶ, αὐτοκράτορες, βασιλεῖς, ἡγεμόνες, διοικηταί, ἢ ὅπως και ἂν ὠνομάζοντο, ἔπρεπε νὰ ἐπαγρυπνοῦν ὥστε παντοῦ νὰ τιμῶνται οἱ νόμοι, νὰ ἐκτελεῖται ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τοὺς δικαστάς, και καθεὶς ἐπιφορτισμένος δημοῦσια χρέη νὰ τὰ ἐκτελεῖ. Ὅταν ἡ κοινωνία προσιβάλλετο ἐχθρικῶς ἀπὸ ἄλλους ἀνθρώπους ἔπρεπε νὰ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὠπλισμένων και νὰ τοὺς ὀδηγοῦν κατὰ τῶν ἐχθρῶν διὰ νὰ ὑπερασπίζονται τὴν κοινὴν πατρίδα. Ἡ δύναμις αὐτὴ και τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐπετέθησαν εἰς τοὺς ἀρχηγούς, ὠνομάσθησαν *ἐκτελεστικὴ δύναμις ἢ κυβερνήσις*. Διὰ τὴν μεγάλην δὲ ταύτην ὑπηρεσίαν τῶν ἀρχηγῶν πρὸς τὸ ἔθνος, καθεὶς ὑπεχρεοῦτο νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς μέγα σέβας και ἐντελῆ ὑποταγὴν, ὁσάνεις διέταττον ἢ ἀπηγόρευόν τι ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου.

Ἐπειδὴ ὁμως ὄλοι οἱ νόμοι ὅσοι ἦσαν ἀναγκαῖοι δὲν ἤμπορουσαν νὰ γίνουσι ὄλοι διὰ μιᾶς, και ἦτο φυσικὸν ὅτι εἰς τὸ μέλλον ἤθελον ὑπάρχει πολλαὶ περιστάσεις ἀπαιτοῦσαι μεταβολὴν τῶν παλαιῶν νόμων ἢ σύνταξιν νέων, διὰ τοῦτο προσδιώρισαν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ ποῖος μετὰ τὴν διάλυσίν των ἤθελεν εἶσθ' ἐπιφορτισμένος νὰ κάμῃ νέους νόμους, ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ μεταβάλλῃ τοὺς παλαιούς. Μερικαὶ κοινωνίαι παρέδωσαν αὐτὴν τὴν πληρεξουσιότητα τὴν *νομοθετικὴν δύναμιν*, εἰς ἓν ἄτομον, τὸν ἀρχηγόν των. Ἄλλαί ποδοῦμεναι τὰς διαθέσεις ἢ τὸ

ἐπισφαλές τῶν ἀνθρώπων, διέταξαν νὰ συνέρχηται ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν προσδιωρισμένος ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῶν ἀντιπροσωπεύων ὅλα γενικῶς, καὶ ἡ μὲ τὴν σύμπραξιν ἢ χωρὶς τὴν σύμπραξιν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ νουθετοῦν. Ἄλλαι κοινωνίαι ἐνόμισαν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς εἶναι περιττὸς κ' ἐπεφόρτισαν τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὄχι μόνον νὰ ψηφίζουσι τοὺς νόμους ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐκτελοῦν. Αἱ διχτάξεις αὐταὶ τὰς ὁποίας ἐκάστη κοινωνία ἐνόμισεν εὐλόγον νὰ κανονίσῃ, ὠνομάσθησαν τὸ *Σύνταγμα* αὐτῆς.

Ὅταν λοιπὸν ἄλλοι ἄνθρωποι συσσωματούμενοι, καὶ οἱ μὴ ἔχοντες σύνταγμα, ἢ ἔχοντες κακὸν καὶ τοιοῦτον ὥστε νὰ τοῖς ἐπιτρέπη ἀδικίαις προσέῳαλλε καμμίαν ἀπὸ τὰς καλῶς συντεταγμένας κοινωνίας, ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς ἔτρεχον εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ τῶν ἀντιπροσώπων μὲ τὰ ὄπλα τῶν ἂντιπαρταχθοῦν εἰς τὸν ἀδικὸν τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διοργανισμὸς εἶχε τὰ ἐλαττώματά του. Συχνὰ ὁ ἐργάτης ἔπρεπε ν' ἀφήνῃ τὸ ἔργον του ἀτελείωτον διὰ νὰ τρέχῃ ὅπου ἐφαίνετο ὁ ἐχθρὸς. Συχνὰ ὁ ἐχθρὸς ἤρχετο ἔξαφνα καὶ κανεὶς δὲν ἦτο ἔτοιμος νὰ τὸν ἀπαντήσῃ, πολλάκις δὲ καὶ ὅταν συνήρχοντο ἐν καιρῷ, δὲν ἤξιυρον πῶς νὰ πολεμήσουσι τὸν ἐχθρὸν, διότι δὲν εἶχον ποτὲ γυμνασθῆ εἰς τὴν ὀπλασκίαν.

Ἐκτὸς τούτου διὰ νὰ τιμῶνται καὶ ἐκτελῶνται οἱ νόμοι παντοῦ, ἔπρεπεν εἰς ὅλον τὸν τόπον νὰ ὑπάρχουν ὀπλισμένοι, διὰ ν' ἀναγκάζουσι τοὺς κακοὺς νὰ σέβωνται τοὺς νόμους. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη δὲν ἐσύμφερεν εἰς πολλοὺς οἱ ὁποῖοι εἶχον καὶ ἄλλα ἔργα.

Τότε ἤλθεν ἡ ἰδέα, ἐν μέρος τῆς κοινωνίας νὰ φυλάττη τὰ λοιπὰ μέρη τῆς. Αὐτὸ τὸ μέρος τῶν ἀνθρώπων ἀπεφασίσθη νὰ ἐπαγρυπνῆ ὅταν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται ἢ κοιμῶνται, ὥστε νὰ μὴ ἀθετῶνται οἱ νόμοι καὶ νὰ μὴ ταραττήται ἡ κοινωνία ἀπὸ ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς· καὶ ὅταν ἐχθρὸς δὲν ὑπῆρχεν, ἀπεφασίσθη ν' ἀσκῶνται εἰς τὰ ὄπλα, καὶ νὰ μαθαίνουσι πῶς ἔχουσι νὰ κάμουν ὅταν προσβάλλωνται ἀπὸ ἐχθροὺς ἢ ὅταν προσβάλλουσι. Μ' αὐτὸν τὸν στρόπον ἐγένεον τὰ *στρατεύματα*.

Οἱ στρατιῶται δὲν εἶχον πλέον ἀρκετὸν καιρὸν διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν ἢ νὰ ἐργάζωνται εἰς ἄλλας ἐργασίας, καὶ ὁμοῦς

ἦσαν ἀναγκαῖοι εἰς τὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἀπεφασίσθη ὅτι καθὲν ἀπὸ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἔπρεπε νὰ συνεισφέρει ἕν τι ἀπὸ τὴν περιουσίαν του διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν. Αἱ συνεισφοραὶ αὗται ὠνομάσθησαν φόροι. Καθεὶς ἐθυσίαζε μέρος τῶν εἰσοδημάτων του, εἶχεν ὅμως τὸ κέρδος ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ζήσῃ ἀσφαλῆς καὶ ἡσυχος χωρὶς νὰ φοβῆται κάθε στιγμὴν νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἡξέυρετε λοιπὸν, παῖδια, πῶς ἐγιναν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἡγεμόνες, τὰ δικαστήρια καὶ οἱ νόμοι, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ φόροι. Μάθετε ἀκόμη πῶς πρέπει νὰ φέρεσθε διὰ νὰ μὴ σᾶς βλάπτουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ κανονισμοὶ, ἀλλὰ μάλιζα νὰ σᾶς ὠφελοῦν.

Ὅταν ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ κοινωνία ἀνέθεσε νὰ δίδωσι καὶ νὰ ἐκτελῶσι τοὺς νόμους, μᾶς διατάττουν ἢ μᾶς ἐμποδίζουν τίποτε κατ' αὐτὴν τὴν πληρεξουσιότητα, εἶναι πάντοτε πρὸς ὄφελός μας· διότι οἱ νόμοι δὲν ἔχουν ἄλλον σκοπὸν παρὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν μας· ἐπομένως ὁσάκις ὁ νόμος ὀμιλεῖ, ἢ δημόσιος ὑπηρέτης ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου, χρεωστοῦμεν προθύμως νὰ ὑπακούωμεν. Ὅταν ἡ πολιτεία—οὕτως ὀνομάζεται ἡ κοινωνία ἀφοῦ λάβῃ νόμιμον σύνταγμα—ἀπαιτεῖ φόρους ἀπὸ ἡμᾶς, τοὺς μεταχειρίζεται πρὸς ὄφελος ὅλων μας. Ἐπειδὴ χρεωστεῖ νὰ διατηρῇ στρατεύματα τὰ ὁποῖα μᾶς ὑπερασπίζονται ὅλους, νὰ πληρῶνῃ δικαστήρια τὰ ὁποῖα μᾶς προστατεύουν κατὰ τῶν ἀδικιῶν τῶν κακῶν ἀνθρώπων, νὰ μισθῶνῃ φρονίμους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐφευρίσκουν τρόπους πῶς τὰ μέλη τῆς κοινωνίας νὰ γίνωνται πάντοτε εὐτυχέστερα, χρεωστεῖ νὰ ἔχῃ ἀνθρώπους σοφοὺς, οἱ ὁποῖοι νὰ μᾶς διδάσκουν πῶς νὰ φερώμεθα διὰ νὰ εὐδοκιμῶμεν· δι' ὅλα αὐτὰ χρειάζεται χρήματα· καὶ ἐπειδὴ τὰ μεταχειρίζεται πρὸς ὄφελός μας εἶναι δίκαιον νὰ τὰ λαμβάνῃ ἀπὸ ἡμᾶς. Χρεωτοῦμεν νὰ τῇ δίδωμεν ὅ,τι μᾶς ζητεῖ.

Δὲν εἶναι ἔργον νὰ ἐρωτῶμεν διατί ἡ Ἀρχὴ λαμβάνει αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μέτρον, διατί διατάττει τοῦτο ἢ διατάττει ἐκεῖνο· διότι δὲν ἠμποροῦμεν πάντοτε νὰ τὸ ἐννοήσωμεν. Χρέος μας εἶναι νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκτελοῦν. Ὅταν λοιπὸν μεγαλώσετε, προσέχετε νὰ μὴν ἀ-

πατάσθε ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι παραπονοῦνται πάντοτε κατὰ τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων των. Ἡξέυρετε ὅτι, ὅταν ἡ κοινωμία εὐτυῆ, συνευτυχεῖτε καὶ σεῖς μαζῆ τῆς· δὲν ἡμπορεῖτε ὁμως πάντοτε νὰ ἡξέυρετε πῶς ἡμπορεῖ νὰ εὐτυχήσῃ ἡ κοινωμία, διὰ τοῦτο ἡμπορεῖτε ν' ἀφίνετε τὴν φροντίδα αὐτὴν εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἡ κοινωμία ἐπεφόρτισε νὰ σκέπτονται περὶ τούτου καὶ νὰ διατάττουν ἐν ὀνόματι ὅλων.

Ἐν γένει, ἀγαπητὰ μου παιδία, ἡ εὐπειθεία εἰς τοὺς ἀνωτέρους μας, Βασιλέα ἢ κύριον, ἢ γονεῖς ἢ διδασκάλους εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ πρόωιστα χρῆμας, ἐπειδὴ ἡ ἀπειθεία μᾶς κατανατᾶ ἀναμφιδόλως δυστυχεῖς. Σᾶς ἔδωσα π. χ. τὴν ἀδειαν, παιδία, νὰ πηγαίνετε εἰς τὸν κῆπον, καὶ νὰ παίζετε ὅσον θέλετε εἰς τὰς δράνας. Σᾶς ἐμπόδισα ὁμως νὰ πηγαίνητε εἰς τῆς αὐλῆς τὸ πηγάδιον. Ἄν παραβῆτε αὐτὴν μου τὴν διαταγὴν, κινδυνεύετε τὴν ζωὴν σας· ἢ ἂν διαφύγητε τὸν κίνδυνον, θὰ στερηθῆτε διὰ μιᾶς ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις εἰς τὸ μέλλον· διότι, ἐπειδὴ σᾶς ἀγαπῶ καὶ δὲν θέλω νὰ πάθητε τίποτε, καθὼς ἰδῶ ν' ἀπειθήσητε, δὲν ἡμπορῶ νὰ σᾶς συγχωρήσω πλέον νὰ πηγαίνητε εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν κῆπον καὶ κάτω ἀπὸ τὰς δράνας, διότι δὲν ἡμπορῶ πλέον νὰ πιστευθῶ εἰς τὴν εὐπειθειάν σας, καὶ θὰ ἔχω ὑποψίαν μήπως πηγαίνετε εἰς τὸ πηγάδιον. Ἀντὶ λοιπὸν, ἀφοῦ σχολάσθητε, νὰ ἔρχεσθε ἐδῶ εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα καὶ νὰ χαίρησθε, θὰ ἦναι ἀνάγκη, ὅταν δὲν ἔχω καιρὸν νὰ σᾶς συνοδεύσω, νὰ κάθησθε εἰς στενὸν θάλαμον καὶ νὰ πλήκτετε. Τοῦτο ἤθελε σᾶς ἀρέσει· Ἀποφεύγετε λοιπὸν τὴν ἀπειθειαν εἰς ὅ,τι καὶ ἂν ἦναι, ἢ πρὸς ἐμὲ, ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους σας, ἢ πρὸς τὸν μέλλοντα κύριόν σας, ἢ πρὸς τὸν ἀρχηγόν σας.

Τέκνον μου ἡ ὑποταγὴ κοινὸν μας εἶναι χρέος,
Καὶ ἀδονάτου πένητος, καθὼς καὶ βασιλέως.

Διότι καὶ οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ βασιλεῖς, ἂν ἦναι καλοὶ ἀρχηγοὶ χρεωστοῦν νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς νόμους. Χρεωστοῦν νὰ τοὺς τιμοῦν, καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν εἰς ὅλας τὰς πράξεις των, καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἐπιχειρίζωνται τίποτε εἰς αὐτοὺς ἐναντίον, διότι μόνον μὲ τοιαύτην συνθήκην ἐκλέχθησαν ἡγεμόνες καὶ βα-

σιλεις. Όταν δὲν ἐκτελοῦν αὐτὴν τὴν συνθήκην, ὅταν πράττουν αὐθαιρέτως καὶ χωρὶς νὰ συμβουλευῶνται τοὺς νόμους τοῦ τόπου των, παύουν τοῦ νὰ ἦναι πατέρες τῶν λαῶν των καὶ κατανοῦν δεσπότης καὶ τύραννοι, ἐπίφοβοι καὶ μισητοὶ εἰς τὸν καθένα καὶ ὅλοι ζητοῦν ν' ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὸν ζυγόν των, ἅμα ἠμπορέσουν.

Μὴ φρονεῖτε, παιδιά, ὅτι ἡ εὐπειθεια εἶναι δύσκολος, καὶ ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλλίτερον νὰ μὴν ἔχωμεν νόμους οὔτε ἀρχάς. Διότι ὅ,τι σᾶς διατάττεται ἢ σᾶς ἀπαγορεύεται ἀπ' αὐτοῦς, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ σᾶς καὶ ἄλλους εὐτυχεῖς.

Ὅποιος λοιπὸν πράττει ὅ,τι ὁ νόμος προστάζει, καὶ ἀποφεύγει ὅ,τι ἐμποδίζει ὁ νόμος, ὅποιος δίδει καὶ χορηγεῖ εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον, καὶ πράττει δι' αὐτὸν ὅ,τι νόμιμον, ἐκεῖνος, παιδιά, εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Δικαιοσύνη! Μεγάλῃ καὶ περιεκτικῇ ἀρετῇ. Δικαιοσύνη! Τὸ πρῶτον καὶ ἱερώτατον ὄλων μας τῶν χρεῶν, τὸ πρῶτον καὶ ἱερώτατον ἀφ' ὅλα ὅσα πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν πρὶν ἀπαιτήσωμεν εὐλόγως νὰ ὀνομασθῶμεν καλοὶ ἄνθρωποι. Ὅσον πεπαιδευμένοι καὶ ἐπιτήδειοι, ὅσον φιλόφρονες καὶ εὐγενικοὶ καὶ ἂν ἤμεθα, καὶ θησαυροὺς ἂν σκορπίζωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἄλλα προτερήματα καὶ ἀρετὰς ἂν ἔχωμεν, ἂν δὲν ἤμεθα δίκαιοι, ἂν δὲν δίδωμεν εἰς τὸν καθένα ὅ,τι ἔχει δικαίωμα νὰ ἀπαιτῇ ἀπὸ ἡμᾶς, εἶμεθα κακοὶ ἄνθρωποι, καὶ ἀνάξιοι νὰ λαμβάνωμεν μέρος εἰς τὰ συμφέροντα κοινωρίας ἢ ὅποια διὰ τῶν νόμων τῆς εὐτυχεί.

Τὰ ἐκάστου ἐκάστῳ.

Τὸ γνωμικὸν αὐτὸ, παιδιά μου, πρέπει νὰ ἐγχαράξῃτε μὲ ἀνεξάλειπτα γράμματα εἰς τὴν μνήμην σας, διὰ νὰ μὴ τὸ λησμονήσῃτε ποτὲ καὶ νὰ τὸ ἔχητε ὡς βᾶσιν ὄλων τῶν πράξεών σας.

Ἄς μὴ νομίσῃ κανεὶς σας, ὅτι στερούμεθα τίποτε, ἢ ὅτι βλαπτόμεθα ὅταν ἀποδίδωμεν εἰς καθένα ὅ,τι δικαίως ἠμπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ ἡμᾶς· διότι οἱ ἴδιοι νόμοι οἱ ὅποιοι προσδιορίζουν τὴν διαγωγὴν μας πρὸς ἄλλους, προσδιορίζουν καὶ τῶν ἄλλων τὴν διαγωγὴν πρὸς ἡμᾶς. Αὐτοὶ ἐξασφαλίζουν τὴν ἰδιοκτησίαν τὴν ἡσυχίαν, τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ζωὴν μας ἐναντίον ἄλλων, καθὼς ἐξασφαλίζουν τῶν ἄλλων τὴν ἰδιοκτησίαν, τὴν ἡσυχίαν, τὴν εὐτυχίαν, καὶ τὴν ζωὴν ἐναντίον ἡμῶν. Ἄς σᾶς σαφηνίσω

τοῦτο μὲ τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα. Μᾶς εἶναι π. χ. ἐμποδι-
σμένον «νὰ προξενήσωμεν πόνον εἰς ἄλλον ἄνθρωπον» καθ' ὁ-
ποιοῦνδήποτε τρόπον, καὶ ὁ νόμος λέγει ὅτι «ὅποιος ἀπὸ ἀνόητον
ἀστειότητα ἢ ἀπὸ ἀξιοποῖνον ἀπερὶσκεψίαν, ἢ καὶ ἀπὸ θυμὸν καὶ
κακίαν προξενεῖ πόνον εἰς ἄλλον, ἐκεῖνος μὲ πόνον πάλιν παι-
δεύεται.» Κατ' αὐτὸν τὸν νόμον ὅποιος κτυπήσει ἄλλον θὰ κτυ-
πηθῆ, ὅποιος σκοτώσῃ ἄλλον θὰ σκοτωθῆ. Νομίζετε, παιδία μου,
ὅτι ἤθελεν εἶναι καλὸν ἂν δὲν εἶχαμεν αὐτὸν τὸν νόμον; Ἄς ἴδωμεν.

Ἐνθυμεῖσαι, ἀγαπητέ μου Φωκίων, (Φωκίων ὠνομάζετο ὁ ἐ-
ξαστῆς υἱὸς τοῦ Τιμαίου) ὅταν ἠθέλησε νὰ σὲ κτυπήσῃ τὸ ἡλι-
κιωμένον παιδίον ἐκεῖνο ὅταν πρὸ μερικῶν ἡμερῶν ἐπήγαινες εἰς
τὸ σχολεῖον μόνος; Πῶς ἠκολούθησε; Διηγῆσου μας.

«Ναί, ἐγὼ δὲν τὸν ἔκαμα τίποτε. Ἐκεῖνος ὅμως ἔτρεξε καὶ
ἤλθε καὶ ἤθελε νὰ μὲ πάρῃ τὰ μῆλα ὅπου μὲ εἶχε δώσει ἡ ἀδελ-
φή μου. Καὶ ἐγὼ τὸν εἶπα νὰ φύγῃ καὶ νὰ μὲ ἀφήσῃ, καὶ πῶς τὰ
μῆλα εἶναι ἐδικὰ μου. Καὶ ἐκεῖνος ἤθελε νὰ μὲ κτυπήσῃ ἂν δὲν
ἤθελα νὰ τὸν δώσω τὰ μῆλα.»

Δὲν ἤμπορούσες νὰ τὸν ἀντισταθῆς, Φωκίων μου;

«Ναί! νὰ τὸν ἀντισταθῶ! Ἐκεῖνος εἶναι τόσο ὕψηλός καὶ
ἔχει τόσο δύναμιν.»

Καὶ πῶς ἔκαμες διὰ νὰ σ' ἀφήσῃ ἡσυχον;

«Ὡ! καθὼς ἐσήκωσε νὰ μὲ κτυπήσῃ, τὸν εἶπα· δεῖρέ με κ' ἐγὼ
θὰ τὸ εἰπῶ τὸν διδάσκαλον καὶ θὰ σὲ δεῖρῃ κ' ἐκεῖνος. Τότε μὲ
ἄρσεν καὶ δὲν μ' ἐπῆρε τὰ μῆλά μου.»

Βλέπεις λοιπὸν, τέκνον μου, πόσον καλὸς εἶναι ὁ νόμος, ὅτι
ὅποιος προξενήσῃ πόνον εἰς ἄλλον μὲ πόνον νὰ τιμωρῆται; Ἄν
δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς ὁ νόμος, τὸ παιδίον ἐκεῖνο ἤθελε σὲ πάρει τὰ
μῆλα, καὶ ἤθελε σὲ δεῖρει ἀκόμη. Ἐφοβήθη ὅμως τὴν τιμωρίαν
καὶ σ' ἄρσεν.

Ναί, παιδία μου, τὸ ἴδιον ἀκολουθεῖ παντοῦ εἰς τὸν κόσμον.
Ὅτι πηγαίνομεν ἀσφαλεῖς εἰς τοὺς δρόμους, ὅτι ἡσυχοὶ ἐκτελοῦ-
μεν τὰς ὑποθέσεις μας καὶ κοιμώμεθα, εἰς αὐτὸν καὶ μόνον τὸν
νόμον τὰ χρεωστοῦμεν. Ἄν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὸς κανεὶς ἄνθρωπος
δὲν θὰ ἦτο μίων στιγμὴν ἀσφαλῆς. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὤρμουσε
κατὰ τοῦ ἀδυνατωτέρου, ὅπου καὶ ἂν τὸν εὑρίσκε, θὰ τὸν ἤρπαζε

τὰ κτήματά του, καὶ ἴσως θὰ τὸν ἐφόνευε. Πρὸ πάντων σεῖς τὰ παιδία θὰ ἦσθε πάντοτε ἀδικημένα, διότι δὲν ἠμπορεῖτε νὰ υπερασπισθῆτε τὸν ἐκυτόν σας. Οἱ δυνατώτεροι θὰ σᾶς ἀφαιροῦσαν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχετε, θὰ σᾶς ἐπειράζον, θὰ σᾶς ἐνοχλοῦσαν, θὰ σᾶς ἐκτυποῦσαν, καὶ ἂν ἤθελαν θὰ σᾶς ἐθανάτωναν χωρὶς δυσκολίαν.

Βλέπετε λοιπὸν πόσον καλὸν εἶναι ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διάταξις, καὶ πόσον προθύμως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθῆτε, ἐὰν δὲν θέλετε νὰ γίνητε δυστυχεῖς. Εὐγνωμονεῖτε ἐπομένως εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸν σοφὸν αὐτὸν νόμον καὶ προσέξατε νὰ μὴν τὸν παραβῆτε ποτὲ οὔτε δι' ἀστειότητα διότι τὸ ἀστεῖον καταντᾶ πολλάκις σπουδαῖον, καὶ εἶδαμεν συχνὰ ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ κτυπῶνται διὰ νὰ ἀστευθοῦν καὶ κατήντησαν ὡς τέλος φονεῖς. Δὲν ἠκολούθησε τοῦτο εἰς τὸν νέον ὁ ὁποῖος πρὸ ἑξ ἡμερῶν ἀπεκεφαλίσθη εἰς μίαν πόλιν τῆς Ἰταλίας; Εἶχε τὴν κατοικίαν του εἰς τὸν αὐτὸν θάλαμον μ' ἓνα ἄλλον νέον. Μίαν ἡμέραν δὲν εἶχεν ἐργασίαν, καὶ διὰ νὰ περάσῃ ὁ καιρὸς ἤρχισε νὰ πειράζῃ τὸν φίλον του, ἔπειτα ἤρχισε νὰ τὸν κτυπᾷ παίζων, καὶ τὰ κτυπήματα κατήντησαν εἰς σπουδαῖα γρονθοκοπήματα. Ἀφοῦ ὁ θυμὸς τὸν ἐπλόγησεν, ἐκτύπησε κατὰ δυστυχίαν τὸν φίλον του μὲ χονδρὸν ξύλον εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸν ἔρριψε νεκρὸν κατὰ γῆς. Ἠθέλησε νὰ φύγῃ, τὸ δικαστήριον ὅμως τὸν συνέλαβε καὶ ἐπλήρωσε τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου μὲ τὴν ζωὴν του διότι εἶπον οἱ δικασταί, «ἂν κανεὶς χύσῃ ἀνθρώπου αἷμα, πρέπει νὰ χυθῇ καὶ τὸ ἰδικόν του.»

Τὸ ἴδιον συμβαίνει ὡς πρὸς τὴν κλοπὴν. Ἄν ἡ κλοπὴ δὲν ἦτο ἐμποδισμένη, Θεέ μου! τί ἤθελε γίνεαι ὁ κόσμος; Κανεὶς δὲν ἤθελεν ἔχει ἀσφάλειαν εἰς τὰ κτήματά του, κανεὶς ἔχων κτήματα δὲν ἤθελεν εἶναι οὔτε στιγμὴν ἡσυχος. Φρόνιμος ἐπομένως εἶναι ἐπίσης ὁ νόμος ὁ ὁποῖος διατάττει ὅτι, «ὁποῖος ζημιώσῃ τὸν ἄλλον ἢ τὸν κλέψῃ τίποτε, ὅχι μόνον τὴν ζημίαν ἢ τὸ κλαπὲν πρέπει νὰ ἀποδώσῃ, ἀλλ' ἀκόμη νὰ ὑποφέρῃ καὶ τιμωρίαν ἀτιμωτικὴν ἢ ποινικὴν» διὰ νὰ λάβουν τὸ παράδειγμα καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Τώρα δὲν ἔχομεν πολὺ νὰ φροντίζωμεν, διότι ὁ νόμος ἐξασφαλίζει ἀρκετὰ τὴν ἰδιοκτησίαν μας. Ἡ ποινὴ τῆς κλοπῆς εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε εἰς κανένα, ἐκτὸς ἂν ἦναι μέγας

κακούργος, δὲν μένει πλέον ὀρεξίς νὰ κλέπτῃ τίποτε ἀπὸ ἄλλον· ὁ δὲ ἀναγνωρισμένος κλέπτης τιμωρεῖται ἀπὸ τὰς Ἀρχάς μὲ φυλακὴν ἢ μὲ θάνατον, καὶ ἂν τῆς κλοπῆς του ὑπάρχουν μόναι ὑποψίαι καὶ ὄχι ἐντελεῖς ἀποδείξεις, μισεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ περιφρονεῖται. Κανεὶς δὲν τὸν θέλει εἰς τὸν οἶκόν του ἢ εἰς τὸν κῆπόν του ἢ εἰς τὸν ἀγρόν του. Ὅστις δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἔλθῃ, κλείει καὶ κρύπτει ὅ,τι ἂν ἔχῃ, τὸν παρατηρεῖ πάντοτε, στέλλει ἀνθρώπους κατόπιν του διὰ νὰ ἰδοῦν μήπως κλέψῃ τίποτε.

Ἄν θέλῃ νὰ δανεισθῇ τίποτε, κανεὶς δὲν τῷ ἐμπιστεύεται τι, ὅσον καὶ ἂν ὑπόσχεται ὅτι θέλει τὸ ἐπιστρέψῃ. Ἄν τὸν συμβῇ Δυστυχία, κανεὶς δὲν τὸν λυπεῖται· ἂν πτωχεύσῃ, κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατανατᾷ κακὸς ἀνθρώπος, πτωχὸς καὶ ἄθλιος.

Καὶ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν κακίαν πρέπει, παιδία, νὰ φυλάττεσθε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Κανεὶς δὲν γίνεται διὰ μιᾶς μέγας κλέπτης. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τοιοῦτοι ἀρχίζου ἀπὸ μικρᾶς ἀπάτας, ἔπειτα κρύπτου μικρά τινα πράγματα, καὶ ἀφοῦ συνεθίσου καὶ τοῦτο, κατανατοῦν τέλος πάντων ἐντελεῖς κλέπται, πρῶτον εἰς τὰ μικρά καὶ ἔπειτα εἰς τὰ μεγάλα.

Ἐνθυμεῖσθε τὴν ἱστορίαν τοῦ κλέπτου, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐπήγαγον νὰ τὸν κρεμάσου ἐκοψε τὸ αὐτίον τῆς μητρός του; Δὲν εἶναι πολὺς καιρὸς ὅπου σᾶς τὴν εἶπα. Ποῖος τὴν ἐνθυμεῖται;

Ἐγὼ, ἐγὼ, ἐφώνησεν ὁ μικρὸς Φωκίων, καὶ ἤρχισε τὴν ἀκόλουθον διήγησιν·

«Μίαν φορὰν ἦτον ἓνας κλέπτης καὶ ἤθελαν νὰ τὸν κρεμάσου. Ὅταν ἐφθασεν ἐκεῖ ὅπου ἤθελαν νὰ τὸν κρεμάσου, εἶδε τὴν μητέρα του ὅπου ἔκλαιε κ' ἐθρηνοῦσε. Τότε εἶπεν εἰς τὸν δῆμιον νὰ τὸν συγχωρήσῃ νὰ ὀμιλήσῃ μίαν λέξιν εἰς τὴν μητέρα του, καὶ ὁ δῆμιος εἶπεν ὅτι ἠμπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Τότε ἐπῆγεν εἰς τὴν μητέρα καὶ ἐπροσποιήθη ὅτι κάτι εἶχε νὰ τὴν εἰπῇ μυστικά. Ἀντὶ ὁμοῦ νὰ τὴν εἰπῇ τίποτε, τὴν ἐδάγκασε τόσοσιν δυνατὰ εἰς τὸ αὐτίον, ὥστε αὐτὴ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ. Οἱ ἀνθρώποι ὅσοι τὸν εἶδον ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ ἦναι μέγας κακούργος, διότι ὀλίγας στιγμὰς πρὶν ἀποθάνῃ ἐδάγκασε τὴν

μητέρα του. Ο κλέπτης όμως απεκρίθη· καλοί μου άνθρωποι, μη θαυμάζετε. Μάθετε ότι αυτή είναι η αίτια τῆς κατασχύνης καὶ τοῦ θανάτου μου. Ὄταν ἤμην μικρὸν παιδίον συνειθίζα νὰ κρύπτω ὅ, τι εὕρισκα, καὶ αὐτὴ μὲ ἄφινε καὶ δὲν μ' ἐπαίδευε. Ἄφου ἤρχισα νὰ πηγαίνω εἰς τὸ σχολεῖον, ἔκλεπτα τὰς φυλλάδας τῶν συμμαθητῶν μου καὶ ὅταν ἐπέστρεφα τὰς ἐδίδα εἰς αὐτήν, καὶ αὐτὴ ἐχαίρετο καὶ τὰς ἐπωλοῦσε. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ν' ἀγαπῶ τὴν κλοπὴν, ἕως ὅτου ἔγινα μέγας κλέπτης. Ἄν ἡ μήτηρ μου μὲ εἶχε τιμωρήσει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, δὲν ἤθελα καταντῆσαι ἕως ἐδῶ. Δι' αὐτὸ τὴν ἐδάγκασα, διὰ νὰ . . . διὰ νὰ . . . Πῶς εἶπε; τὸ ἐλησμόνησα, πάτερ.

Διὰ νὰ κάμῃ, Φωκίων μου, — εἶπεν ὁ πατήρ — νὰ ἐννοήσῃ μὲ τρόπον ἐπαισθητὸν ὅτι ἦτο τοῦ θανάτου του ἡ αἰτία. Ναί, παιδί μου, τοῦτο συμβαίνει πάντοτε. «Μὲ τὰ μικρὰ ἀρχίζομεν καὶ εἰς μεγάλα παύομεν.» Ἀποφεύγετε ἐπομένως τὴν παραμικροτέραν ἀπάτην καὶ μικροτέραν κλοπὴν, καὶ ἂν ἦναι καὶ βελόνης μόνον. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ποτὲ δὲν θὰ θιγῆσθε νὰ ὑποπέσητε εἰς μεγαλύτερας. Σημειώσατε τοῦτο τὸ γινωμικόν.

Τὴν κατασχύνην ἐὰν φοβῆται,
Τιμίως ζῆσε,
Ποτὲ μὴ κλέψῃς,
Κ' εἰς ξένον κτῆμα μὴ ἰποβλέψῃς.

Κυρίως κάθε ἀπάτη, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι, καὶ ἂν δὲν τιμωρῆται πάντοτε μὲ τὴν αὐστηρότητα ἀπὸ τὰς Ἀρχάς ὅσον ἡ ἀληθὴς κλοπὴ, κατανατᾷ ὅμως βεβαίως τὸν ἀπατεῶνα τόσο δυστυχῆ, ὅσον ἡ κλοπὴ τὸν κλέπτην. Ἄν π. χ. ἀγοράσῃ κανεὶς τίποτε καὶ δὲν πληρώσῃ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη, ἢ ἂν δανεισθῆ τίποτε καὶ δὲν τὸ δώσῃ ὀπίσω, κανεὶς πλέον δὲν θέλει νὰ τὸν πωλήσῃ, κανεὶς πλέον νὰ τὸν δανείσῃ. Καὶ σεῖς δὲν θὰ ἐκάμετε τὸ ἴδιον. Ἄν δανείσητε εἰς κανένα τὸ φάρμακον ἢ τὸ σκιάδιόν σας καὶ δὲν σᾶς τὸ ἐπιστρέψῃ, τὸν δανεῖζετε πλέον ἄλλο τίποτε; Μίαν φορὰν ἀπατώμεθα, ὄχι ὅμως καὶ δευτέραν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν ὁ ὁποῖος ἀπαξ ἠπάτησεν, ἔχει νὰ πάθῃ τὰ ἴδια μὲ τὸν κλέπτην. Εἶναι μισητὸς καὶ ἐπιφοβὸς καὶ ἀποφεύ-

γεται από τους ανθρώπους καθώς κ' εκείνος· και αν καταντήση ποτέ εις δυστυχίαν, η̄ ἔχη καμμίαν ἀνάγκην, κανείς δὲν θέλει νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Αὐτὸ ἠκολούθησεν εἰς τὸν γραμματέα τοῦ μακαρίτου φίλου μου, περὶ τοῦ ὁποίου χθὲς σὰς εἶχα διηγηθῆ.

Ὁ κακὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ μὲ τοὺς δούλους του ἐσύναξεν ἀρκετὰ χρήματα, ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρισθῆ μόνος του τὸ ἐμπόριον. Ἠγόρασε λοιπὸν ὅσας πραγματείας ἤμποροῦσε ν' ἀγοράσῃ μὲ τὰ χρήματά του.

Οἱ ἔμποροι ὅμως δὲν πληρόνεται πάντοτε μετρητὰ δι' ὅσα πωλοῦν, ἀλλὰ ἐμπιστεύονται πολλάκις τὰ πράγματα εἰς τοὺς ἀγοραστὰς καὶ ἐπομένως ἔχουν ἀνάγκην τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἄλλων, διὰ νὰ ἤμποροῦν ν' ἀγοράζουσι καὶ αὐτοὶ πάλιν ἄλλας πραγματείας. Εἰς τὸν ἀπατεῶνα ὅμως αὐτὸν κανείς δὲν ἤθελε νὰ πωλήσῃ τίποτε, ἀν δὲν ἔδιδε μετρητὰ, διότι ὅλοι ἐφοβοῦντο ὅτι ἤθελε τοὺς ἀπατήσῃ. Ἐπειδὴ εἶχε δώσει τὰ χρήματά του καὶ κανείς δὲν ἤθελε νὰ τὸν δανείσῃ τίποτε, διὰ τοῦτο ἦτο ἀναγκασμένος νὰ περιορίζῃ καθ' ἡμέραν περισσότερο τὸ ἐμπόριόν του· καὶ ἐπειδὴ ἐξώδευε τὰ χρήματα ὅπου ἐκέρδιζε διὰ νὰ ζήσῃ· διὰ τοῦτο ἐξώδευθῆ εἰς ὀλίγους χρόνους ὅλη του ἡ περιουσία. Τότε κανείς δὲν τὸν ἐβοήθησε, διότι ἦτο μισητὸς ἀπὸ ὅλους.

Ἐπειδὴ δὲ αἰσχύνετο νὰ ζητεύῃ, ἠθέλησε νὰ κλέπτῃ διὰ νὰ ζῇ. Ἀνεκάλυφθῆ ὅμως ἐντὸς ὀλίγου, διότι καθίς τὸν ἐπρόσεχε, καὶ ὁ δικαστὴς τὸν κατεδίκασε νὰ σύρῃ ἐπὶ ζωῆς του τὰ σίδηρα εἰς τὸν λαιμὸν καὶ εἰς τὸν ἕνα πόδα, καὶ νὰ ἐργάζεται εἰς δημόσια ἔργα, διὰ νὰ μὴ ἤμπορῇ ν' ἀπατήσῃ ἢ νὰ κλέψῃ πλέον κανένα. Μ' αὐτὸν ἢ μὲ τὸν ὅμοιον τρόπον τελειοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀπατεῶνες.

Ὅχι μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον ὅμως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς σχέσεις σας μετὰ τῶν ἀνθρώπων πρέπει νὰ ἦσθε φιλαλήθεις καὶ εἰλικρινεῖς διὰ νὰ μὴ μισηθῆτε ἀφ' ὅλον τὸν κόσμον.

« Τὸ εἶπά σου εἶπα, ὁ λόγος σου λόγος. »

Αὐτὸ ἀς ἦναι τὸ γνωμικόν σας, ἀν θέλητε νὰ ζήσητε ὡς

τίμιοι ἄνθρωποι καὶ ν' ἀπολαμβάνητε τὸ σέβας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ μαντεύσωμεν τοὺς στοχασμοὺς καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅ,τι οἱ ἄλλοι μᾶς λέγουν. Ὄταν δὲν μᾶς λέγουν τὴν ἀλήθειαν, κάμνομεν πράγματα τὰ ὁποῖα μᾶς βλάπτουν· διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἀποστρέφονται πάντοτε τόσον τοὺς ψεύστας. Ἡ πρώτη τιμωρία τοῦ ψεύστου εἶναι ὅτι δὲν πιστεύεται πλέον καὶ ὅταν εἰπῇ τὴν ἀλήθειαν.

Δὲν ἤξεύρετε τί ἔπαθεν ὁ μικρὸς Κάρπος; εἶχε συνεθίσει νὰ καταβαίνει εἰς τὸν δρόμον καὶ νὰ φωνάζῃ ὡς νὰ τὸν ἠκολούθησε τίποτε, μόνον διὰ νὰ τρομάξῃ τοὺς γείτονας καὶ νὰ γελαῖ ἔπειτα. Ὄταν ἔτρεχαν οἱ γείτονες τοὺς ἐπερίπαιζε διότι τοὺς ἠπάτησε. Μίαν ἡμέραν ἐνῶ ἔπαιζεν εἰς τὸν δρόμον, ὤρμησεν ἐπάνω του σκύλος λυσσασμένος. Ὁ Κάρπος οὔτε νὰ φύγῃ εἶχε καιρὸν, οὔτε δυνάμεις διὰ νὰ ἀντισταθῇ, καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ νὰ τρέξουν νὰ τὸν βοηθήσουν. Οἱ γείτονες τὸν ἤκουσαν, ἐνόμισαν ὅμως ὅτι ἤθελε νὰ τοὺς ἀπατήσῃ πάλιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦλθον. Τότε ὁ σκύλος ὤρμησεν ἐπάνω του καὶ τὸν ἐξέσχισε. Βλέπετε τί ἔπαθεν ἐξ αἰτίας τοῦ ψεύδους του;

Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προσθέσητε ὅτι ὁ ψεύστης μένει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κακὸς ἄνθρωπος δι' ὅλης του τῆς ζωῆς, καὶ ποτὲ σχεδὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ βελτιωθῇ. Ὅσα ἄλλα ἐλαττώματα καὶ ἂν ἔχῃ ἐν παιδίον, ἂν ἦναι εἰλικρινές, ὑπάρχει ἀκόμη ἐλπίς. Ὄταν ὁμολογῇ τί ἔπραξεν, ἠμπορεῖ νὰ διορθωθῇ μὲ τὰς συμβουλὰς φρονίμων ἀνθρώπων. Ἄν ὅμως θέλῃ νὰ κρύπτηται, ἂν ἀποσιωπᾷ τὰ σφάλματά του ἢ τὰ παραμορφόνῃ, εἶναι ἀπελπίσια.

Διότι, παιδιά μου, τὰ ἐλαττώματά μας εἶναι καθὼς αἰ ἀσθένεια. Ὄταν ὁ ἀσθενὴς ἀπατᾷ τὸν ἰατρὸν του καὶ δὲν τὸν ὁμολογῇ εἰλικρινῶς τί πάσχει, τότε ὁ ἰατρὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν διορίσῃ τὰ ἀνάλογα ἰατρικά, καὶ τότε ἡ κατάστασις του γίνεται πάντοτε χειροτέρα. Ὁμοίως ὅταν τὸ παιδίον ζητῇ νὰ κρύψῃ τὰ σφάλματά του, φρόνιμοι ἄνθρωποι δὲν ἠμποροῦν νὰ τὸ συμβουλεύσουν τί ἔχει νὰ πράξῃ διὰ ν' ἀπομάθῃ αὐτὰ τὰ σφάλματα. Τὸ τοιοῦτον παιδίον ἀποκτᾷ περισσότερα καὶ πάντοτε περισσότερα ἐλαττώματα ἕως ὅτου καταντᾷ τέλος πάντων ἐν-

τελής κακοῦργος. Ἡ εὐλιχρία εἶναι ἐπομένως ἡ μεγίστη καὶ ἀναγκαιοτάτη ἀρετὴ τῶν παιδίων, καθὼς καὶ τὸ ψεῦδος εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἀφ' ὅλα τὰ ἐλατώματά του.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι τῆς καρδίας ὁ ἀδάμας.

Ἐχεις δίκαιον, γείτων, εἶπεν ὁ Εὐμένης. Κακὸν ἐλάττωμα εἶναι τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας καὶ μὲ καλὸν σκοπὸν ἠμποροῦμεν ν' ἀποσιωπήσωμεν τὴν ἀλήθειαν; Σὰς ὁμολογῶ ὅτι ἐγὼ ὁ ἴδιος χθὲς εἶπα ψεύματα, καὶ ὅμως σήμερον ἀκόμη δὲν μετανοῶ, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπῆγα χθὲς εἰς περίπατον πρὸς τὸ ἐξωκκλήσιον. Ἐκεῖ εἶδα γέροντα ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ μακρὰν, καὶ ἤθελε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν λιμένα ὅπου τὸν εἶπον ὅτι ἦτο βαρέως ἀσθενὴς ὁ μονογενὴς του υἱός. Οἱ πόδες του ἔτρεμον, καὶ ἠναγκάζετο πολλάκις νὰ κάθηται, καὶ ἀπὸ ἀδυναμίαν ἐλειποθυμοῦσε σχεδόν. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἤθελε ν' ἀναπαυθῆ πρὶν ἰδῆ τὸν δυστυχῆ του υἱόν.

Ἐνῶ ἐπηγαίναμεν, εἶδομεν μονοπάτιον ὅπου ἔκοπτε τὰ ἀμπέλια. Ἀρά γε ἠμπορῶ νὰ πηγαίνω ἀπ' ἐδῶ; μ' ἐρώτησεν ὁ σεβάσμιος γέρων. Ὁ δρόμος μου ἤθελε γίνεαι ἐν τέταρτον συντομώτερος. Διὰ τί ὄχι; τὸν εἶπα. Ὁ δρόμος εἶναι πατημένος καὶ δὲν θὰ βλάβῃς τίποτε ἀν τὸν περᾶσής; καὶ τὸ μέρος ἐδῶ δὲν εἶναι περιτειχισμένον. Ὁ γέρων μ' ἐπίστευσεν καὶ ἀκκουμῶν εἰς τὴν ῥάβδον του ἐμβῆκεν εἰς τὸ μονοπάτιον. Ἐγὼ ἐξηκολούθησα τὸν δημόσιον δρόμον.

Ἀφοῦ ὅμως ἐπροχώρησα ὀλίγον καὶ ἔφθασα εἰς τὸ ὕψωμα, ἠθέλησα νὰ ἰδῶ ὁ γέρων τί γίνεται, καὶ ὦ Θεέ μου! τί εἶδα! Τὸν εἶδα νὰ δέρεται ἀπανθρώπως ἀπὸ ἕνα βάρβαρον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος τὸν ἔσυρε μὲ τὴν βίαν. Ὅλον μου τὸ αἶμα ἔβραζεν, ἔτρεξα ἀμέσως εἰς βοήθειάν του. Μόλις ὅμως ἔφθασα εἰς τὴν μέσσην τοῦ δρόμου καὶ εἶδα τὸν ἀπάνθρωπον ν' ἀφήσῃ τὸν γέροντα καὶ νὰ τρέξῃ νὰ φέρῃ τοὺς συντρόφους του.

Ὁ γέρων διὰ νὰ μὴ τὸν συλλάβουν καὶ τὸν φυλακίσουν ἔφυγε πρὸς τὸ δάσος. Ἐνῶ δὲ ἔτρεχα κατόπιν του, ἐπέστρεψεν ὁ κακὸς ἄνθρωπος μὲ τοὺς βοηθούς του καὶ μ' ἐρωτοῦσε ποῦ ἐπῆγεν ὁ

γέρων. Πρὸς ἐκεῖ, ἐφώναζα, κ' ἔδειξα τὸ ἄλλο μέρος τοῦ δάσους, ὅπου ἤξευρα, ὅτι δὲν θὰ τὸν εὔρουν. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔτρεζα κατόπιν του, τὸν ἐφθασα, ὅταν ἀπὸ λύπην καὶ φόβον εἶχε στερηθῆ ἔντελῶς τὰς δυνάμεις του· τὸν ἐπρόσφερα τὸν βραχίονά μου διὰ νὰ τὸν βοηθήσω, καὶ τὸν συνώδευσα τοιουτοτρόπως ἕως εἰς τὸν λιμένα. Εἶπέ μοι, γείτων, δὲν εἶχα δίκαιον νὰ κρύψω τὴν ἀλήθειαν πρὸς τοὺς σκληροὺς ἐκείνους ἀνθρώπους;

Εὐγενὲς αἶσθημα, ἀπεκρίθη ὁ Τιμαῖος, σὲ παρεκίνησε νὰ παραμορφώσης τὴν ἀλήθειαν· ἐσκέφθης ὅτι ὠφελεῖς τὸν πλησίον σου χωρὶς νὰ βλάβῃς κανένα. Πλὴν, φίλε Εὐμένη, εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ τοιαύτη ἀρχή. Δυνάμεθα πολλάκις ν' ἀποσιωπῶμεν τὴν ἀλήθειαν, ὅταν δύναται νὰ βλάβῃ τινὰ χωρὶς οὐδένα νὰ ὠφελῆ, διότι εἴμεθα τῆς σιωπῆς μᾶς κύριοι, ἀλλὰ ποτὲ, ποτὲ νὰ τὴν παραμορφῶνουμεν.

Ἡμποροῦμεν πάντοτε νὰ ἤμεθα βέβηκοι ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ψεύδους μᾶς θέλει εἶσθαι ἐπωφελές; Ἡξέυρομεν ποῖαι εἶναι αἱ βουλαὶ τοῦ Θεοῦ; Τὸ ψεῦδος εἶναι πάντοτε ψεῦδος. Πόσον δὲ εἶναι ἀπαίσιον ἂν ἀκόμη ἐπιφέρῃ καὶ κακὰς συνεπείας!

Ἐνθυμείσθε τὸν ἐλεεινὸν θάνατον τῆς δυστυχοῦς ἐξαδέλφου μου Πολυζένης; Τίς ἦτο ἡ αἰτία αὐτοῦ; ὁ ἀδελφός της ὁ ἴδιος ὁ ὁποῖος τὴν ἠγάπα ὑπὲρ τὸν ἑαυτόν του. Ἡξέυρετε ὅτι ὁ βάνουσος θυμὸς τοῦ ἀνδρός της Ἀντωνίου ἐξώκειλε πολλάκις εἰς μανίαν, ὥστε συχνὰ ἠπέιλησεν ὡς καὶ αὐτὴν τὴν ζῶν τῆς δυστυχοῦς καὶ εὐαισθήτου συζύγου του. Τοιαύτη σκηνὴ βιαία εἶχε συμβῆ ἔν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μεταξὺ των καὶ ἐνώπιον πολλῶν θεατῶν, ὥστε ἡ ἐξαδέλφη μου εἰς ἀπελπίσιās παροξυσμὸν συνέλαβε τὴν παράφρονα ἰδέαν νὰ φονευθῆ, καὶ λαβοῦσα φάρμακον τὸ ἔκρυψε διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ σύζυγός της κακὸς μὲν ἄνθρωπος δὲν ἦτο; ἀλλ' ἀξιοθρήνητος μᾶλλον, διότι ὑπέκειτο εἰς τὸ τρομερὸν ἐλάττωμα τοῦ θυμοῦ· ὑπωπτεύθη τὸ σκοπούμενόν της, καὶ συνελθὼν ἀπὸ τὴν μανίαν του συνησθάνθη βαθεῖαν καὶ ἐντελῆ μετάνοιαν καὶ ἔσπευσεν ἄμέσως νὰ ζητήσῃ ὄλων τῶν ἀδικημάτων του τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὴν γυναῖκα, τὴν ὁποῖαν ἄλλως ἐλάτρευε, καὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας της τὸ δόλεθριον ὄπλον. Μὴ εὐρίσκων αὐτὴν, ἠρώτησε τὸν ἀδελ-

φόν της, ὅστις ἐγνώριζε ποῦ εἶχε κρυφθῆ ἡ Πολυξένη· ἀλλὰ νομίζων ὅτι ὁ γαμβρός του κυριεύεται ἀκόμη ἀπὸ τὸ πάθος του, τὸν ἠπάτησε λέγων ὅτι ἡ ἀδελφή του εἶχεν ἐξέλθει τῆς οἰκίας, καὶ τὸν ἔδειξε τὸν δρόμον καθ' ὃν διευθύνθη. Ἄν ὁ Ἀντώνιος τὴν εἶχεν ἀπαντήσει ἀμέσως, ἤθελε τὴν σώσει, ἤθελε ριφθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας της, ὑποσχόμενος βελτίωσιν ἐντελῆ, καὶ ἡ εὐζωία των ἤθελεν ἔκτοτε στηριχθῆ εἰς βάσεις ἀμοιβαίας ἀγάπης. Ἀλλ' ἀπατηθεὶς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της ἔσπευσεν ἔξω τῆς οἰκίας νὰ τὴν ζητήσῃ, καὶ ἐν τούτοις ἡ δυστυχία εὔρε καιρὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπεύθυνον πράξιν της· καὶ πιούσα τὸ φάρμακον, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Ἰδοὺ πῶς ἡ βραχεῖα ἀνθρωπίνη πρόνοια ἀπατάται πολυλάκις, θέλουσα νὰ ἐννοήσῃ τὰς ὁδοὺς τῆς ἀπεράντου θείας προνοίας. Ἰδοὺ διατὶ εἶναι χρέος μας νὰ βαδίζωμεν πάντοτε τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐθύτητος, μὴ ἐρευνῶντες περὶ τοῦ τέρατος, διότι τὸ ἄγνωστον τέρμα μόνον εἰς τὸν παντεπόπτην Θεὸν εἶναι γνωστόν.

Ἀλλ' ἂν ὑπάρχουν περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας μᾶς εἶναι συγχωρημένον, ὅχι ποτὲ νὰ παραμορφώμεν, ἀλλὰ νὰ ἀποσιωπώμεν τὴν ἀλήθειαν, ὑπάρχουν ὅμως ἄλλαι εἰς τὰς ὁποίας εἶναι χρέος μας νὰ τὴν λέγωμεν.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο, νὰ ζητοῦν ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν, ἔχουν οἱ γονεῖς, οἱ διδάσκαλοι μας καὶ αἱ Ἀρχαί. Ὅσάκις αὐτοὶ θέλουν νὰ μάθουν ἀπὸ ἡμᾶς τίποτε, πρέπει νὰ τοῖς λέγωμεν τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν· διότι αὐτοὶ ἐρωτοῦν μόνον διὰ νὰ φροντίσουν νὰ μὴ γίνωνται ἀδικίαι καὶ βλάβαι. Ὅποιος δὲν λέγει λοιπὸν τὴν ἀλήθειαν εἰς τοὺς ἀνωτέρους του δικαίως τιμωρεῖται καὶ μισεῖται, ὡς τοῦτο ἀκολουθεῖ πάντοτε.

Ἄν ὑπῆρχον μόνον φρόνιμοι ἄνθρωποι εἰς τὸν κόσμον, τὰ ἀφευκτα κακὰ ἀποτελέσματα τοῦ ψεύδους περὶ ὅσων σᾶς ὠμίλησα μέχρι τοῦδε, ἤθελον ἀρκέσει διὰ νὰ τοὺς ἀποτρέψουν ἀπὸ αὐτὸ διὰ πάντοτε. Καθὼς ὅμως ὑπάρχουν ἄνθρωποι τόσο ἀνόητοι, ὥστε πίνουν καὶ μεθοῦν ἀδιακόπως, μ' ὅλον ὅτι ἤξεύρουν ὅτι τοῦτο βλάπτει τὴν υγείαν των καὶ τοὺς κατανατᾶ δυστυχεῖς, ὁμοίως ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι λέγουν ψεύματα, μ' ὅλον ὅτι ἤξεύρουν ὅτι ὅταν γνωρισθοῦν κατανατοῦν

ἀπὸ κανένα νὰ μὴ πιστεύωνται καὶ νὰ μισῶνται παντοῦ καὶ νὰ περιφρονῶνται. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ λέγουν τόσα περισσότερα ψεύματα, ὅσον ὀλιγώτερον δύνανται νὰ ἐνοηθῶσι· διότι τίς ἤμπορεῖ νὰ ἤξεύρῃ τί ἔχει εἰς τὸν νοῦν του ὁ ἄλλος; Μ' ὄλον τοῦτο ἡ κοινωνία ὅλη ἔχει συμφέρον νὰ εὔρῃ τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ν' ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ λέγουν τὴν ἀλήθειαν. Τὸ καλλίτερον μέσον λοιπὸν ἐφάνη ὁ ὅρκος. Ἀκούσατε, παιδιὰ, νὰ σᾶς ἐξηγήσω αὐτὴν τὴν λέξιν.

Πρέπει νὰ ἤξεύρητε ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν πάντοτε πεπεισμένοι ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅλα, ὡς καὶ τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἠμπορεῖ νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλει, καὶ ὅτι ἀποστρέφεται ὅλα τὰ κακὰ, καὶ τὰ τιμωρεῖ. Καὶ ἡμεῖς οἱ γονεῖς σας, καὶ ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι εἶναι πεπεισμένοι περὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ὄταν λοιπὸν λέγῃ κανεὶς τίποτε καὶ δὲν ἤξεύρομεν ἂν λέγῃ ἀλήθειαν ἢ ἂν ψεύδῃται, οὔτε ἠμποροῦμεν μὲ ἄλλον τρόπον νὰ μάθωμεν ἂν τὸ πρᾶγμα εἶναι καθὼς τὸ εἶπε, τότε τὸν λέγουν εἰ δικασταί· Βλέπετε, δὲν ἤξεύρωμεν ἂν λέγῃς ἀλήθειαν ἢ ἂν ψεύδεσαι· ἂν ἤξεύραμεν ὅτι λέγεις ψεύματα, ἠθέλαμεν σὲ τιμωρήσει. Ἀντὶ ἡμῶν θὰ σὲ τιμωρήσῃ ὁ Θεός, διότι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ μισεῖ καὶ παιδεύει τὰ ψεύδη. Τότε τὸν ὑποχρεοῦν νὰ εἰπῇ ἐπισήμως ὅτι καὶ αὐτὸς πιστεύει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅλας τὰς διανοίας του, καὶ ὅτι ζητεῖ νὰ τὸν τιμωρήσῃ ὁ Θεὸς ἂν δὲν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Τοῦτο ὀνομάζεται ὅρκος. Ὅποιος ἀμύνει ὅρκον ψευδῆ, ὁποῖος δηλαδὴ καλεῖ τὸν Θεὸν μάρτυρα ψεύδους, ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε δὲν σέβεται εἰς τὸν κόσμον ὅταν πρόκηται περὶ τοῦ συμφέροντός του, καὶ ὅτι τίποτε, οὔτε οἱ ἄνθρωποι, οὔτε ὁ Θεὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ βλάβῃ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἅμα μόνον εὔρῃ περίστασιν. Τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον βλέπει ὁ κόσμος ὡς τὸν λύκον, ὁ ὁποῖος μὲ ἀρπαγὰς μόνον ζῇ. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς, ἐνόσω αὐτὸς δὲν ἐκλείψῃ, ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ τὸν ἀφίνουν ἔκτοτε εἰς τὸν Θεὸν τοῦ ὁποίου δὲν ἐφοβεῖτο τὴν τιμωρίαν.

Ὁ ὅρκος εἶναι σπουδαιότατον πρᾶγμα, καὶ πρὶν τὸν κάμωμεν πρέπει ἐμβριθῶς νὰ σκεπτώμεθα, καὶ νὰ ἤμεθα ἐντελῶς βέβαιοι περὶ τοῦ πράγματος διὰ τὸ ὁποῖον ὀρκίζόμεθα. Ὅποιος ὀρκίσει

ται ἀπροστοχάστως καὶ χωρὶς ἀνάγκην, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἄνθρωπος εἰς τοῦ ὁποίου τὸν λόγον δὲν πρέπει νὰ πιστεῦώμεθα, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν πιστεύονται τῶν τοιούτων ἀνθρώπων οἱ λόγοι καὶ ὅταν ἐπικυρῶνται μὲ ὄρκους. Διότι ὅποιος, λέγονμεν, ψεύδεται χωρὶς νὰ ὀρκισθῆ, δὲν διστάζει νὰ ἐπικυρώσῃ τὸ ψεῦδος του καὶ μὲ ὄρκον. Τοῦτο μᾶς διδάσκει ἡ πείρα ὡς ἀληθές. Ἄν λοιπὸν θέλετε νὰ σᾶς πιστεύσῃ ὁ κόσμος, ποτὲ μὴν ὀρκίζεσθε περὶ κανενὸς πράγματος, ἐκτὸς ὅταν αἱ Ἀρχαὶ ζητοῦν ἀπὸ σᾶς τὸν ὄρκον. Φυλάττεσθε ὅμως ἐπίτης μὴ ψευσθῆτε ποτὲ, διότι ὁ Θεὸς διακρίνει τὸ ψεῦδος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ χωρὶς ὄρκου, καὶ παιδεύει τὸ ψεῦδος. Ἐκτὸς τούτου σπανίως μένουں κεκρυμμένα τὰ ψεύδη· ἂν φανερωθοῦν, κανεὶς πλέον δὲν πιστεύει τὸν ψεύστην· ἂν δὲν φανερωθοῦν, ἔχει πάντοτε ὁ ψεύστης τὸν ἀδιάκοπον φόβον ὅτι θὰ προδοθῆ, καὶ τοῦτο εἶναι βᾶσανος μεγαλύτερα, ἀφ' ὅσα κέρδη ἡμπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ψεῦδος.

Εἶδατε πόσον συμφέρον ἔχετε νὰ μὴ προξενήτε ποτὲ βλάβην εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν γνώσει καὶ ἐκ' προθέσεως, καὶ πόσον οἱ νόμοι ἐπρόβλεψαν ὥστε κανεὶς νὰ μὴ βλάπτῃ τὸν ἄλλον ἐν γνώσει; Ἀλλὰ πολλάκις συμβαίνει νὰ βλάπτωμεν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους χωρὶς νὰ θέλωμεν. Τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἔξω εἰς τὸ χωρίον τὸ βώδιον ἐνὸς χωρικοῦ ἔφυγε καὶ ἔφαγε μέρος τῶν σπαρτῶν τοῦ γείτονος. Εκείνος ὅπου ἐβλάβηθη ἤθελε ν' ἀποζημιωθῆ ἀπὸ τὸν κύριον τοῦ βωδίου, διότι ἐξ ἀμελείας αὐτοῦ ἔφυγε τὸ ζῶον. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἤθελε νὰ πληρώσῃ τὴν ζημίαν. Τί συνέβη; Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου κατεστράφησαν τὰ σπαρτά, ἄφησε τὰ ζῶά του εἰς τὰ σπαρτά τοῦ ἀδίκου ἀνθρώπου, καὶ τὸν ἐπροξένησε διπλὴν ζημίαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ ἀποζημιώσῃ. Καὶ αὐτὸς βέβαια πολλὰ κακὰ ἔπραξε, διότι κανεὶς δὲν πρέπει νὰ γίνηται μόνος δικαστὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ νὰ παραδίδεται εἰς τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως· καὶ ὁ ἄλλος ὅμως ἔπρεπεν εἰς μόνον τὸν ἑαυτὸν του ν' ἀποδώσῃ τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν ὑπέφερε. Βλέπετε διὰ τοῦτο ὅτι δικαιοτάτα διέταξαν οἱ νομοθέται ὅτι « ἐκεῖνος ἐξ αἰτίας ἢ ἐκ μόνης ἀμελείας καὶ ἀπειρικεψίας τοῦ ὁποίου προξενεῖται εἰς ἄλλον ζημία, πρέπει ν' ἀποζημιώσῃ αὐτόν. »

Τοιοῦτοι εἶναι καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι νόμοι ὅσοι μᾶς κυβερνοῦν. Ὅλοι ἀποβλέπουν εἰς τὴν εὐτυχίαν μας καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο χρεωστοῦμεν νὰ ἐκπληρῶμεν ὅλα ὅσα αὐτοὶ διατάττουν, καὶ ἂν κανεὶς δὲν μᾶς βιάζῃ εἰς τοῦτο, διότι ἔχομεν συμφέρον νὰ τὰ ἐκπληρῶμεν. Πόσον περισσότερο ὁμως πρέπει νὰ φυλάττωμεν τοὺς νόμους αὐτοὺς, ὅταν αἱ ἀρχαὶ τιμωροῦν τὴν παράβασίν των!

Εὐτυχεῖς, παιδιά μου, εἴμεθα ὅτι ζῶμεν ὑπὸ Ἀρχᾶς καὶ νόμους. Οἱ νόμοι φέρουσιν εἰς τὸν κόσμον εὐταξίαν καὶ ἡ εὐταξία τὴν εὐδαιμονίαν. Εἶδετε εἰς ὅλην τὴν φύσιν πῶς ὁ πάνσοφος πλάστης διέταξε τὰ πάντα κατὰ νόμους ἀπαραβάτους! Βλέπετε πῶς ἡ ὠραία σελήνη χαρίεσσα ὑψοῦται ἀπὸ τοῦ ὄρους τὴν κορυφήν; Πόσον τακτικὸς εἶναι ὁ δρόμος τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς τὴν διέγραψεν, πόσον ἀκριβεῖς αἱ ἀυξήσεις καὶ αἱ μειώσεις της! καθὼς τὸν ἓνα μῆνα ἄρχεται καὶ ἀπέρχεται, καθὼς αὐξίνει καὶ ἐλαττοῦται, ὁμοίως καὶ ἀπαρλλάκτως καὶ τὸν ἐπόμενον καὶ ὅλους τοὺς ἐπομένους. Ἐπίσης τακτικῆ, ἐπίσης ὠρισμένη καὶ ὅλων τῶν ἄλλων οὐρανίων σωμάτων ἡ κίνησις. Εἰς κανὲν ἀπ' αὐτὰ ποτὲ δὲν παρετηρήθη ἀνωμαλία. Ὅλα ἀνατέλλουν καὶ δύουν, λάμπουν καὶ σβύνονται κατὰ τὴν ἰδίαν σταθερὰν τάξιν πάντοτε. Ἰδοῦ, τέκνα μου, πῶς ὁ Θεὸς μᾶς ἐδίδαξεν ὅτι καὶ τὰ ἔργα μας πρέπει νὰ διατάττωνται κατὰ σοφοὺς νόμους, ἂν θέλωμεν νὰ ζῶμεν εἰς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοὺς κόλπους. Καὶ πάλιν σὰς λέγω, εὐτυχεῖς εἴμεθα ὅτι ἔχομεν νόμους, καὶ Ἀρχᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐπαγρυπνοῦν ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεώς των.

Ἐδῶ ἔπαυσεν ὁ γέρον τὸν λόγον του, καὶ σιωπηλῶς ὅλων τὰ πρόσωπα ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὴν γαληνιαῖν σελήνην, τῆς ὁποίας πλήρης ὁ δίσκος διέλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν. Φαιδρὰ αἰσθήματα ἐνεψύχοναν τὴν καρδίαν τοῦ Τιμαίου καὶ τοῦ Εὐμένους, ἐνῶ ἄφωνοι τὴν ἠρένιζον. Τέλος πάντων ἔσφιξεν ὁ εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ἄλλου καὶ ἀνεχώρησαν μὲ τὰ τέκνα των.

ΤΡΙΤΗ ΕΣΠΕΡΙΝΗ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΙΣ.

Περὶ τῶν κοινωνικῶν χρεῶν.

Οἱ λόγοι τοῦ γέροντος Τιμαίου τόσον εὐχαρίστησαν τὰ παιδιά ὥστε μίαν ὥραν πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος, ἦταν ὅλα εἰς τῆς ἐλαίας τὴν ρίζαν καὶ τὸν περιέμενον· — Μ' ἐπρολάβετε, παιδιά μου, τοῖς εἶπε γελῶν μὲ γλυκύτητα, ὅταν ἦλθε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ δένδρον· Εἰν' ἐνωρὶς ἀκόμη. Ἐνόμιζα ὅτι θὰ παίζετε ἀκόμη μίαν ὥραν πρὶν ἀρχίσωμεν πάλιν τὰς συνδιαλέξεις μας.

«Νὰ παίξωμεν;» ἐφώναξαν τὰ παιδιά, κ' ἐφαίνοντο ἀναμεταξύ των δυσαρεστημένα.

Χαίρομαι, εἶπε τότε ὁ Τιμαῖος, χαίρομαι ἐκ καρδίας νὰ βλέπω ὅτι ἔχετε τόσον ἐπιθυμίαν νὰ ἀκούητε τὰς διδασκαλίας μου, ὥστε οὔτε νὰ παίζητε θέλετε. Διὰ νὰ σᾶς ἀνταμείψω θὰ σᾶς δείξω καὶ πολλά περιέργων. Ἀκολουθήσατέ μοι.

Ἐπῆγε μαζῆ τῶν εἰς τὸν κῆπον. Μεταξὺ τῶν μελισσῶν εἶχεν ἕν ὑέλινον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφαίνοντο ὅλαι αἱ ἐργασίαι τοῦ σμήνου τῶν μελισσῶν. Ἦτο τόσον περιέργων θέαμα! Μερικαὶ ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰ ἀνθη κρατοῦσαι εἰς τοὺς πόδας τῶν κηρίου σφαιριδία. Ἄλλαι τὰς περιέμενον εἰς τὴν θύραν, ἐλάμβανον ἐκεῖ τὸ κηρίον, καὶ τὸ μετεκόμιζον μέσα. Ἄλλαι ἐπιπέδονον τὰ σφαιριδία, ἄλλαι κατεσκεύαζον ἀπὸ αὐτὰ τοὺς θαλαμίσκους τῶν, καὶ ἄλλαι πάλιν ἔφερον μέλι καὶ τὸ ἐναπέθετον εἰς αὐτούς. Μία δὲ, τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι ὑπηρέτου, καὶ ἡ ὁποία διὰ τοῦτο καλεῖται βασίλισσα, ἐναπέθετε εἰς ἕνα τῶν θαλαμίσκων τούτων τ' αὐγὰ τῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ ἐξέλθουν ἄλλαι μέλισσαι. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλαι εἶχον τὰς ἐργασίας τῶν καὶ ἀργὴ καμμία δὲν ἔμενε· τῶν παιδιῶν ἡ χαρὰ ἦτον ἀπερίγραπτος ὅταν ὁ γέρον τῶν τοῖς ἐδείξεν ὅλ' αὐτὰ καὶ τοῖς τὰ περιέγραψεν.

Ἐδῶ, παιδιά, τοῖς εἶπεν ὁ Τιμαῖος, ἡμπορεῖτε νὰ μάθητε ἀπὸ μικρὰ ἄλογα ζῶα τί ὠραῖον πρᾶγμα εἶναι ἡ εὐταξία καὶ ἡ κατὰ νόμους διαγωγή. Τί νομίζετε ὅτι ἤθελε γίνεαι ἂν κάθε

μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς μελίσσας ἠμποροῦσε νὰ κάμη ὅ,τι ἤθελε καὶ δὲν εἶχε τὴν ἰδιαιτέραν προσδιωρισμένην τῆς ἐργασίαν; Κάθε μία ἤθελε φροντίζει διὰ τὸν ἑαυτόν της καὶ ἤθελε συνάγει ὅσον μέλι χρειάζεται καθ' ἡμέραν. Αἱ δὲ νέαι μέλισσαι καὶ αἱ γεροντικάι, ὅσαι δὲν ἠμποροῦν νὰ συνάγουν μέλι, ἤθελον ἀποθνήσκει, καθὼς καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι ὅταν ἤρχετο ὁ χειμὼν, διότι δὲν ἤθελον ἔχει προμήθειαν.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἐπρόλαβεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς ὠραίας νομοθεσίας, εἰς τὸν ὁποῖαν τὰς καθυπέβηλε χωρὶς τὴν εἰδησίαν των, καὶ βλέπετε ποῖα τάξις καὶ ἡσυχία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν κυψέλην; Αὐτὸν τὸν τρόπον, παιδιὰ μου, πρέπει ν' ἀκολουθοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἂν θέλουν τὴν εὐτυχίαν των.

Μεταξὺ λέγοντες κατήντησαν πάλιν εἰς τὴν παλαιὰν θέσιν των εἰς τῆς ἐλαίας τὴν ρίζαν.

Ὅμως, παιδιὰ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ γέρον, πολλὰ ἀφ' ὅσα πρέπει νὰ πράττῃτε, διὰ νὰ γίνητε εὐτυχῆ δὲν εἶναι προσδιωρισμένα διὰ τῶν γενικῶν νόμων τῆς φύσεως, διότι ὑπάρχουν πράξεις εἰς τὰς ὁποίας δὲν μᾶς βιάζει καὶ αἱ ὁποῖαι ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν μας θέλησιν. Σᾶς ἐξήγησα ἀρκετὰ, καὶ ἡ μικρὰ πείρα ὅσην μέχρι τοῦδε ἐλάβετε σᾶς ἐδίδαξεν ὁμοίως, ὅτι χωρὶς τὴν θέλησιν καὶ τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων δὲν ἠμπορεῖτε νὰ εὐτυχήσητε. Ὑπάρχουν περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας ἠμπορεῖτε βέβαια ν' ἀγοράσετε τῶν ἄλλων τὴν βοήθειαν, καθὼς ὅταν μισθώνητε ὑπηρετάς, ἢ ὅταν πληρόνητε ἄλλους, διὰ νὰ σᾶς ράψουν φορέματα καὶ τὰ τοιαῦτα. Ποῦ ὅμως, παιδιὰ μου, ποῦ ἠθέλατε εὔρει τόσα χρήματα, ὥστε νὰ πληρώσητε ὅλας τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἄλλων ὅσοι συντελοῦν εἰς τὴν εὐτυχίαν σας; Ἄν κανεὶς ἀπὸ σᾶς πέσῃ εἰς βαθὺν λάκκον, καὶ φωνάζῃ τοὺς διαβάτας ζητῶν βοήθειαν, ἤθελε σᾶς ἀρέσει ἂν οἱ διαβάται δὲν συγκατανεύουν νὰ σᾶς τραβήξουν χωρὶς πληρωμὴν, καὶ ἂν τύχη νὰ μὴν ἔχητε χρήματα; Ἢ ὅταν θέλητε νὰ διασκεδάσητε, πῶς θὰ σᾶς φανῆ ἂν οἱ φίλοι σας διὰ νὰ σᾶς συνδράμουν ζητοῦν νὰ τοῖς ὑπόσχεθῆτε πρῶτον ἐκεῖνο ἢ τοῦτο; Ἢ τοιαύτη ζωὴ θὰ ἦτο θλιβερά βέβαια, καὶ ὅσον πλούσιοι καὶ ἂν ἦσθε θὰ πτωχαίνητε μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐντὸς ὀλίγου. Μὴ

σας μέλη ὅμως, παιδιά μου! Ὅσον ἀναγκαία σας εἶναι ἡ βοήθεια, ἡ συμβουλὴ καὶ ἡ φιλία τῶν ἀνθρώπων, τόσον καὶ ἡ ἰδική σας εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀναγκαία. Ἄν βλέπουν ὅτι ἔχετε προθυμίαν νὰ τοὺς συνδράμητε εἰς ὅ,τι δύνασθε, ὅτι τοὺς δεικνύετε τὸν κίνδυνον διὰ νὰ τὸν ἀποφύγουν, ἢ τοὺς συμβουλευέτε πῶς νὰ πράξουν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο διὰ νὰ κατορθώσουν, ἂν τέλος πάντων ἴδουν ὅτι εὐρίσκουν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν συναναστροφὴν σας, διότι εἴσθε εὐγενεῖς, ὑποχρεωτικοί, πρόθυμοι, θέλουν σας ἀποδίδει οἰκειοθελῶς ὅσα τοῖς δίδετε καὶ πολλάκις καὶ περισσότερα,

Καμμίαν περίστασιν δὲν πρέπει ν' ἀμελήτε διὰ νὰ τοῖς ἀποδεικνύετε τοῦτο· καὶ τὰ ἐλάχιστα πράγματα πολλάκις ἀρκοῦν. Φιλικὸς χαιρετισμὸς, γλυκὺ βλέμμα, ἐπίσκεψις, ἀπλοῦν σφίξιμον τῆς χειρὸς, ἀρκεῖ πολλάκις διὰ νὰ σας χορηγήσῃ τὴν εὐνοϊαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῶ διεσκέδαζα μίαν ἡμέραν εἰς τὸν λιμένα, εἶδα ἓν παιδίον νὰ πέσῃ ἔμπρός μου κατὰ περίστασιν εἰς τὴν θάλασσαν. Χωρὶς καμμίαν δυσκολίαν τὸ ἐτράθηξα καὶ τὸ ἔφερα εἰς τοὺς γονεῖς του. Τὸ χρέος τῆς φιλανθρωπίας μὲ παρεκίνησε νὰ τὸ τραβήξω· κανένα ἄλλον λόγον δὲν εἶχα, διότι μόλις ἐγνώριζα τὸ παιδίον καὶ μὲ τὸν πατέρα του εἶχα μόλις ὁμιλήσει· ἀπαξ εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν· οὔτε μὲ ἦλθε διόλου εἰς τὴν ιδέαν μου νὰ περιμένω ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν πράξίν μου. Τί συνέβη ὅμως; Μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας ἠσθένησα. Τότε ἔπρεπε νὰ ἰδῆτε, παιδιά μου, πῶς ὁ καλὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος μὲ ἀντήμειψε διὰ τὴν μικράν μου ἐκδούλευσιν. Δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ προσκέφαλόν μου. Καθ' ἡμέραν μ' ἔστελλε τὴν ὑγιεστέραν τροφὴν ὅπου ἠμποροῦσε νὰ εὔρη. Χωρὶς νὰ τὸ ἤξεύρω, ἀνέβη εἰς τὴν πόλιν, ἢ ὅποια ἀπέχει δύο ὥρας ἀπὸ τὸν λιμένα καὶ μὲ ἔφερε τὸν καλλίτερον ἰατρόν.

Ἐμεινε πλησίον μου ἕως ὅτου ἀνέλαβον ἐντελῶς, ἐν ᾧ χωρὶς τὴν βοήθειάν του ἴσως ἀπέθνησκα. Ἔχετε λοιπὸν ὡς κανόνα σας ν' ἀγαπᾶτε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι σας περιστοιχίζουσιν, καὶ νὰ φροντίζετε ὅσον τὸ δυνατόν νὰ τοὺς εὐχαριστήτε. Ὅταν βλέπετε τινὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην τῆς βοηθείας σας, φαντάζεσθὲ τον εἰς τὴν θέσιν σας, καὶ σας εἰς τὴν θέσιν του, καὶ τότε

λέγετε· τί ἤθελα προσμένει ἀπ' αὐτόν, ἂν ἐγὼ ἤμην αὐτός καὶ αὐτός ἐγώ; καὶ ὅ,τι ἠθέλατε ἐπιθυμεῖ νὰ σᾶς κάμη ἐκεῖνος, κάμετε καὶ σεῖς πρὸς ἐκεῖνο.

Βοήθει νὰ σὲ βοηθοῦν, ἀγάπα ν' ἀγαπᾶσαι.

Σᾶς διηγήθησαν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἓνα μῦθον, διὰ νὰ ἐνθυμηθῆτε τὸ χρέος τῆς ὑπηρετικότητος. Τὸν ἔχετε εἰς τὴν μνήμην σας;

Ἐλευθέριος, ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Εὐμένους ἐσυλλογίσθη τότε καὶ μετὰ ταῦτα ἐδιηγήθη τὸ ἀκόλουθον·

« Ὠργίσθησαν ποτὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος διότι μεταξύ των ὑπηρετοῦντο, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ παύσουν εἰς τὸ ἐξῆς. Πῶς! εἶπον οἱ πόδες, διατί ἡμεῖς μόνοι νὰ σᾶς φέρωμεν καὶ νὰ σᾶς σύρωμεν; Εὐρετε καὶ σεῖς πόδας, ἂν θέλητε νὰ πηγαίνετε. Αἱ χεῖρες εἶπον, διατί νὰ ἐργαζώμεθα ἡμεῖς μόνοι διὰ σᾶς ὅλα; Εὐρετε καὶ σεῖς χεῖρας ἂν χρειάζησθε. Μάλισα, ἐμουρμούρισε τὸ στόμα· μεγάλη ἀνοησία μου εἶναι νὰ μασσῶ ἀδιακόπως τὴν τροφήν διὰ τὸν στόμαχον, διὰ νὰ τὴν χωνεύῃ ἐκεῖνος ἔπειτα μ' εὐκολίαν. Ἄς εὕρῃ στόμα ὅποιος ἔχει ἀνάγκην στόματος. Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἑμοίως παρεξενεύοντο διατί μόνοι νὰ παραμονεύουν καὶ νὰ βλέπουν ἀδιακόπως δι' ὅλον τὸ σῶμα. Τὰ ἴδια εἶπον καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μέλη, καὶ ἠρνήθησαν νὰ ὑπηρετῶνται τὸ ἐν τὸ ἄλλο εἰς τὸ ἐξῆς. Τί ἠκολούθησεν; ἐπειδὴ οἱ πόδες δὲν ἠθελον πλέον νὰ περιπατήσου, οὔτε αἱ χεῖρες νὰ ἐργασθοῦν, οὔτε τὸ στόμα νὰ φάγῃ, οὔτε οἱ ὀφθαλμοὶ νὰ ἰδοῦν, ὅλον τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ μέλη ἤρχισαν νὰ μωραίνωνται καὶ νὰ ἀποθνήσκουν ἀπ' ὀλίγον ὀλίγον. Τότε ἐνόησαν ὅτι ἀνόητα ἔπραξαν, κ' ἐσυμφώνησαν νὰ παρκετήσουν τὸ σχέδιόν των. Ἀπὸ τότε τὸ ἐν μέλος ἤρχισε πάλιν νὰ ὑπηρετῇ τὸ ἄλλο, καὶ ὅλα πάλιν ἐγέναν ὑγιῆ. »

Θαυμάσια διηγήτης, υἱέ μου, ἐξηκολούθησεν ὁ γέρον Τιμαῖος μειδιῶν. Μερικοί, τέκνα μου, ἀπὸ μόνην τὴν ἀδράνειαν δὲν ἔχουν προθυμίαν νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἄλλοι ὁμως καὶ ἀπὸ φθόνον. Ὡ! ὁ φθόνος! εἶναι κακὸν ἐλάττωμα! Ἰπάρχουν ἀνθρωποὶ ἀνόητοι εἰς τὸν κόσμον, οἱ ὅποιοι συνεῖθισαν ποτὲ νὰ μὴν εὐχαριστῶνται μὲ ὅ,τι ἔχουν οἱ ἴδιοι, καὶ

διὰ τοῦτο δυσαρεστοῦνται ὅταν βλέπουν ἢ ἀκούουν ὅτι ἄλλοι εἶναι ὡς αὐτοὶ ἢ περισσότερο ἀπὸ αὐτοὺς εὐτυχεῖς. Ἡ ὅταν ἀκούουν νὰ ἐπαινεῖται τις διὰ τὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα ἔχει αὐτοὶ λυποῦνται. Ἡ θλίψις αὐτὴ τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων ὀνομάζεται φθόνος. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἠξεύρητε ὅτι οἱ φθονεροὶ ἄνθρωποι μισοῦνται παντοῦ, διότι μὴ εὐχαριστοῦμενοι ὅταν εὐτυχοῦν ἄλλοι, οὔτε νὰ τοὺς βοηθοῦν θέλουν, οὔτε καλὰς συμβουλὰς νὰ τοῖς δίδουν. Τί κερδίζουσι ὅμως οἱ μωροὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι; Τί; Δυσαρέσκεια μόνον. Ἄν ἦσαν φρόνιμοι ἤθελον χαίρεσθε διὰ τῶν συναδέλφων των τὴν εὐτυχίαν, καὶ τότε οἱ συναδέλφοι των ἤθελον χαίρεσθε διὰ τὴν εὐτυχίαν αὐτῶν καὶ ἤθελον τοὺς συνδράμει. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀνόητοι πράττουν τὸ ἐναντίον, καὶ τοῖς συμβαίνει ὅ,τι συνέβη εἰς τὸν μικρὸν Πέτρον Σφηκίαν, τοῦ ὁποῖου νομιζῶ ὅτι σὰς διηγήθη τὴν ἱστορίαν. Ὅχι;

Τὰ παιδιὰ δὲν ἐνθυμοῦντο νὰ τὴν ἤκουσαν, καὶ ὁ Τιμαῖος ἐξηκολούθησεν.

Ὁ Πέτρος Σφηκίας ἦτο υἱὸς ἀγαθοῦ πατρὸς ὁ ὁποῖος ἐξώδευεν ὅλην του τὴν περιουσίαν διὰ ν' ἀναθρέψῃ καλὰ τὸν υἱόν του, καὶ τὸν ἐξεῖλεν εἰς τὸ ἴδιον σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εἶχα ἄλλοτε σχολῆ καὶ ἐγὼ ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου. Εἰς τὸ σχολεῖον ὅμως ἦσαν πολλὰ παιδιὰ πλουσιωτέρων ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα εἶχον λαμπρότερα φορέματα ἀπὸ τὸν Πέτρον. Αὐτὸ τὸν δυσηρέστησε τὸν ἀνόητον. Δὲν ἔφθασεν ὅμως τοῦτο, ὅλλ' ἐφιλοτιμεῖτο νὰ φθείρῃ καὶ νὰ βρομίζῃ δασάκις ἐνδύνετο τῶν ἄλλων τὰ φορέματα. Τοῦτο ἦτο κάκιστον καὶ μ' ὄλον τοῦτο ἤμποροῦσε νὰ διορθωθῇ ἢ διαθεσῆς του, ἂν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τῶν διδασκάλων τὰς συμβουλὰς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὰς ἤκουε, τὸ ἐλάττωμά του κῦζανε, καὶ οἱ συμμαθηταὶ του τὸν ἔδωσαν διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα Σφηκίας, τὸ ὁποῖον ἐξέφραζε τὴν διάθεσίν του, καὶ τὸ ὁποῖον τὸν ἔμεινεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ φθονῇ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις τῶν συναδέλφων του, καὶ ἐτάραττε μὲ τόσην ἐπιμονὴν πάντοτε τὰ παιγνιδία μας, ὥστε ὁ διδάσκαλος ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ ἔρχηται εἰς αὐτά. Αὐτὸ τὸν ἐθύμωσεν ἀκόμη περισσότερο καὶ ἡ λύπη του, διότι ἡμεῖς ἤμεθα εὐχαριστημένοι,

δὲν τὸν ἄφινε νὰ προσέχη καὶ εἰς τὰ μαθήματα. Διὰ τοῦτο ποτὲ ὅταν ἐξετάζετο δὲν ἠμποροῦσε ν' ἀποκριθῆ καθὼς οἱ ἄλλοι ἀπεκρινόμεθα. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἐξέφραζον διὰ τοῦτο εἰς ἡμᾶς τὴν εὐχαρίστησίν των, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὴν δυσαρτέκειαν.

Ἄλλη λύπης αἰτία.

Τὸ πάθος τοῦ αὐτοῦ ἤϋξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἀπὸ βαθμὸν εἰς βαθμὸν, τόσον, ὥσε μετ' ὀλίγον καιρὸν τίποτε ἐπωφελεὲς δὲν ἠμποροῦσε νὰ μάθῃ, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἦτο πάντοτε ἀγανακτισμένη καὶ δυσαρεστημένη. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέρασεν ὁ καλλίτερος καιρὸς τῆς νεότητός του χωρὶς νὰ μάθῃ καμμίαν γνῶσιν ἢ ὁποία νὰ τὸν χρησιμεύσῃ ἔπειτα εἰς τὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο πάντοτε ἔπρεπε νὰ θλίβετε βλέπων ὅτι κανεὶς δὲν ἠθελε νὰ ἔχη σχέσιν μαζὶ του, διότι ὅλοι τὸν ἐφοβοῦντο καὶ τὸν ἀπέφευγον. Καὶ οἱ δεδάσκαλοι βλέποντες ὅτι ἦτο ἀδιόρθωτος, καὶ ὅτι δὲν ἔμεινεν ἐλπίς νὰ μάθῃ τίποτε, τὸν ἀπέβηχον.

Ὁ τεθλιμμένος πατήρ του ἠθέλησε νὰ τὸν στείλῃ εἰς ἄλλο σχολεῖον, κ' ἐκεῖ ὅμως δὲν τὸν ἠθελον διότι εἶχον ἀκούσει περὶ τῆς κακῆς διαθέσεώς του. Τότε ἠθέλησε νὰ τὸν μάθῃ τέχνην. Ὁ τεχνίτης ὅμως εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ἔφερον, εἶπεν· Ἄν οἱ σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι δὲν ἠμπόρισαν νὰ τὸν μάθουν τίποτε, δὲν ἠμπορῶ οὐτ' ἐγώ. — Ὅλ' αὐτὰ τόσον ἐλύπησαν τὸν πατέρα του, ὥσε μετ' ὀλίγον ἀπέθανε.

Τότε ὁ Σφηκίας ἔμεινεν εἰς ἀμηχανίαν· χωρὶς κατάστασιν, χωρὶς καμμίαν γνῶσιν, χωρὶς φίλους, τί νὰ ἐπιχειρισθῆ; Ἦναγκάσθη νὰ περιφέρηται ὡς ἀγύρτης καὶ ὡς τυχοδιώκτης εἰς τὸν κόσμον, καὶ νὰ ζητεῖ τὴν ἄκραν τῆς τραπέζης. Ἡ τὸ παλαιὸν φόρεμα ἐκείνων, τῶν ὁποίων ὅταν ἦτο νέος ἐπροσπάθει μὲ κάθε τρόπον νὰ καταστρέψῃ τὰς ἡδονάς. Εἶπέτε παιδί μου, θέλετε νὰ ἦσθε εἰς τὴν θέσιν τοῦ Πέτρου Σφηκίας; Τί ἐρωτῶ; Ποῖο ποτὲ θέλει τὴν δυστυχίαν του;

Ἀποφεύγετε ἐπομένως τὸ ἐλάττωμα τοῦ φθόνου ἐπιμελῶς, κ' ἐξ ἐναντίας χαίρετε διὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν εὐτυχίαν, καὶ λυπεῖσθε διὰ τὰς δυστυχίας των.

- Κακῶς καρδίαι εὐγενεῖ τὰ ξένα πάθη φέρουν,
- Μὲ θλιβομένους θλίβονται, μὲ χαίροντας συγχαίρουں.

Διὰ νὰ κατορθώσῃτε ὁμῶς τούτο πρέπει πρῶτον νὰ ἐξαλείψῃτε τὴν *ὑπερηφάνειαν* καὶ *ὑπεροψίαν* ἀπὸ τὴν καρδίαν σας, διότι ὁ ὑπερόπτης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαντάζεται ὅτι τὸ πᾶν δι' αὐτὸν μόνον ἐπλάσθη, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑποφέρει νὰ βλέπῃ καὶ ἄλλους νὰ εὐτυχοῦν καθὼς καὶ αὐτὸς ἢ περισσότερον ἀφ' ὅ,τι αὐτός. Διὰ τοῦτο ἔκπαλαι ἦτο ὁ φθόνος ἀδελφός τῆς ὑπεροψίας. Ὁ ὑπερόπτης ὁμῶς δὲν δύναται οὔτε εὐτυχῆς νὰ ἦναι ποτέ· διότι πότε βλέπει ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνώτερα ἀπ' αὐτὸν προτερήματα καὶ ἀγανακτεῖ, πότε βλέπει ἄλλους ἔχοντας τὰ αὐτὰ προτερήματα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς ἔχει, καὶ δυσαρεστεῖται πάλιν διατί νὰ μὴν ἦναι ὁ μόνος ὅστις τὰ ἔχει. Πόσον ἀσθενὲς πρέπει νὰ ἦναι τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅλαι του αἱ προσπάθειαι ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τὸν μακρύνωσι τοῦ σκοποῦ του. Διότι ἐπιθυμῆ μὲν τὰς τιμὰς καὶ προτιμήσεις, ἀλλ' ὦν πρὸς ἕκαστον ὑπεροπτικός καὶ περιφρονῶν ὅλους περιφρονεῖται καὶ αὐτὸς ἀπὸ ὅλους, καὶ τοῦτο τὸν λυπεῖ πάλιν καιρίως. Ἐνῶ ἂν ἐξ ἐναντίας ἦτο μετριόφρων, φιλόφρων καὶ περιποιητικός πρὸς τοὺς ἄλλους, ἤθελον καὶ οἱ ἄλλοι προσφέρεσθαι πρὸς αὐτὸν ὁμοίως, καὶ τοῦτο ἤθελε τὸν χαροποιεῖ· διότι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐπίσης διατεθειμένοι νὰ τιμῶσι καὶ ν' ἀγαπῶσιν ὅποιον τοὺς τιμᾷ καὶ ἀγαπᾷ, καθὼς καὶ νὰ μισῶσι καὶ νὰ περιφρονῶσιν ὅποιον τοὺς μισεῖ καὶ προσφέρεται μὲ περιφρόνησιν πρὸς αὐτούς. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον ὅτι «εἰς τὴν ὑπεροψίαν ἡ πτώσις ἔπεται». Ὄταν ὁμῶς ὁμιλῶ περὶ *ὑπεροψίας*, μὴ νομίσητε ὅτι ἐννοῶ τὴν φιλοτιμίαν, ἢ ὁποία εἶναι ὄχι ἐλάττωμα ἀλλ' ἀρκετὰ ἀναγκαῖα. Θὰ προσπαθῆσω νὰ σᾶς καταστήσω διαφορὰν μεταξὺ τῶν δύο καταληπτῆν.

Ἡ τιμὴ πρὸς τὴν ὁποῖαν ἀποβλέπει ὁ ὑπερόπτης, καὶ ἡ ὁποία εἶναι συγχρόνως πολῦτιμος καὶ εἰς τὸν φιλότιμον, συνίσταται εἰς τὴν καλὴν ὑπόληψιν τὴν ὁποῖαν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν περὶ ἡμῶν καὶ τῆς διαγωγῆς μας· ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ αἰσχύνη συνίσταται εἰς τὴν κακὴν ὑπόληψιν τὴν ὁποῖαν ἔχουν περὶ τῆς διαγωγῆς μας καὶ περὶ ἡμῶν. Ἀλλὰ ὑπάρχει ἀληθῆς καὶ ψευδῆς αἰσχύνη. Ὄταν δηλαδὴ τὸ ἀγαθὸν ἢ κακὸν, τὸ ὁποῖον περὶ ἡμῶν λέγεται, εἶναι ἀληθῶς ἀγαθὸν ἢ κακὸν καὶ ἡ κρίσις τῶν

ἀνθρώπων ὅτι ἐπράξαμεν τοῦτο εἶναι ἀληθῆς ἐπίσης, τότε ἡ τιμὴ ἢ ἡ αἰσχύνη εἶναι ὁμοίως ἀληθῆς. Ἄν ἐξ ἐναντίας ἐπαινώμεθα ἢ κατηγορώμεθα χωρὶς νὰ ἤμεθ' ἄξιοι ἐπαίνου ἢ κατηγορίας, τότε μᾶς ἀποδίδεται ψευδῆς τιμὴ ἢ ψευδῆς αἰσχύνη, ἥτις οὔτε μᾶς τιμᾷ πραγματικῶς οὔτε μᾶς κατασχύνει.

Ἡ πρώτη λοιπὸν διαφορὰ μεταξὺ τοῦ φιλοτίμου καὶ τοῦ ὑπερόπτου συνίσταται εἰς ὅτι ὁ μὲν προσπαθεῖ ν' ἀπολαύσῃ τὴν καλὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν δι' ἀληθῶς καλῶν ιδιοτήτων καὶ πράξεων, ὁ δὲ νὰ τὴν ἀρπάσῃ ὅπωςδῆποτε, εἴτε δικαίως εἴτε ἀδικῶς. Ὁ φιλότιμος ἀφορᾷ πρὸς μόνην ἀληθῆ τιμὴν, ἢ μᾶλλον πρὸς μόνον τὸ ἀγαθὸν τοῦτο, καὶ ῥέπει πρὸς αὐτὸ ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἐπαινεῖτο καὶ ἂν δὲν ἐτιμᾶτο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ ὑπέροπτος ἐξ ἐναντίας θέλει νὰ ἐπαινῆται μόνον καὶ νὰ τιμᾶται, ἀδιαφορῶν ἂν ἀξίζη ἢ ὄχι. Ὁ μὲν πρῶτος ἐπομένως ποτὲ δὲν θέλει πράξει τίποτε ἀγενῆς διὰ νὰ προχωρήσῃ, ὁ δὲ δεύτερος ἀδιαφορεῖ ἂν ἦναι εὐγενῆς ἢ αἰσχρὰ ἢ δικηγωγὴ του, ἀρκεῖ μόνον δι' αὐτῆς νὰ ἐπαινῆται καὶ νὰ προχωρῇ.

Ἄλλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο εἶναι ὅτι, ὁ μὲν φιλότιμος ὑποφέρει νὰ βλέπῃ καὶ ἄλλους ἔχοντας προτερήματα, διὰ τὰ ὁποῖα νὰ ἐπαινῶνται, ἐνῶ ὁ ὑπερόπτης δὲν ὑποφέρει, ἀλλὰ θεωρεῖ ὡς ἄκανθαν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν του πᾶσαν ἀγαθὴν ιδιότητα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, πᾶσαν πρᾶξίν των ἀξιέπαινον, οὐδ' ἡσυχάζει, οὐδ' ἀναπαύεται πρὶν καταστρέψῃ τὴν καλὴν ὑπόληψιν τὴν ὁποῖαν ἀπολαμβάνουν.

Διὰ τοῦτο οἱ ὑπερόπται ὑπόκεινται κοινῶς εἰς τὸ χαμερπὲς τῆς συκοφαντίας ἐλάττωμα. Ἄμα μάθουν τινὸς τὸ ἐλάχιστον σφάλμα, τὸ διαδίδουν, καὶ γελοῦν, καὶ χαίρονται ὅτι ὁ ἄλλος ἔσφαλε. Πολλάκις ὅταν δὲν ἀνακαλύπτουν σφάλματα, ψεύδονται, καὶ πλάττουν σφάλματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε ποτὲ ὁ πλησίον των, καὶ τὰ διαδίδουν. Ὅταν ἐξ ἐναντίας παρατηρήσουν κανὲν προτέρημα του, ἀποφεύγουν μετὰ προσοχῆς νὰ ὁμιλήσουν περὶ αὐτοῦ, ἢ ἂν ἄλλοι ἀναφέρουν, προσπαθοῦν αὐτοὶ νὰ τὸ σμικρύνουν ἢ νὰ τὸ μετασχηματίσουν, ὥστε νὰ φανῇ ὡς ἐλάττωμα. Λοιπὸν, παιδιά μου, πῶς σᾶς φαίνονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;

Ω! ἀχρεῖτοι ἄνθρωποι εἶναι αὐτοὶ, ἐφώναξαν τὰ παιδιά.

Ναί, ἀχρεῖοι, ἀπεκρίθη ὁ γέρων, ἀλλὰ καὶ ἀνόητοι ἐνταυτῷ, μ' ὅλον ὅτι κατ' ἄλλα φαίνονται πονηροί. Διότι μὲ τὸν τρόπον τῶν κατορθόνου νὰ γίνωνται μισητοὶ εἰς ὅλους, καὶ κανεὶς νὰ μὴ θέλῃ τὴν συναναστροφὴν τῶν, διὰ τὸν λόγον ὅτι κανεὶς δὲν θέλει νὰ κατηγορηθῆται καὶ νὰ περιφρονῆται. Διὰ τοῦτο ὁ συκοφαντῆς δὲν ἔχει ποτὲ ἀληθῆ φίλον καὶ ὡς συντρόφους τοῦ ἔχει μόνους τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι ἐσυνείθισαν καὶ αὐτοὶ νὰ κατηγοροῦν. Ἐνόσω οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι εἶναι παρόντες, ὦ! πόσον φίλοι φαίνονται μεταξύ τῶν, καὶ πόσα κακὰ λέγουν ὁμοῦ περὶ τῶν ἀπόντων! μόλις ὁμοῦ ἐχωρίσθησαν καὶ ἀρχίζει ὁ εἷς νὰ κατηγορῆ τὸν ἄλλον ὅσον ἠμπορεῖ. Ἀξίολογοι φίλοι! Τί λέγετε; Πολλοὺς ἢ ἐπιθυμία μόνη νὰ ἐπιδείξουν πνεῦμα παρασύρει εἰς διαβολὴν καὶ συκοφαντίαν. Χλευάζοντες παρόντας ἢ ἀπόντας θέλουσι νὰ κινήσουν τὸν γέλωτα τῆς συναναστροφῆς, καὶ ἅμα ἐπέτυχον τοῦτο ἅπαξ, αὐξάνει ἢ ἐπιθυμία τῶν τοῦ νὰ καθιστοῦν ἄλλους γελοίους καὶ περιφρονητοὺς εἰς τοσοῦτον, ὥστε ὡς τέλος δὲν ἠμποροῦν πλέον ν' ἀντιστάθουσι εἰς αὐτήν.

Ἀποφεύγετε λοιπὸν, φίλοι μου, κάθε εἶδος χλευασμοῦ, καταλαλιᾶς, κ' ἐξεναντίας προσπαθεῖτε νὰ ὁμιλήτε περὶ ὅλων τῶν ἀνθρώπων. καὶ κυρίως περὶ ἀπόντων, ἐκτὸς κατεπειγούσης ἀνάγκης, καλὰ μόνον πάντοτε, ἢ ἂν ἠξέυρητε κακὸν τίποτε περὶ κανενὸς ἀποσιωπᾶτέ το, ἐνόσω ἰδιαιτέρον καθῆκον δὲν σᾶς ἀναγκάζει νὰ ὁμιλήσητε. Ὅσάκις ἀκούετε ἄλλους νὰ καταλαλοῦν παρόντων σας κατ' ἀπόντος, κηρύττεσθε ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὑπερασπίζεσθε ἢ δικαιοῦντέ τον ὡς δύνασθε. Τοῦτο θέλει σᾶς καταστήσει ἀγαπητοὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅλοι θέλουσι κλίνειν νὰ σᾶς ἀνταποδίδουν τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν, ὅταν ἀπόντες κατηγορῆσθε ἐμπρὸς τῶν.

• Ἐπαινέι τὰ ἐπαινετὰ,
Φυλάττει μὴ κατηγορῆς,
Συγκάλυπτε ἂν ἠμπορῆς,
Τῶν ἀδελφῶν σου τὰ μεμπτὰ,
Καὶ ἂν ἔχῃροι σου τοὺς θαρρόεις. •

Ἐν γένει, παιδιὰ μου, μὴ ἀμφιβάλλετε ὅτι οἱ περισσότεροι

ἄνθρωποι θέλουν προσφέρεσθε πρὸς σᾶς ἀπαραλλέκτως ὡς προσφέρεσθε καὶ σεῖς πρὸς αὐτούς. Ἄν ἦσθε μετριόφρονες, πρόθυμοι καὶ φιλικοὶ πρὸς ἄλλους, πρόθυμοι, φιλικοὶ, καὶ μετριόφρονες θέλουν εἶσθαι καὶ ἐκεῖνοι πρὸς σᾶς. Πρὸ πάντων ὅμως ἐστὶ βέβαιον ὅτι ἀγαπῶνται ὅσοι « προσφέρονται μὲ φιλικὸν τρόπον », ἐνῶ οἱ μεμφίμοιροι καὶ σκυθρωποὶ μισοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Κανεὶς σχεδὸν δὲν δύναται ν' ἀντισταθῇ εἰς πρόσωπον φιλικὸν καὶ φαιδρὸν, καὶ βιάζεται καὶ μὴ θέλων ν' ἀγαπᾷ τὸν ὅστις τὸ ἔχει. Ἐπίσης μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχωμεν κλίσιν πρὸς ἄνθρωπον ὅστις πάντοτε παραπονεῖται καὶ φαίνεται πάντοτε κατηφής. Τοῦ τοιοῦτου κανεὶς δὲν ἀγαπᾷ τὴν συναστροφὴν, διότι εὐχαρίστησιν δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὐρῇ εἰς αὐτήν. Ὡς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσωμεν ἀκόμη διατάζομεν, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐχαριστεῖ μὲ τόσον ξυγὸν πρόσωπον, ὥστε ἀμφιβάλλομεν ἂν τὸν εὐηρεστήσαμεν ἢ ἂν τὸν δυσηρεστήσαμεν. Δι' ὅλ' αὐτὰ οἱ τοιοῦτοι ἔχουν σπανίως ἀληθεῖς φίλους, καὶ σπανίως οἱ ἄνθρωποι προθυμοποιοῦνται νὰ τοὺς συνδράμωσι, διότι ὡς πρῶτην ἀμοιβὴν τῆς συνδρομῆς των περιμένουν καὶ φιλικὸν πρόσωπον.

Οἱ μεμφίμοιροι κλίνουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς τὸν θυμὸν. Ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν τοῖς συμβῇ, καὶ λάθος ἢ ἀστειότης ἂν ἦναι γίνονται ἐκτὸς ἑαυτῶν, καὶ κτυποῦν, καὶ βροντοῦν καὶ ὑβρίζουν ὡς μανιακοί. Κακὴ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὴ, καθιστῶσα τὸν πάσχοντα δυστυχῆ διότι ὁ θυμὸς εἶναι εἶδος λύσσης εἰς τὴν ὁποίαν πράττομεν διαφόρους πράξεις δι' ἃς μετὰ ταῦτα μετανοοῦμεν. Ἐντυπώσατε εἰς τὴν μνήμην σας τὸ ἐξῆς γνωμικόν:

Ὅταν θυμόνης, τέκνον μου, τὸν ἑαυτὸν σου βλάπτεις,

τὴν φλόγα ὅπου ἔπρεπε νὰ σβύσῃς τὴν ἀνάπτεις.

Σᾶς διηγήθην εἰς διαφόρους περιστάσεις θλιβερὰς ἱστορίας περὶ θυμοῦ, καὶ ἂν ἦτο ἀνάγκη ἠμποροῦσα νὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ ἄλλας περὶ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐξ αἰτίας τοῦ θυμοῦ των κατήντησαν φονεῖς, καὶ ἀπέθανον εἰς τὴν λαιμητόμον. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις δὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν τοιαύτην καταστροφὴν, ὁ θυμὸς μόνον αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν μᾶς καθιστᾷ ἱκανῶς δυστυχεῖς. Εἶδετε, παιδιά μου, ποτὲ ἄνθρωπον θυμωμένον;

Ω! βέβαια, πάτερ, απεκριθήσαν τὰ παιδιά. Οἱ δύο ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ταῖς προάλλαις ἐπάλαιον εἰς τὸν δρόμον, ἦσαν πολλὰ θυμωμένοι.

Αἱ! Παρατηρήσατε τί ὁμοιάζον οἱ παράφρονες ἐκεῖνοι; πῶς τὰ πρόσωπά των εἶχον διαστραφῆ, πῶς οἱ ὀφθαλμοὶ των ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐκαίοντο, πῶς ἔπτυν ἀφροὺς ἀπὸ τὸ στόμα των, καὶ πῶς ἀπὸ λύσσαν οὔτε νὰ ὁμιλήσουν ἐδύναντο; Νομίζετε ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἦσαν πολλὰ εὐτυχεῖς, καὶ δὲν ἐφαίνοντο ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν των πόσον ἐπασχον ἐσωτερικῶς; Ω! βεβαίως ὁ θυμὸς εἶναι ὀδυνηρὸν αἶσθημα.

Προσθέσατε ἀκόμη ὅτι ἐπειδὴ καὶ δυσάρεστος κ' ἐπικίνδυνος εἶναι τῶν θυμωμένων ἀνθρώπων ἡ συναναστροφή, διὰ τοῦτο καθεὶς φεύγει τὴν κοινωνίαν των, καὶ αἱ κοινωνικαὶ καὶ φιλικαὶ ἀπολαύσεις εἶναι εἰς αὐτοὺς ξένα. Ὡς καὶ ἄγνωστοι ἄνθρωποι τοὺς φοβοῦνται ἀκόμη, διότι ἀπὸ τὸ πρόσωπόν των ἐννοοῦν ὅτι εὐκόλως ὀργίζονται, καὶ καθεὶς δίδων τόπον τῇ ὀργῇ τοὺς ἀποφεύγει, ὡς ἀποφεύγει φθοροποιὰ ζῴφια, καὶ φίλον δὲν ἔχουν εἰς καιρὸν ἀνάγκης τὰ τοὺς πλησιάζει. Θλιβερά ἡ κατάστασις!

Ὅχι ἦττον δυστυχεῖς καθιστᾶ ἄλλους ἀνθρώπους ἡ μνησικακία. Ὑπάρχουν δηλαδὴ ἄνθρωποι ὄχι μόνον εὐήθεις ἀλλὰ καὶ παγκάκιστοι ἐνταυτῶ, οἱ ὅποιοι δὲν θέλουν νὰ συγχωρήσουν κανένα κανενὸς σφάλμα, καμμίαν προσβολὴν, ὅσον καὶ ἂν μετάνοι ἐκεῖνος ὅστις τὸν προσέβαλε. Καὶ αὐτοὶ ἐπίσης εἶναι καὶ ἀνόητοι συγχρόνως καὶ ἐπικίνδυνοι, διότι ὅλοι καὶ οἱ ἄριστοι τῶν ἀνθρώπων, πταίουσι πολλάκις, καὶ δύνανται νὰ προσβάλλουν τινὰ, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀπροσεξίας. Τίς ἐπομένως δὲν θέλει φοβεῖσθαι τὴν κοινωνίαν τῶν ἀδιαλλάκτων ἀνθρώπων, ὅταν διὰ τὸ παραμικρότατον, διὰ τὸ τίποτε ἠμποροῦν νὰ γίνουν ἐχθροὶ παντοτεινοὶ ἐκδίκησιν πνέοντες; Τίς πλησιάζει τοιοῦτους ἀνθρώπους, ἢ τί κερδίζουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μὲ τὴν τοιαύτην διαγωγὴν των; Ὁφελοῦνται προξενοῦντες τὴν δυστυχίαν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; Ἄν ζητοῦν νὰ φοβίσουν τοὺς ἄλλους διὰ νὰ μὴ τοὺς προσβάλλουν, φοβίζουσι καὶ τοὺς φίλους των συγχρόνως, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀποφεύγουν νὰ τοὺς συνδράμουν μήπως τοὺς προσβάλουν ἀπρονοήτως. Καὶ δὲν γίνεται δυστυχέστατος ὁ τοιοῦτος;

Ἡ τίς εἶναι δυστυχέστερος ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἀγαπᾷ, κανεὶς δὲν θέλει νὰ συναναστρέφεται, κανεὶς δὲν θέλει νὰ βοηθῆ, καὶ ὅλοι φοβοῦνται;

Ἀσυγκρίτως ἐμφρονέστεροι ἐπομένως εἶναι οἱ εὐδιάλλακτοι ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὅταν προσβληθῶν, λησμονοῦν καὶ συγχωροῦν εὐκόλως τὴν προσβολήν. Οἱ τοιοῦτοι ἀποκτοῦν φίλους ὄχι μόνον ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους προσφέρονται τόσον μεγαλοψύχως, ἀλλὰ καὶ ὅλους ὅσοι ἀκούουν περὶ τῆς διαγωγῆς των. Διότι μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀγαπῶμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς τοὺς ὁποίους ἀνακαλύπτομεν ἀγαθότητα καὶ μεγαλοψυχίαν· καὶ ποτὲ ἂν δὲν εἶδμεν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, διατιθέμεθα ὑπὲρ αὐτοῦ ἅμ' ἀκούσωμεν περὶ τοιαύτης τινὸς εὐγενοῦς πράξεώς του. Εἰπέτε με ἂν ἤμπορῆτε νὰ μνησικακήσετε ποτὲ κατὰ τοῦ νέου Ἰωσήφ, τοῦ ὁποῖου ἀκούσατε νὰ σᾶς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν.

Ἰπῆρχε τὸ πάλαι ἄνθρωπος καλούμενος Ἰακώβ, καὶ ἔχων δώδεκα υἱούς, τοὺς ὁποίους ὅλους ἠγάπα, ἀλλὰ περισσότερον ἀφ' ὅλων τοὺς ἄλλους τὸν νεώριον Ἰωσήφ, διότι ἦτο εὐπειθέστερος καὶ καλλίτερος· τοῦτο ἐλύπει τοὺς ἄλλους καὶ ὁ φθόνος καὶ ἡ κακία των τοὺς ἐνέπνευσαν ὡς καὶ τὸν στοχασμὸν τοῦ νὰ τὸν θανατώσωσι· τὸν ὠδήγησαν ἐπομένως εἰς ἔρημον δάσος, καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς βαθὺν λάκκον ὅπου τὸν ἄφησαν νὰ ἀποθάνῃ τῆς πείνας.

Εἰς ἐνὸς μόνου μεταξὺ των τὴν καρδίαν ἔμεινεν ἀκόμη σπινθήρ εὐσπλαγχνίας διὰ τὸν ἀδελφόν του, καὶ αὐτὸς ἰδὼν ξένους ἐμπόρους, εἰ ὁποῖοι διήρχοντο ἀπὸ ἐκεῖ, παρεκίνησε τοὺς λοιποὺς νὰ τὸν πωλήσωσιν εἰς αὐτοὺς ὡς δούλον, διότι τότε ἠγοράζοντο καὶ ἐπωλοῦντο οἱ ἄνθρωποι καθὼς σήμερον τὰ κτήνη εἰς τὴν ἀγοράν. Οἱ ἔμποροι λοιπὸν ἠγόρασαν τὸν πτωχὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν ἔφεραν μακρὰν εἰς ἄλλον τόπον, οἱ δὲ κακοὶ ἀδελφοί του διηγήθησαν εἰς τὸν πατέρα των ὅτι ὁ λύκος τὸν ἔφαγε.

Ὁ πτωχὸς Ἰωσήφ ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀρκετὰ εὐχарιστημένος εἰς τὸν ξένον τόπον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γυνὴ τοῦ κυρίου του τὸν παρεκίνησε νὰ κάμῃ κακὴν τινα πράξιν, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν συγκατένευσε, τὸν διέβαλεν αὐτὴ εἰς τὸν ἄνδρα της καὶ

αὐτὸς τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακὴν. Εἰς τὴν φυλακὴν τὸν συνέβη νὰ δειχθῆ χρησίμος εἰς ἐπίσημόν τινα ἄνδρα, τὸν ὅποιον ὁ βασιλεὺς εἶχε, δὲν ἤξεύρω διατί, φυλακίσαι ἐπίσης. Ὄταν δὲ αὐτὸς μετ' ὀλίγον καιρὸν ἀπελύθη, ἐνθυμήθη τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν ἐσύστησεν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς τὸν προσεκάλεσε, καὶ γνωρίσας ὅτι ἦτο ἄνθρωπος συνετὸς καὶ τίμιος, τὸν ἠγάπησε καὶ τὸν διώρισε πρῶτόν του ὑπουργὸν μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸ βασίλειόν του.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγους χρόνους συνέβη σιτοδεία μεγάλη. Ὁ Ἰωσήφ ὅστις τὴν εἶχε προῖδει, εἶχε συναῖξει τότε γεννήματα, ὥστε ἠμπόρεσε νὰ θρέψῃ ὅλον τὸν τόπον, ἐνῶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη ἦτο ἔλλειψις μεγάλων τροφῶν, καὶ ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου εἶχε τὴν κατοικίαν του ὁ Ἰακώβ μὲ τοὺς υἱοὺς του. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν γέροντα νὰ πέμψῃ τοὺς υἱοὺς του εἰς τὸν τόπον ὅπου ὁ Ἰωσήφ, τὸν ὅποιον ἐνόμιζεν ἀποθανόντα, εἶχεν ἀκόμη γεννήματα καὶ πρὸς πώλησιν. Μόλις ἔφθασαν οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ ὁ Ἰωσήφ τοὺς ἐγνώρισεν, ἐνῶ αὐτοὶ δὲν τὸν ἐγνώρισαν παντελῶς, διότι εἶχε μεγάλως μεταβληθῆ.

Ἄν ὁ Ἰωσήφ ἦτο μνησίκακος καὶ φιλέκδικος, πῶς δὲν ἠμποροῦσε νὰ βλάψῃ τοὺς ἀδελφούς του; Μόνον γεννήματα ἂν δὲν τοῖς ἔδιδε θὰ ἀπέθνησκον τῆς πείνας. Ἄν ἤθελεν εἶχεν ὅλην τὴν δύναμιν νὰ τοὺς τιμωρήσῃ, νὰ τοὺς ρίψῃ εἰς τὴν φυλακὴν, νὰ τοὺς καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Καὶ μήπως τὸν εἶχον βλάψει ὀλίγον, ἢ μήπως δὲν εἶχε δίκαιον νὰ τοὺς τιμωρήσῃ; Ἀλλὰ τί ἔπραξεν; Ἀφοῦ ἐπίτηδες ὀλίγον τοὺς ἐφόβισε, τοὺς ἔδωσε γνωριμίαν, καὶ ἀντὶ νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ τοῖς εἶπε μόνον· «ἠθελήσατε νὰ μὲ βλάψητε, ἀλλ' ἰδοὺ μὲ ἐβοήθησεν ὁ Θεός.» Μετὰ ταῦτα τοὺς ἐνηγαλίσθη ἀδελφικῶς, προσεκάλεσε καὶ τὸν γέροντα πατέρα του, τοῖς ἔδωσε πολυτελῆ δῶρα, καὶ τοῖς ἐχάρισε τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ τόπου ἐκείνου καὶ πλοῦτη πολλά. Εἶπέτε με τώρα, παιδιά μου, ἠμπορεῖτε νὰ μὴ ἀγαπάτε ἐκεῖνον τὸν Ἰωσήφ; Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ποτὲ δὲν τὸν εἶδετε. Ἄλλοτε θὰ σᾶς διηγηθῶ πλέον ἐκτεταμμένα τὴν ἱστορίαν του.

Ἀκόμη χρεωστῶ νὰ σᾶς συμβουλευσω ν' ἀποφεύγετε καὶ ἄλλο ἐλάττωμα, τὸ ὅποιον βλάπτει πολλοὺς ἀνθρώπους. Ἵπάρχουν

ἄνθρωποι οἱ ὅποιοι δὲν ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν μυστικόν, καὶ διὰ τῆς ἀδολεσχίας των προξενοῦν πολλάκις καὶ ἑαυτῶν καὶ ἄλλων τὴν δυστυχίαν. Ἀνόητοι ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοί, ἐμποδίζοντες τὴν τύχην των μόνοι των. Οἱ ἄκριτοι λόγοι των γεννοῦν πολλάκις φιλονεικίας καὶ ἐχθροπαθείας καὶ συνεχῶς καὶ μεταξὺ φίλων ἀκόμη. Διὰ τοῦτο τοὺς ἀποφεύγει καθείς, καὶ μισοῦνται ἀπὸ ἐκείνους εἰς ὅσους ἐπέφεραν βλάβην. Καθεὶς δὲν τοὺς θέλει εἰς τὴν οἰκίαν του, κανεὶς εἰς τὴν συναναστροφὴν του, ἐνῶ πρὸς ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ φυλάττωσιν ἐχεμύθειαν ἕκαστος ἔχει ἐμπιστοσύνην, καὶ οἱ τοιοῦτοι ὁπωςδήποτε εὐρίσκουν τὸν δρόμον τῆς εὐτυχίας. Ἐνθυμοῦμαι νὰ σᾶς διηγηθῶ ἐν παράδειγμα τοῦτου, τὸ ὅποιον ἀνέγνωσα εἰς τὴν ἱστορίαν.

Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ἤξεύρετε ὅτι ὑπῆρχε τὸ πάλαϊ ἔθνος Ἰσχυρόν, τὸ ὅποιον ἐκαλεῖτο *Ῥωμαῖοι*. Ὁ λαὸς αὐτὸς δὲν εἶχε τότε βασιλεῖς, ἀλλ' ἐδιοικεῖτο ἀπὸ πολλοὺς γέροντας οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο *Γερουσιασταί*. Αὐτοὶ συνήρχοντο ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν καὶ συνεσκέπτοντο περὶ διαφόρων σπουδαίων πραγμάτων, καὶ ὅ,τι ἔλεγον, τὸ ὅποιον δὲν ἔπρεπε νὰ μάθῃ ὁλος ὁ κόσμος, τοῦτο ἦσαν ὅλοι ὑπόχρεοι νὰ φυλάττωσι μυστικόν. Ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν οἱ πατέρες ἔφερον καὶ τοὺς υἱοὺς των εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ μαθαίνουν ἐν καιρῷ τῆς πατρίδος των τὰς ὑποθέσεις, ν' ἀγαπῶσιν αὐτὴν καὶ νὰ φιλοτιμῶνται νὰ γίνουν ἄνθρωποι ἱκανοί.

Τοιοουτρόπως συνώδευε πάντοτε τὸν πατέρα του νέος τις Παππίριος καλούμενος. Ἀφοῦ μίαν ἡμέραν ἐπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον, ἡ μήτηρ του ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτὸν ποία συζήτησις ἔγινεν εἰς τὴν συνεδρίασιν. Ἀγαπητὴ μήτηρ, ἀπεκρίθη ὁ υἱός, ἤθελα νὰ σὲ τὸ εἰπῶ, ἀλλὰ μοὶ τὸ ἀπηγόρευσαν. Ἡ κουφόνους μήτηρ ὅμως δὲν ἐδέχθη αὐτὴν τὴν ἀπολογίαν, ἀλλὰ τὸν ἐφοβέριζεν ὅτι θὰ τὸν τιμωρήσῃ ἂν δὲν τὸ εἰπῇ. Ὁ νέος μὴ ἤξεύρων τί νὰ πράξῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, ἐσοφίσθη τέλος πάντων καὶ τῆς μητρὸς του νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν περιέργειαν, καὶ τὸ χρέος τῆς μυστικότητος νὰ μὴ παραβῇ. Τὴν ἀπεκρίθη ἐπομένως ὅτι ἐσκέφθησαν εἰς τὴν γερουσίαν ἂν δὲν ἦτο καλὸν ἕκαστος ἀνὴρ νὰ λαμβάνῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἀντὶ μιᾶς γυναικὸς δύο.

Μόλις τοῦτο ἤκουσεν ἡ ἀνόητος γυνὴ καὶ ἔτρεξεν ὡς μαινομένη νὰ κοινοποιήσῃ τὸ μυστικὸν εἰς ὄλας τῆς τὰς γνωρίμους. Αὐταὶ ἠγανάκτησαν ὁμοίως, καὶ τῇ ἐπαύριον ἔτρεξαν ὄλαι εἰς τὴν γερουσιάν, κ' ἐφώναζαν κ' ἐθορύβουν τόσον, ὥστε οἱ ἄνδρες ὑπέθεσαν ὅτι ἐτρελλάθησαν αἱ γυναῖκες. Τότε παρουσιάσθη ὁ νέος καὶ εἶπεν ὅτι ὁμολογεῖ τὸ σφάλμα του, ὅτι ἠπάτησε τὴν μητέρα του μὲ τὴν εἰδήσιν διὰ τὴν ὁποίαν παραπονοῦνται αἱ γυναῖκες, μόνον διότι δὲν εὔρεν ἄλλον τρόπον ν' ἀποφύγῃ τὴν περιέργειάν τῆς. Οἱ Γερουσιασταὶ τὸν ἐπέπληξαν μὲν ὅτι δὲν προσεφέρθη μὲ τὸ ἀνῆκον σέβας πρὸς τὴν μητέρα του, ἀλλὰ συγχρόνως τὸν ἠγάπησαν ὅλοι διὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἐχεμύθειαν του, καὶ μ' ὅλον ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν παντός κινδύνου ἐμπόδισαν τοὺς πατέρας νὰ ἐρχωνται τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ συμβούλιον μὲ τοὺς παιδᾶς των, εἰς τὸν νέον Παπίριον ὅμως ἐπέτρεψαν εἰς ἰδιαιτέραν τιμὴν νὰ παρευρίσκειται πάντοτε εἰς τὰς συνεδριάσεις. καὶ τῷ ἔδωκαν ἀκόμη ἰδιαιτέρον ὄνομα εἰς τὴν περιστασιν αὐτὴν ἀναγόμενον, τὸ ὁποῖον μεταδιδόμενον εἰς τοὺς ἀπογόνους του, ἤθελε διαιωίσει τὴν μνήμην τῆς ἀξιεπαίνου ἐχεμυθίας του.

Σὰς διηγήθην τὴν ἱστορίαν αὐτὴν μόνον διὰ νὰ ἰδῆτε πόσον οἱ ἄνθρωποι ἐκτιμοῦν καὶ ἀνταμείβουν τὴν ἐχεμύθειαν. Διότι ἐννοεῖτε ὅτι διόλου καλὰ δὲν ἔπραξεν ὁ νέος ν' ἀπατήσῃ τὴν μητέρα του ὁμοίως καὶ ἡ μήτηρ δὲν ἔπραξε καλῶς νὰ ζητῇ νὰ μάθῃ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ μὴ φροντίζῃ διόλου, καὶ τὰ ὁποῖα ὁ υἱὸς τῆς δὲν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ εἰπῇ.

Διὰ τοῦτο φυλάττεσθε, τέκνα μου, καὶ μὴ λέγετε ποτὲ ὅτι ὑποθέτετε ὅτι ἄλλοι δὲν θέλουν νὰ γίνῃ γνωστὸν. Ἀλλέως καθεὶς θὰ σὰς φεύγῃ ὡς προδότας, καὶ ποτὲ δὲν θέλετε ἀποκτήσει φίλον πιστὸν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ στήθος νὰ δύνασθε ἀσφαλῶς νὰ καταθέσητε τὰ ἴδια μυστικά σας. Διὸτι ὁ προδότης μισεῖται ἀπὸ καθένα, καὶ ἀπ' ἐκείνους ἀκόμη τοὺς ὁποίους ὑπηρετεῖ. Μόνον ἀνόητοι ἐπομένως, ὅσοι δὲν ἐννοοῦν ὅτι κυρίως βλάπτουν τὸν ἑαυτὸν των διὰ τοῦ ἐλαττώματος τούτου, δύνανται νὰ ὑποπέσωσιν εἰς αὐτό. Ἔστε σεῖς φρονιμώτερα, ὦ παιδιὰ μου, καὶ ἐνθυμεῖσθε τὸ γνωμικὸν τοῦτο.

Ἐσο πιστός, συνείθιζε νὰ ὀμιλῆς ὀλίγα,
Τὸ μυστικόν σου φύλαττε, καὶ ὅταν πρέπει σίγα.

Οἱ ἀνοητότεροι ὁμως καὶ χειρίστοι τῶν ἀνθρώπων εἶναι οἱ ἀχάριστοι, ὅσοι δηλ. λησμονοῦν ὅτι εὐεργετήθησαν ἢ ζητοῦν ἀκόμη καὶ νὰ βλάψουν τοὺς εὐεργέτας των. Ἡ διαγωγὴ των ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ συνδράμουν ποτὲ κανένα ἄνθρωπον· διότι ἂν δὲν θέλουν νὰ εὐεργετήτουν ἐκεῖνον ὅστις πρῶτος τοὺς εἶχεν εὐεργετήσει, πῶς θέλουν ἔχει τὴν προθυμίαν ταύτην πρὸς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν εἶδον καλόν; Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι καταντοῦν δυστυχέστατοι· διότι ἀφοῦ ἅπαξ δείξουν πόσον κακῶς ἀνταμείβουν τὰς ἐκδουλεύσεις τὰς ὁποίας λαμβάνουν, κανεὶς πλέον δὲν ἔχει ὄρεξιν νὰ τοῖς φανῆ χρήσιμος. Τὸν ἀχάριστον ἐπομένως βδελύττεται ἕκαστος ὡς ἐπικινδόνον τέρας, καὶ καθεὶς ἀποφεύγει τὴν κοινωνίαν του κατὰ δύναμιν.

Εἰπέτε με π. χ. ἂν ἠμπορῆτε ποτὲ ν' ἀγαπήσετε τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου θὰ σὰς διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Ἰγγελος.

Ὁ Ἰγγελος αὐτὸς ἦτο ἔμπορος. Ἐπ' ἐλπίδι νὰ κερδίσῃ πολλὰ χρήματα ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, τόπον μακρυνόν, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχε τότε ἀνακαλυφθῆ. Τότε ἀκόμη ὁ τόπος ἐκεῖνος ἑκατοικεῖτο ἀπὸ ἀγρίους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὡς τὰ ἄγρια θηρία διέτριβον εἰς τὰ δάση. Ὁ διάπλους τοῦ ἦτο θαυμάσιος. Ὡς ὁμως ἔφθασε πλησίον εἰς τῆς Ἀμερικῆς τὰ παραθαλάσσια, ἀνηγέρθη διὰ μιᾶς σφοδρᾶ τρικυμία, ἡ ὁποία ρίψασα εἰς τοὺς βράχους τὸ πλοῖον τὸ κατεσύντριψεν. Ὅσοι ἐπιβάται δὲν ἤξευραν νὰ κολυμβοῦν, ἐπίνησαν, καὶ ὅσοι μὲ πολλοὺς ἀγῶνας ἔφθασαν εἰς τὸ παραθαλάσιον ἐφονεύθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγρίους. Μόνος δ Ἰγγελος κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ πλησίον δάσος, καὶ νὰ κρυφθῆ εἰς χαμόκλαδα, ὅπου ἐρρίφθη προσμένων μὲ ἀπελπισίαν ἢ ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πείνῃ ἢ νὰ φονευθῆ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους.

Ἐκεῖ ἤκουσε ταραχὴν· ἐν ἄγριον κοράσιον ἐπήδησεν ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα, τὸν εἶδε κείμενον ἐκεῖ καὶ ἐστάθη. Ἀντὶ ὁμως νὰ τὸν βλάψῃ τὸν ἠτένισε μὲ τρόπον φιλικόν, καὶ μὲ νεύματα τὸν ἐπροσέλεισε νὰ τὴν ἀκολουθήσῃ· τὴν ἠκολούθησε, καὶ αὐτὴ τὸν

ἔφερον εἰς μικράν καλύβην, ὅπου μειδιῶσα τῷ ἐνέπνευσε θάρρος, τῷ ἐπρόσφερε διάφορα εἶδη καρπῶν, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὴν πεινᾶν του, καὶ τῷ ἔδειξε πηγὴν ὕδατος, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἤμπορούσε νὰ πίνη, ἐκτὸς τούτου τὸν ἐφύλαττε πιστῶς, καὶ φιλανθρώπως ἐπαγρύπνει μὴ πάθῃ τὸ παραμικρόν.

Οὕτως ἔζησαν ἱκανὸν καιρὸν ἀγαπώμενοι πάντοτε περισσότερον, ἕως ὅτου τὴν ἔλαβε τέλος πάντων γυναϊκά του. Μόνοι των ἐφεύρον γλῶσσαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐκοινοποιοῦν τὰς ἰδέας των πρὸς ἀλλήλους, καὶ τοιοιυτοτρόπως διηγήθη ὁ Ἰγγελος εἰς τὴν Ἰερικῶ (οὕτως ὠνομάζετο τὸ ἀγαθὸν ἄγριον κοράσιον) πολλὰ περὶ τῆς πατρίδος του· πόσον διαφέρει ἡ πόλις ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἔρημον εἰς τὴν ὁποῖαν κατοικοῦν, πῶς κατοικοῦν εἰς μεγάλας οἰκίας· περιπατοῦν μὲ δόχηματα, φοροῦν λαμπρὰ φορέματα καὶ τόσα ἄλλα ἀκόμη. «Ἄν ἤμην ἐκαὶ μαζῆ σου, τὴν ἔλεγε, πόσον εὐτυχῆ δὲν θὰ σὲ κατέσταινα!»

Τὸ ἀγαθὸν κοράσιον ἔκλαιε τότε πολλάκις ἀπὸ χαρὰν, καὶ ἔτρεχεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον διὰ νὰ ἰδῆ ἂν φαίνεται κανὲν πλοῖον, τὸ ὁποῖον νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τέλος πάντων ἦλθε τρέχουσα μίαν ἡμέραν πρὸς τὸν Ἰγγελον μὲ τὴν ἀγγελίαν ὅτι φαίνεται πλοῖον. Τὸ πλοῖον ἀράξαν ἐν τούτοις τοὺς παρέλαβε καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς μετέφερεν εἰς νῆσον, ὅπου οἱ ἄνθρωποι πωλοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν, ὡς ἡμεῖς πωλοῦμεν τοὺς βόας. Τότε ἐνθυμήθη ὁ αἰσχροκερδὴς Ἰγγελος, ὅτι εἰς ὅλην τὴν ὁδοιπορίαν δὲν εἶχε κερδίσει τίποτε, καὶ ὅτι ἐπιστρέφει πτωχότερος εἰς τὴν πατρίδα του ἀφ' ὅ,τι ἦτο πρὶν ἀναχωρήσῃ, καὶ ἡ ἰδέα αὕτη τὸν ἐτάραττε.

Τέλος πάντων συνέλαβε τὸν αἰσχρὸν στοχασμὸν νὰ πωλήσῃ ὡς δούλην τὴν ἀγαθὴν Ἰερικῶ, διὰ νὰ κερδίσῃ τοιοιυτοτρόπως μερικά χρήματα. Ἡ δυστυχὴς ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα, ἔκλαιε, παρεκάλει, ἀλλὰ ματαίως· ὁ ἄνθρωπος ἦτον ἀκλόνητος. «Σκληρὲ! τέλος πάντων τὸν εἶπεν, ἐνθυμήσου ὅτι εἶμαι ἔγκυος, καὶ ἔχε εὐσπλαγχτίαν τοῦλάχιστον διὰ τὸ τέκνον τὸ ὁποῖον θὰ γεννήσω.» Ἄλλ' ὁ κακοῦργος τί ἀπεκρίθη; «Τὴν ἀκούεις; ἔκραξε πρὸς τὸν ἔμπορον εἰς τὸν ὁποῖον ἐζήτηε νὰ τὴν πωλήσῃ· εἶναι ἔγκυος. Λοιπὸν ἀκόμη εἴκοσι δίστηλα διὰ τὸ παιδίον τὸ ὁποῖον

ὑπαρξιν καὶ εὐτυχίαν μας, καὶ διὰ τὸν πανάγαθον Θεὸν ὅτι
μᾶς ἤνωσε πάλιν θέλει εἶσθαι ἀπέραντος.

Ὡ ἀγαπητά μου παιδιά! ὦ! ἅς μὲ συνοδεύσῃ εἰς τὸν τάφον
ἢ παραγορῖα ὅτι θέλετε ὑπακούσει κατὰ πάντα τὸν γέροντα πα-
τέρα σας, τὸν φίλον σας ὅστις τόσον πιστῶς τόσον ἐγκαρδίως
σᾶς ἀγαπᾷ, καὶ ὅτι θέλετε γίνεαι οὕτω ἄξιοι τῆς εὐδαιμονίας εἰς
τὴν ὁποίαν θέλω μεταβῆ ἔντος ὀλίγου καιροῦ. Εἰπέτε, ἀγαπητοὶ
τῆς καρδίας μου, εἰπέτε· δύναμαι νὰ λάβω μαζῆ μου αὐτὴν τὴν
εὐδαιμονίαν;

Τὰ παιδιά ἐρρίφθησαν τεθλιμμένα εἰς τὰς ἀγκάλας του, καὶ
ἐξέφρασαν δι' ἀφθόνων δακρῶν τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν ἐζή-
τει. Τότε ὁ Τιμαῖος εἶπε τοὺς ἀξιωμανημονεύτους τούτους λόγους.
*Εὐλογία Θεοῦ εἶναι τὰ εὐσεβῆ καὶ εὐπειθῆ τέκνα. Καὶ εἰς ὅλων
τὰς καρδίας ἐπεχύθη εὐσεβὲς αἴσθημα.*

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΙΝΑΣ. κερματισμός.

Περί των σφύ ημετέρις κίβησιν κερματισμός Γεν. 5-28

Περί του κερματισμού των σφύ εν δημοσίαις. 29-

Περί των κερματισμών κερματισμός 50.

Δ 77